

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

:

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
‘ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ’

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015-2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Της Σάρας Γκανή
Α.Μ. 853

«ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΩΡΗΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ»

Επιβλέποντες

Χρυσafώ Τσούκα
Χαράλαμπος Παμπούκης
Ελίνα Μουσταΐρα

Αθήνα 2016

ΣΑΡΑ ΓΚΑΝΗ
A. M.: 853

**«ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΩΡΗΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ»**

Copyright © [Σάρα Γκανή], 2016

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΜΕΡΟΣ Α': Το ισχύον δίκαιο	7
1. Η ένταξη του συμφώνου συμβίωσης στην ελληνική έννομη τάξη.....	7
i. Η νομική φύση του συμφώνου συμβίωσης.....	8
ii. Οι περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων	10
α. Το σύστημα ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων	12
β. Ρύθμιση των επιμέρους ζητημάτων που άπτονται των περιουσιακών σχέσεων	13
γ. Ειδικώς περί της αξίωσης συμμετοχής στα αποκτήματα	16
2. Το σύμφωνο συμβίωσης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο	18
i. Ρύθμιση συμφώνων που καταρτίζονται στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής.....	18
α. Η ρυθμιστική εμβέλεια της διάταξης	18
β. Η μεθοδολογική φύση του κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου	21
ii. Ρύθμιση «αλλοδαπών» συμφώνων	22
α. Το ζήτημα της αναγνώρισης των «αλλοδαπών» συμφώνων	22
β. Η υιοθέτηση ειδικού κανόνα συγκρούσεως	25
γ. Η εφαρμογή του άρθρου 13 παρ. 2 στο ζήτημα των περιουσιακών σχέσεων.....	30
ΜΕΡΟΣ Β': Ο Κανονισμός του Συμβουλίου 2016/1104 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων	33
1. Η παρέμβαση του ενωσιακού νομοθέτη στο χώρο του οικογενειακού διεθνούς δικαίου	33
i. Από οικονομική ένωση σε ένωση πολιτών	33
ii. Η ανάγκη ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων .	34

iii.	Η προσφυγή στην ενισχυμένη συνεργασία	37
2.	Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104	38
i.	Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής.....	38
ii.	Καθολική εφαρμογή.....	41
iii.	Προσωπικό πεδίο εφαρμογής.....	42
iv.	Τοπικό πεδίο εφαρμογής.....	43
v.	Χρονικό πεδίο εφαρμογής.....	44
3.	Το εφαρμοστέο δίκαιο	45
i.	Ενότητα δικαίου	45
α.	Η αρχή της ενότητας δικαίου στον Κανονισμό.....	45
β.	Εξαιρέσεις από την αρχή της ενότητας	46
ii.	Η αυτονομία βουλήσεως.....	48
α.	Ο αποκλεισμός της ιδιωτικής αυτονομίας στην αρχική πρόταση Κανονισμού	48
β.	Η εισαγωγή στον Κανονισμό 2016/1104 της δυνατότητας των μερών να επιλέγουν εφαρμοστέο δίκαιο.....	49
γ.	Περιορισμένη ελευθερία επιλογής.....	51
στ.	Δυνατότητα μεταβολής του εφαρμοστέου δικαίου	53
δ.	Τυπικό κύρος της συμφωνίας επιλογής.....	55
ε.	Ουσιαστικό κύρος της συμφωνίας επιλογής.....	56
iii.	Το αντικειμενικώς εφαρμοστέο δίκαιο	57
α.	Το δίκαιο του τόπου δημιουργίας της σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης	57
β.	Ευχέρεια για εφαρμογή του δικαίου της τελευταίας κοινής συνήθους διαμονής	58
iv.	Αποκλεισμός της αναπαραπομπής	60
v.	Προστασία τρίτων	61
vi.	Προσαρμογή εμπραγμάτων δικαιωμάτων.....	64
4.	Περιπτώσεις μη εφαρμογής της <i>lex causae</i>	65
i.	Αποδοχή δημοσίων εγγράφων	65

ii. Υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου	67
iii. Ο μηχανισμός της δημόσιας τάξης.....	68
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	73
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	75

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη του ατομισμού και η επικράτηση των ατομικών απαιτήσεων έναντι της σταθερότητας της οικογένειας, προέβαλαν την ανάγκη δημιουργίας νέων μορφών συμβίωσης, οι οποίες θα θεμελιώνονταν κατά κύριο λόγο στην ελευθερία της βούλησης. Η διάδοση μορφών εκτός γάμου συμβίωσης και το αίτημα για νομοθετική αναγνώριση και ρύθμιση, οδήγησαν τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη σε θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για την καταχωρημένη συμβίωση.¹ Η εισαγωγή ενός νέου θεσμού, όπως είναι αυτός του συμφώνου συμβίωσης, αποδεικνύει ότι οι οικογενειακές δομές είναι δυναμικές και εξελισσόμενες.²

Από μια σχέση καταχωρημένης συμβίωσης, απορρέουν περιουσιακά αποτελέσματα, πλην όμως αυτά δεν είναι τα ίδια σε όλα τα κράτη που αναγνωρίζουν το θεσμό της καταχωρημένης συμβίωσης, υπάρχει επομένως ανάγκη να ρυθμιστούν αυτές οι σχέσεις μέσω του κατάλληλου κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Με την εισαγωγή του συμφώνου συμβίωσης στην ελληνική έννομη τάξη, πρώτα με το νόμο 3719/2008 και στη συνέχεια με το νόμο 4356/2015, αυτός ο κανόνας ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ανευρίσκεται στο άρθρο 13. Επιπλέον, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων επιβάλλει την ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου στις περιπτώσεις αυτές. Έχει επομένως, ήδη ψηφιστεί και θα τεθεί σε εφαρμογή το 2019, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1104 του Συμβουλίου για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των καταχωρισμένων συντρόφων. Με την έναρξη της εφαρμογής του Κανονισμού, ο τρόπος με τον οποίο ρυθμίζονται οι περιουσιακές σχέσεις που απορρέουν από «αλλοδαπές» καταχωρημένες συμβιώσεις θα μεταβληθεί, προκειμένου να λάβει τον χαρακτήρα μιας πιο ολοκληρωμένης ρύθμισης ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Πρώτα θα μελετηθεί η ρύθμιση ιδιωτικού διεθνούς δικαίου για το σύμφωνο συμβίωσης, όπως ισχύει σήμερα με το νόμο 4356/2015, με έμφαση στη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων και αναφορά στο ουσιαστικό δίκαιο σχετικά με τα περιουσιακά αποτελέσματα του συμφώνου συμβίωσης (Μέρος Α'). Στη συνέχεια, θα εξεταστεί ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η θέση σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/1104 του Συμβουλίου. Στο σημείο αυτό, μελετώνται και οι επιμέρους ρυθμίσεις του Κανονισμού σε ότι αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο (Μέρος Β').

---

¹ Θεοδωροπούλου Φ.-Π., Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης, ΕφΑΔ τευχ. 8-9, έτος 5ο, 2012 σελ. 672

² Θεοδωροπούλου Φ.-Π., ο.π., σελ. 674

ΜΕΡΟΣ Α': Το ισχύον δίκαιο

1. Η ένταξη του συμφώνου συμβίωσης στην ελληνική έννομη τάξη

Στην ελληνική έννομη τάξη, ο θεσμός της καταχωρημένης συμβίωσης εισήχθη πρόσφατα,³ και συγκεκριμένα με το νόμο 3719/2008, και αποτελούσε παραδοξότητα ως προς το γεγονός ότι προβλεπόταν μόνο για άτομα διαφορετικού φύλου.⁴ Για τις ενώσεις, όμως ομόφυλων προσώπων, η ανάγκη νομικής και επίσημης αναγνώρισής τους από την πολιτεία, απέρρευε από την αρχή της ισότητας και την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων. Το δικαίωμα σεβασμού στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, όπως αυτό προστατεύεται από το ελληνικό Σύνταγμα, αλλά και από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης για την απαγόρευση των διακρίσεων σχετικά με την απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών, επέβαλλαν την επέκταση του συμφώνου και στα ομόφυλα ζευγάρια. Γίνεται δε ιδιαίτερη μνεία ότι, στο άρθρο 14 της Σύμβασης, η αναφορά μεταξύ των ενδεχομένων λόγων διάκρισης και σε «άλλη κατάσταση», ερμηνεύεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνει και την διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού. Επιπλέον, οι διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, καταδικάζονται ρητά και στο άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁵ Η καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην υπόθεση Βαλλιανάτος και άλλοι,⁶ επιτάχυνε τη διαδικασία για τη νομοθετική επέκταση του θεσμού και στα ομόφυλα ζευγάρια.⁷ Αντίστοιχη ήταν η εξέλιξη και στην Ιταλία, μετά την καταδίκη της από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Oliari και άλλοι,⁸ για τη μη πρόβλεψη νομοθετικού πλαισίου που να ρυθμίζει και να αναγνωρίζει τη συμβίωση ατόμων του ίδιου φύλου.

---

³ Tsouca C., Le partenariat enregistré en droit grec, Rev. Crit. DIP, 99 (3) juill.- sept., 2010, σελ. 615

⁴ Η παραδοξότητα να υπάρχει σύμφωνο συμβίωσης συναντάται μόνο στην Ελλάδα και στη Λιθουανία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου, στην υπόθεση Βαλλιανάτος και άλλοι, κατά Ελλάδα, Φουντεδάκη Κ., Ενώσεις προσώπων του ίδιου φύλου: Διαχρονική αντιμετώπιση τους από την ελληνική έννομη τάξη, μια νομοθετική πρόταση και οι προεκτάσεις της, σε: Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Σύμφωνο συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών, Η προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία, Αθήνα, Α.Ρ. Publications, 2015, σελ. 63

⁵ Αιτιολογική Έκθεση – Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», Γενικές Παρατηρήσεις, σελ. 2

⁶ Απόφαση της 7^{ης} Νοεμβρίου 2013, συνεκδικαζόμενες προσφυγές 29381/09 και 32684/09

⁷ Σαϊτάκης Κ., Το νέο σύμφωνο συμβίωσης : μετά το Ν 4356/2015 : ερμηνεία-διαγράμματα-υποδείγματα, (επιμ.) Χριστοδούλου Κ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016

⁸ Απόφαση της 21^{ης} Ιουλίου 2016, συνεκδικαζόμενες προσφυγές 18766/11 και 36030/11

Πλέον της επέκτασης του συμφώνου και για τα ομόφυλα ζευγάρια, ο νόμος 4356/2015 έφερε και αλλαγές στο σύμφωνο συμβίωσης, εκσυγχρονίζοντας το θεσμικό του πλαίσιο. Πρώτον, με το σύμφωνο συμβίωσης δημιουργείται οικογενειακή σχέση μεταξύ των μερών, με την έννοια που έχει ο όρος «οικογένεια» στο νόμο. Ακόμα, ρυθμίζονται οι περιπτώσεις των εικονικών συμφώνων και η ακύρωση των συμφώνων που πάσχουν ακυρότητας με διαπλαστική αγωγή. Επιπλέον, αλλάζει ο τρόπος της μονομερούς λύσης του συμφώνου, με την εισαγωγή προϋπόθεσης γνωστοποίησης στο άλλο μέρος τουλάχιστον τρεις μήνες πριν, προκειμένου να αποφεύγεται ο αιφνιδιασμός που προκαλεί η αυτόματη, άνευ κοινοποίησης λύση. Ρυθμίζονται ακόμα ζητήματα σχετικά με το δικαίωμα διατροφής, το κληρονομικό δικαίωμα, και τα υπόλοιπα δικαιώματα που υπάρχουν στην έννομη τάξη, και ως προς τα οποία οι σύντροφοι εξομοιώνονται με τους συζύγους. Με τις μεταβολές αυτές, διασφαλίζεται η απόλαυση της οικογενειακής ζωής, και ο σεβασμός στις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Σε σχέση με τον τρόπο κατάρτισης του συμφώνου, αυτό καταρτίζεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο, δηλώνεται στο ληξιαρχείο του τόπου κατοικίας των μερών και καταχωρίζεται στο ειδικό ληξιαρχικό βιβλίο. Η καταχώρηση αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να επέλθουν οι έννομες συνέπειες του συμφώνου συμβίωσης.

i. Η νομική φύση του συμφώνου συμβίωσης

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, το σύμφωνο συμβίωσης αποτελεί εναλλακτική μορφή μόνιμης συμβίωσης και όχι μορφή «χαλαρού γάμου». Σε αυτή τη μορφή συμβίωσης, κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει η ελευθερία βούλησης και όχι ο θεσμικός χαρακτήρας, όπως συμβαίνει στον γάμο. Για τη νομική φύση του συμφώνου συμβίωσης, υποστηρίζεται ότι αυτό φέρει τον χαρακτήρα σύμβασης, καθώς μέσω αυτού τα μέρη οργανώνουν ένα σύνολο εννόμων σχέσεων και αποτελεσμάτων, με περιουσιακό ή προσωπικό χαρακτήρα, και στις οποίες ενυπάρχουν αντιτιθέμενα συμφέροντα.⁹ Εκτός από τον αμιγώς συμβατικό τύπο που απαιτείται κατά την κατάρτιση του συμφώνου, ο ρόλος της ελευθερίας βούλησης αντικατοπτρίζεται και στο ελεύθερω διαλυτό του συμφώνου και στη δυνατότητα που παρέχεται στα μέρη να ρυθμίσουν τις περιουσιακές τους σχέσεις.

Υπό το καθεστώς του νόμου 3719/2008, για τις συμβιώσεις με σύμφωνο, δεν προβλεπόταν ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του αστικού κώδικα αναφορικά με την έγγαμη συμβίωση, οδηγώντας έτσι στο συμπέρασμα ότι η ρύθμιση των ζητημάτων αφηνόταν στην ιδιωτική αυτονομία. Πράγματι, οι συμβιώσεις με σύμφωνο, βρίσκονται εντός ενός χώρου ελευθερίας δικαίου, όπου τα

---

⁹ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 1: Σύσταση, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 12

μέρη μπορούν να αποφασίσουν πώς επιθυμούν να ρυθμιστούν ζητήματα που ανακύπτουν λόγω της συμβίωσης. Δεν παύουν όμως, να βρίσκονται εντός ενός νομοθετικού πλαισίου, και η ανάλογη εφαρμογή ορισμένων διατάξεων περί γάμου, καθίσταται αναγκαία προκειμένου να αποφευχθούν περιπτώσεις νομοθετικού κενού.¹⁰ Όταν τα μέρη έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίσουν συμβατικά τα ανακύπτοντα ζητήματα, δεν συντρέχει λόγος για ανάλογο εφαρμογή των διατάξεων του ΑΚ για την έγγαμη συμβίωση. Αντίθετα, όταν το ζήτημα αφορά τρίτα πρόσωπα, εκφεύγει της ιδιωτικής αυτονομίας, και η ανάλογος εφαρμογή των διατάξεων για το γάμο, καθίσταται αναγκαία.

Με το νόμο 4356/2015 εξελίσσεται ο θεσμός, και χωρίς να χάνει τον συμβατικού δικαίου χαρακτήρα του, αποκτά σταδιακά γνωρίσματα οικογενειακού δικαίου θεσμού. Στο πλαίσιο της νομοθετικής του ρύθμισης, συνυπάρχουν στοιχεία συμβατικής ρύθμισης καθώς και στοιχεία που προσιδιάζουν στη ρύθμιση σχέσεων οικογενειακού δικαίου. Καθίσταται, επομένως, σαφής η μικτή φύση του συμφώνου συμβίωσης, η οποία όμως, μετά τις πρόσφατες τροποποιήσεις τείνει να λαμβάνει περισσότερα στοιχεία από οικογενειακό δίκαιο και λιγότερα από ενοχική σύμβαση.

Η εισαγωγή του θεσμού της καταχωρημένης συμβίωσης, δεν έγινε με τον ίδιο τρόπο και την ίδια μορφή σε όλες τις ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μεγάλη ανομοιογένεια των διαφόρων νομικών συστημάτων ως προς τα ζητήματα που ανακύπτουν· διαφορές που δικαιολογούνται λόγω της ευαισθησίας του ζητήματος από άποψη θρησκευτική, πολιτισμική και ηθική.¹¹ Από τη μια πλευρά, το σκανδιναβικό μοντέλο της δηλωμένης συμβίωσης, μεταβιβάζει ορισμένες από τις συνέπειες του γάμου στις σχέσεις μεταξύ ομοφύλων. Ως προς τη νομική του φύση, πρόκειται επομένως για θεσμό οικογενειακού δικαίου, που προσομοιάζει στο γάμο ως προς πολλά αποτελέσματά του, προσφέροντας σχεδόν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η Ολλανδία επιπλέον, υιοθέτησε το σκανδιναβικό μοντέλο, επεκτείνοντάς το και στα ετερόφυλα ζευγάρια, απαντώντας έτσι στο αίτημα των ετερόφυλων ζευγαριών, για ένα δεσμό πιο χαλαρό από αυτό του γάμου, ο οποίος να αναγνωρίζεται από το κράτος.¹²

Από την άλλη πλευρά, το γαλλικό και βελγικό μοντέλο του συμφώνου αλληλεγγύης, διαχωρίζει το νομοθετικό πλαίσιο του συμφώνου από το θεσμό του γάμου. Πρόκειται για σύμφωνο αλληλεγγύης, που δεν συνιστά οιονεί γάμο. Ως προς τη νομική του φύση βρίσκεται μεταξύ των

---

¹⁰ Παπαχρίστου Θ., Εισαγωγικές παρατηρήσεις, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 8

¹¹ Kessler G., Les partenariats enregistrés en droit international privé, LGDJ, Paris, 2004, σελ. 2

¹² Curry-Sumner I., Same-Sex Relationships in Europe: Trends Toward Tolerance?, Amsterdam Law Forum, Vol. 3, No. 2, 2011, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=1919712> σελ. 43,

συμβάσεων και του οικογενειακού δικαίου, και δεν παράγει τα ίδια έννομα αποτελέσματα με αυτά του γάμου.¹³

ii. Οι περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων

Με τον όρο περιουσιακές σχέσεις, αναφερόμαστε εν προκειμένω, στις σχέσεις των μερών που απορρέουν από την κοινωνία του βίου, και συναρτώνται με την περιουσιακή κατάσταση των συντρόφων.¹⁴ Διακρίνονται από τις προσωπικές σχέσεις των συντρόφων, που απορρέουν από την κοινωνία του βίου, συναρτώνται όμως αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο με την προσωπική κατάσταση των συντρόφων. Είναι δε, ιδιαίτερα στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων που εκφράζεται εντονότερα ο συμβατικός χαρακτήρας του συμφώνου, καθώς ως σχέσεις με αμιγώς περιουσιακό χαρακτήρα είναι επιδεικτικές συμβατικών ρυθμίσεων.¹⁵

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του ν. 4356/2015, «στις μη προσωπικές σχέσεις των μερών, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για το γάμο, εκτός εάν τα μέρη τις ρυθμίσουν διαφορετικά κατά τη σύναψη του συμφώνου, με βάση τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης».¹⁶ Ο νόμος 4356/2015, ενίσχυσε την ιδιωτική αυτονομία στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων, και τα μέρη αφήνονται πλέον ελεύθερα να τις ρυθμίσουν, όπως τα ίδια επιθυμούν, σε αντίθεση με το γάμο. Χαρακτηριστικό αυτής της διάταξης είναι ότι υιοθετεί μια πιο σύγχρονη θεώρηση της οικογένειας από κοινωνιολογική και νομική άποψη. Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή, τα άτομα νοούνται ως αυτεξούσιες και ανεξάρτητες οντότητες, ικανά να ρυθμίζουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, χωρίς η κανονιστική παρέμβαση του νομοθέτη να είναι αναγκαία. Η παρεχόμενη ιδιωτική αυτονομία είναι άλλωστε σύμφωνη με το άρθρο 5 του Συντάγματος αλλά και το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, και συναρτάται με την κατοχύρωση του δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας,¹⁷ ενώ με την διεύρυνση του συμφώνου και για τα ζευγάρια ομοφύλων, το δικαίωμα επεκτείνεται και ως προς αυτούς.

Τα μέρη του συμφώνου συμβίωσης είναι κατ' αρχήν ελεύθερα να ρυθμίσουν το περιεχόμενο των περιουσιακών σχέσεών τους. Οι συμφωνίες των μερών μπορούν να αφορούν τόσο το

---

¹³ Curry-Sumner I., ο.π., σελ. 43

¹⁴ Βαθρακοκούλης Β., Το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου, Αθήνα, 2009, σελ. 45

¹⁵ Θεοδωροπούλου Φ.-Π., Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης, ΕφΑΔ τευχ. 8-9, έτος 5ο, 2012 σελ. 677

¹⁶ Αιτιολογική Έκθεση – Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ 4

¹⁷ Γεωργιάδης Α., Συμφωνίες μεταξύ συντρόφων ή συμβίων, ΧρΙΔ, ΙΕ/2015, σελ. 5

περιουσιακό σύστημα καθ' εαυτό, όσο και τα επιμέρους ζητήματα, όπως είναι τα νόμιμα τεκμήρια για τα κινητά, η διαχείριση της περιουσίας του ενός συντρόφου από τον άλλο και η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα. Εάν, παρόλα αυτά, τα μέρη δεν επιθυμούν να κάνουν χρήση της παρεχόμενης ιδιωτικής αυτονομίας, έχουν περιουσιακά δικαιώματα αντίστοιχα προς τους συζύγους, με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων για το γάμο.

Ήδη, όμως, στο άρθρο 5 παράγραφος 2, τίθενται δύο όρια στη συμβατική ελευθερία των συντρόφων.¹⁸ Η άσκηση της συμβατικής ελευθερίας επιτρέπεται μόνο κατά τη σύναψη του συμφώνου και αυτή θα πρέπει να ασκείται σύμφωνα με τις «αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης». Η αναφορά αυτή, φαίνεται μάλλον περιττή και χωρίς κανονιστική σημασία.¹⁹ Εξυπακούεται ότι, όριο στη συμβατική ελευθερία αποτελούν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις και οι βασικές αρχές που ισχύουν στην ελληνική έννομη τάξη.²⁰ Κατά αυτή την έννοια, παραδείγματος χάριν, τυχόν συμφωνία των συντρόφων για εγκαθίδρυση προικώου συστήματος στη ρύθμιση των περιουσιακών τους σχέσεων, θα ήταν άκυρη, ως αντίθετη προς τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας.²¹

Υποστηρίζεται²² ότι όλοι, όχι μόνο οι σύντροφοι μπορούν να ρυθμίσουν τις περιουσιακές τους σχέσεις, και ότι η σύναψη συμφώνου συμβίωσης δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση ως προς αυτό. Αυτό σημαίνει ότι, η ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων δεν γίνεται υποχρεωτικά με το σύμφωνο συμβίωσης και αρκεί η άτυπη συμφωνία των μερών για να είναι έγκυρη μια τέτοια ρύθμιση. Η διατύπωση του άρθρου 5 έχει την έννοια ότι η ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων μπορεί να αποτελέσει περιεχόμενο του συμφώνου. Σύμφωνα όμως, με διαφορετική άποψη²³, η ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων με συμβολαιογραφικό έγγραφο και στη συνέχεια η καταχώρηση του συμφώνου στα ληξιαρχικά βιβλία, συνδέεται με την προστασία των τρίτων. Κατά αυτή την έννοια, η ρύθμιση με συμβολαιογραφικό έγγραφο και η καταχώρηση στα βιβλία του Ληξιαρχείου, αποτελεί απαραίτητη τήρηση προϋποθέσεων δημοσιότητας, προκειμένου να αρχίσει να ισχύει η συμφωνία.

---

¹⁸ Σπυριδάκης Ι.Σ., Σύμφωνο συμβίωσης Ν.4356/2015, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα, 2016, σελ. 92-93

¹⁹ Σαϊτάκης Κ., Το νέο σύμφωνο συμβίωσης : μετά το Ν 4356/2015 : ερμηνεία-διαγράμματα-υποδείγματα, (επιμ.) Χριστοδούλου Κ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016

²⁰ Θεοδοροπούλου Φ.-Π., Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης, ΕφΑΔ 2012, τευχ. 8-9, έτος 5ο, σελ. 678

²¹ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 6: Περιουσιακές σχέσεις, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 34

²² Σπυριδάκης Ι.Σ., Σύμφωνο συμβίωσης Ν.4356/2015, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα, 2016, σελ. 94

²³ Βαθρακοκούλης Β., Το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου, Αθήνα, 2009, σελ. 46

Σε κάθε περίπτωση, η με συμφωνία ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων παραμένει προαιρετική για τους συντρόφους και όχι υποχρεωτική. Όταν οι σύντροφοι δεν κάνουν χρήση της ιδιωτικής αυτονομίας, η ρύθμιση γίνεται ελλείψει επιλογής, βάσει των διατάξεων του νόμου, με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του Αστικού Κώδικα που αφορούν το γάμο. Υπό το καθεστώς του νόμου 3719/2008 είχε δημιουργηθεί αμφισημία σχετικά με το εάν θα έπρεπε να εφαρμόζονται αναλόγως οι αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, οπότε και το άρθρο 6 δεν παρέπεμπε ρητά σε ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του ΑΚ. Είχε ήδη υποστηριχθεί ότι για την πλήρωση των κενών του νόμου 3719/2008 θα έπρεπε να προβλεφθεί η ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων που ρυθμίζουν τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων.²⁴

α. Το σύστημα ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων

Σχετικά με το σύστημα ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων, δύο είναι οι δυνατότητες που παρέχονται στα μέρη του συμφώνου συμβίωσης, κατά ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του αστικού κώδικα, αναφορικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων: το «νόμιμο σύστημα» της περιουσιακής αυτοτέλειας, και η συμβατική επιλογή του συστήματος της κοινοκτημοσύνης.

Εφόσον, στο σύμφωνο συμβίωσης, εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις για το γάμο, οι περιουσιακές σχέσεις θα διέπονται από το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας. Με το σύμφωνο συμβίωσης δεν σχηματίζεται εκ του νόμου και υποχρεωτικά κοινή περιουσία των συντρόφων, εκτός βέβαια εάν αποκτήσουν από κοινού κάποιο περιουσιακό στοιχείο.²⁵ Κάθε ένας από τους συντρόφους έχει δικαίωμα κτήσης, διάθεσης και διαχείρισης των περιουσιακών του στοιχείων, τόσο αυτών που είχε πριν την κατάρτιση του συμφώνου, αλλά και όσων απέκτησε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης.²⁶ Είναι επίσης, ατομικά υπεύθυνος απέναντι στους δανειστές του.²⁷

Το σύστημα της κοινοκτημοσύνης δεν προβλέπεται ρητά στο νόμο 4356/2015. Εφόσον όμως, το άρθρο 5 παράγραφος 2, προβλέπει ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του Αστικού Κώδικα, σύστημα κοινοκτημοσύνης θα μπορούσε να επιλεγεί από τους συντρόφους, οπότε σε αυτή την περίπτωση θα εφαρμόζεται ανάλογα το άρθρο 1403 ΑΚ. Σύμφωνα με το σύστημα της κοινοκτημοσύνης, θα εγκαθιδρύεται κοινωνία κατά ίσα μέρη σε περιουσιακά στοιχεία των

²⁴ Αγαλλοπούλου Π., Οι περιουσιακές σχέσεις των συμβιούντων, ΕφΑΔ, τεύχος 1, έτος 2^ο, 2009, σελ. 12

²⁵ Αντίστοιχα στο άρθρο 1397ΑΚ, για το νόμιμο σύστημα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων, Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 93

²⁶ Βαθρακοκούλης Β., Το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου, Αθήνα, 2009, σελ. 45

²⁷ Γεωργιάδης Α., Συμφωνίες μεταξύ συντρόφων ή συμβίων, ΧρΙΔ, ΙΕ/2015, σελ. 4

συντρόφων.²⁸ Πρόκειται για συμβατική υποχρέωση για σχηματισμό κοινής περιουσίας, στην οποία κάθε μέρος θα είναι συνδικαιούχος σε ποσοστό ½ εξ αδιαιρέτου, χωρίς όμως, δικαίωμα να μεταβιβάσει το ιδανικό μερίδιο σε τρίτους.²⁹ Πάντως, παρά τη δυνατότητα, συμβατικής επιλογής συστήματος κοινοκτημοσύνης, πρέπει να παρατηρηθεί, ότι το σύστημα αυτό οργάνωσης των περιουσιακών σχέσεων δεν έχει μεγάλη απήχηση στην ελληνική πραγματικότητα, όσον αφορά τους συζύγους, και δεν αναμένεται να χρησιμοποιηθεί από τους συντρόφους με σύμφωνο συμβίωσης.³⁰

β. Ρύθμιση των επιμέρους ζητημάτων που άπτονται των περιουσιακών σχέσεων

Πέρα από το περιουσιακό σύστημα, επιμέρους ζητήματα που άπτονται των περιουσιακών σχέσεων ενδέχεται να ανακύψουν κατά τη διάρκεια της συμβίωσης. Ήδη σε ότι αφορά τους συζύγους, στον Αστικό Κώδικα, ρυθμίζονται να ζητήματα που σχετίζονται με την κυριότητα των κινητών πραγμάτων, το μέτρο ευθύνης του ενός συζύγου όσον αφορά τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμβίωση και τη διαχείριση της περιουσίας του ετέρου των συζύγων. Λαμβανομένων υπόψη, αφενός του γεγονότος ότι η πραγματική κατάσταση της συμβίωσης δεν διαφέρει αισθητά ανάμεσα στον γάμο και το σύμφωνο συμβίωσης, και αφετέρου των ιδιαιτεροτήτων που εμφανίζει ο νέος θεσμός του συμφώνου συμβίωσης, γεννάται το ζήτημα πώς οι υποθέσεις αυτές θα ρυθμιστούν στα πλαίσια του νόμου 4356/2015.

Πρώτα θα μελετηθεί, το ζήτημα των τεκμηρίων ως προς κινητά πράγματα. Στο σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας, όσον αφορά την κυριότητα των ακινήτων, δεν ανακύπτουν δυσχέρειες, καθώς το ποιος είναι κύριος, προκύπτει κάθε φορά από τα βιβλία μεταγραφών. Αντίθετα, προβλήματα ανακύπτουν ως προς τον καθορισμό της κυριότητας των κινητών, καθώς κατά τη διάρκεια της κοινής συμβίωσης, καθίσταται ασαφές ποιος νέμεται το πράγμα, άρα τα τεκμήρια των άρθρων 1110 και 1111 ΑΚ δεν μπορούν να εφαρμοστούν.³¹ Όσον αφορά, τους συζύγους, το άρθρο 1398 ΑΚ, εισάγει τεκμήρια κυριότητας τα οποία ισχύουν τόσο έναντι των δανειστών, όσο και στις σχέσεις των συζύγων μεταξύ τους. Δεδομένου ότι, κατά τη διάρκεια της συμβίωσης, η πραγματική κατάσταση του δημιουργείται δεν διαφέρει σημαντικά από αυτή του γάμου, κατά τέτοιο τρόπο ώστε

---

²⁸ Παρασκευοπούλου Ν., Αι περιουσιακαί σχέσεις των συζύγων κατά το εσωτερικόν δίκαιον και το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Αφοί Π. Σάκκουλα, 1984, σελ. 64

²⁹ Κατά ανάλογη εφαρμογή των ισχύοντων για το σύστημα της κοινοκτημοσύνης, προκειμένου για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 112

³⁰ Παπαχρίστου Θ., ο.π., (2005), σελ. 123

³¹ Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 96

η απόδειξη της κυριότητας πάνω σε κινητά πράγματα να είναι εξίσου δυσχερής, χρειάζεται η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 1398 ΑΚ και στο σύμφωνο συμβίωσης.³²

Όσον αφορά τα τεκμήρια για τα κινητά πράγματα, που ισχύουν για τις σχέσεις των συντρόφων μεταξύ τους, το άρθρο 1398 παράγραφος 2 ΑΚ, εφαρμόζεται αναλόγως. Επομένως, κινητά που βρίσκονται στη νομή ή την κατοχή και των δύο συντρόφων τεκμαίρεται ότι ανήκουν και στους δύο κατά ίσα μέρη. Το τεκμήριο είναι μαχητό, και καθένας από τους συντρόφους μπορεί να ανταποδείξει ότι του ανήκει αποκλειστικά το πράγμα ή ότι το ιδανικό του μερίδιο είναι μεγαλύτερο.³³ Ακόμα, το τεκμήριο αυτό δεν ισχύει προκειμένου για κινητά πράγματα που είναι προορισμένα για προσωπική χρήση ενός συντρόφου, οπότε και κατά ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 1398 παράγραφος 3, θα θεωρηθεί ότι ανήκει στο σύντροφο που το νέμεται, σύμφωνα με το τεκμήριο του άρθρου 1110 ΑΚ. Οι σύντροφοι, πάντως έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίσουν διαφορετικά το θέμα, προβλέποντας παραδείγματος χάριν, σχετικά με την τύχη της οικοσυσκευής μετά τη λύση του συμφώνου.³⁴

Διαφορετική είναι η κατάσταση προκειμένου για τα νόμιμα τεκμήρια που ισχύουν υπέρ τρίτων, και συγκεκριμένα των δανειστών. Η διάταξη του άρθρου 1398 παράγραφος 1 ΑΚ, υπάρχει για την προστασία των τρίτων, από τις δυσχέρειες στην απόδειξη της κυριότητας των κινητών όταν αυτά χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της έγγαμης συμβίωσης.³⁵ Για το λόγο αυτό, εισάγει τεκμήριο δυνάμει του οποίου για τους δανειστές του κάθε συζύγου, τα κινητά θεωρείται ότι ανήκουν στον σύζυγο που είναι οφειλέτης τους. Είναι δε, αδιάφορο εάν τα κινητά βρίσκονται στη νομή ή κατοχή και των δύο ή μόνο του ενός εκ των συζύγων. Και στην περίπτωση αυτή, πρόκειται βέβαια για μαχητό τεκμήριο. Η πραγματική κατάσταση της κοινότητας του βίου είναι ίδια για στην περίπτωση της συμβίωσης με σύμφωνο και είναι αναγκαία η ανάλογη εφαρμογή του ΑΚ.³⁶ Καθώς το τεκμήριο αυτό, εξυπηρετεί την προστασία των τρίτων και την προστασία των συναλλαγών εν γένει, εκφεύγει της ιδιωτικής αυτονομίας και δεν μπορεί να ρυθμιστεί με συμφωνία των μερών.

---

³² Αγαλλοπούλου Π., Οι περιουσιακές σχέσεις των συμβιούντων, ΕφΑΔ, τεύχος 1, έτος 2^ο, 2009, σελ. 11

³³ Όπως μαχητό είναι το τεκμήριο του άρθρου 1398 παρ. 2, και σε ότι αφορά τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 98

³⁴ Γεωργιάδης Α., Συμφωνίες μεταξύ συντρόφων ή συμβίων, ΧρΙΔ, ΙΕ/2015, σελ. 8

³⁵ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 6: Περιουσιακές σχέσεις, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 34

³⁶ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 1: Σύσταση, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 8

Αναφορικά με το ζήτημα της διαχείρισης της περιουσίας ενός συντρόφου, πρέπει καταρχήν να επισημανθεί ότι, στο πλαίσιο της περιουσιακής αυτοτέλειας, καθένας από τους συντρόφους, διαχειρίζεται ελεύθερα την προσωπική του περιουσία, συναλλασσόμενος με τρίτους, συνάπτοντας δικαιοπραξίες και ευθυνόμενος ατομικά έναντι των δανειστών του. Όπως όμως, και μεταξύ των συζύγων, έτσι και εν προκειμένω, είναι δυνατό να συμφωνηθεί η διαχείριση της περιουσίας του ενός συντρόφου από τον άλλο.

Εφόσον μια τέτοια συμφωνία ανήκει στις περιουσιακές, μη προσωπικές, σχέσεις των συντρόφων, η ειδική διάταξη του άρθρου 1399 ΑΚ εφαρμόζεται αναλόγως. Στο πλαίσιο της μεταξύ τους συμφωνίας τα μέρη μπορούν να συνομολογήσουν ότι, η διαχείριση της περιουσίας του ενός θα γίνεται από τον άλλο σύντροφο, καθώς και τους επιμέρους όρους αυτής της διαχείρισης.³⁷ Αν δεν συμφωνηθεί διαφορετικά, ο σύντροφος που διαχειρίζεται την περιουσία του άλλου δεν έχει υποχρέωση λογοδοσίας, ούτε υποχρέωση απόδοσης των εισοδημάτων.

Ζήτημα ανακύπτει ακόμα, σχετικά με την ευθύνη για ζημία από αδικοπραξία ή αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης. Το άρθρο 1396 ΑΚ, προβλέπει μειωμένο μέτρο ευθύνης, όσον αφορά τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τη έγγαμη συμβίωση. Συγκεκριμένα, μέτρο ευθύνης για τη ζημιολόγο συμπεριφορά ενός συζύγου, δεν είναι η ελαφρά αφηρημένη αμέλεια που εφαρμόζεται κανονικά, αλλά η ελαφρά συγκεκριμένη αμέλεια, δηλαδή κριτήριο για την αμελή συμπεριφορά είναι η επιμέλεια που ο ίδιος επιδεικνύει στις προσωπικές του υποθέσεις.³⁸ Ο δικαιολογητικός λόγος αυτής της ρύθμισης είναι η αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση που χαρακτηρίζει τη συμβίωση, εμπιστοσύνη που δικαιολογεί πιο επιεική αντιμετώπιση.

Η κατάσταση δεν διαφέρει στην περίπτωση της συμβίωσης με σύμφωνο,³⁹ και επιβάλλεται η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 1396 ΑΚ. Άλλωστε, κατά τη διάρκεια της συμβίωσης, η συντροφικότητα και η αλληλοκατανόηση που χαρακτηρίζουν τη σχέση δικαιολογούν την επιεικέστερη μεταχείριση. Παρατηρείται πάντως, ότι αντίστοιχα ζητήματα ευθύνης, σπάνια αναφέρονται καθόσον διαρκεί και εξελίσσεται ομαλά η συμβίωση, είτε πρόκειται για έγγαμη συμβίωση, είτε για συμβίωση με σύμφωνο. Οι εκατέρωθεν αξιώσεις εγείρονται όταν η συμβίωση

---

³⁷ Θεοδοροπούλου Φ.-Π., *Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης*, ΕφΑΔ, τεύχος 8- 9, έτος 5ο, 2012 σελ. 678

³⁸ Παπαχρίστου Θ., *Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 95

³⁹ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 6: Περιουσιακές σχέσεις, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., *Το σύμφωνο συμβίωσης*, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 35

διέρχεται κρίση, ιδίως όταν λύεται το σύμφωνο, οπότε και μπορεί να αναζητηθούν, οι όποιες απαιτήσεις από ζημιογόνο συμπεριφορά.⁴⁰

γ. Ειδικώς περί της αξίωσης συμμετοχής στα αποκτήματα

Η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα θεσπίστηκε πρώτη φορά στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο, με το νόμο 1329/1983, προκειμένου να αποκαταστήσει τη δικαιοσύνη ως προς τα ανεπιεική αποτελέσματα που δημιουργούσε στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, η αμιγής εφαρμογή του συστήματος της περιουσιακής αυτοτέλειας, και να εξυπηρετήσει την ουσιαστική ισότητα των μερών.⁴¹ Καθώς κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης, η αύξηση της περιουσίας του ενός, μπορεί να συντελείται σε βάρος του άλλου,⁴² το άρθρο 1400 ΑΚ, προβλέπει δικαίωμα του συζύγου που συνέβαλε καθ' οιονδήποτε τρόπο στην αύξηση της περιουσίας του άλλου, να απαιτήσει την απόδοση του μέρους της αύξησης που οφείλεται στη δική του συμβολή.

Η αξίωση της συμμετοχής στα αποκτήματα προβλέπεται και στο νόμο 4356/2015 για το σύμφωνο συμβίωσης. Με συμφωνία των συντρόφων μπορεί να ρυθμιστεί το ποσοστό της συμβολής και η έκταση των κοινών πραγμάτων που θα συνιστούν τα αποκτήματα, και όχι η ίδια η αξίωση, η οποία στηρίζεται στο νόμο. Όσον αφορά αυτή την επιμέρους εκδήλωση των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων, χρειάζεται να εξειδικευτούν οι προϋποθέσεις γέννησης της σχετικής αξίωσης.

Πρώτο κριτήριο, για να γεννηθεί η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα είναι η αύξηση της περιουσίας του ενός συντρόφου, όπως αυτή διαπιστώνεται μετά από σύγκριση ανάμεσα στην αρχική και την τελική του περιουσία. Για τον υπολογισμό της αρχικής περιουσίας, προσμετρείται τόσο το θετικό, όσο και το παθητικό της περιουσίας του συντρόφου, και ακολουθεί τα οικονομικά δεδομένα του χρόνου, λαμβανομένου υπόψη του πληθωρισμού, έτσι ώστε να διαπιστώνεται κατά πόσον η αύξηση ήταν πραγματική ή πλασματική.⁴³

Δεύτερο κριτήριο αποτελεί η συμβολή του ενός συντρόφου στην αύξηση της περιουσίας του άλλου. Η συμβολή αυτή μπορεί να λάβει χώρα με διάφορους τρόπους, όπως παροχή χρηματικού κεφαλαίου, στέγης, εργασίας στο σπίτι,⁴⁴ ή ανατροφής των παιδιών, που εξασφαλίζει στον άλλο

---

⁴⁰ Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 96

⁴¹ Βαθρακοκούλης Β., Το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου, Αθήνα, 2009, σελ. 49

⁴² Θεοδωροπούλου Φ.-Π., Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης, ΕφΑΔ, τεύχος 8- 9, έτος 5ο, 2012 σελ. 679

⁴³ Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005, σελ. 10- 104

⁴⁴ Αγαλλοπούλου Π., Οι περιουσιακές σχέσεις των συμβιούντων, ΕφΑΔ, τεύχος 1, έτος 2ο, 2009, σελ. 8

σύντροφο το χρόνο να επιδοθεί κερδοφόρα στο επάγγελμα τού. Το είδος της συμβολής ποικίλει ανάλογα με το επάγγελμα των συντρόφων και την ύπαρξη ή μη τέκνων, ενώ σε καμία περίπτωση η απαρίθμηση δεν θα μπορούσε να είναι εξαντλητική.⁴⁵ Σχετικά με το τεκμήριο συμβολής του άρθρου 1400 ΑΚ, δεν προβλεπόταν αντίστοιχα και για τους συντρόφους, υπό το καθεστώς του νόμου 3719/2008, επομένως η ύπαρξη και η έκταση της συμβολής έπρεπε να αποδειχθούν από τον ενάγοντα.⁴⁶ Ο νόμος 4356/2015, δεν επαναλαμβάνει την ίδια ρύθμιση σχετικά με την αξίωση στα αποκτήματα, ενώ αντίθετα, παραπέμπει στις διατάξεις του αστικού δικαίου για το γάμο, επομένως, το τεκμήριο του δεύτερου εδαφίου της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1400 ΑΚ, ισχύει και εν προκειμένω. Η λύση αυτή είναι και η πλέον δίκαιη, λαμβανομένου υπόψη ότι η αύξηση της περιουσίας του συντρόφου και ιδίως η συμβολή σε αυτή είναι δύσκολο να αποδειχθούν.⁴⁷

Όσον αφορά το κύρος μιας εκ των προτέρων παραίτησης, υπό το καθεστώς του νόμου 3719/2008, είχαν διατυπωθεί αντίθετες απόψεις. Υποστηρίζονταν από τη μια πλευρά ότι, η αξίωση στα αποκτήματα αποτελεί εξειδικευμένη μορφή της αξίωση αδικαιολογήτου πλουτισμού, η οποία δεν είναι επιδεκτική εκ των προτέρων παραίτησης,⁴⁸ και από την άλλη πλευρά ότι παραίτηση είναι επιτρεπτή στα πλαίσια άσκησης της ιδιωτικής αυτονομίας.⁴⁹ Στο νόμο 4356/2015, η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα, νοούμενη ως έκφραση της αρχής της ισότητας, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συνολικής και εκ των προτέρων παραίτησης. Η διάταξη αυτή, αποτελεί εξαίρεση από τον κατά τα λοιπά έντονο ενδοτικού δικαίου χαρακτήρα του συμφώνου. Δικαιολογείται δε, λαμβανομένου υπόψη του ρόλου της αξίωσης στα αποκτήματα, ως έντονη έκφραση της αρχής της ισότητας.⁵⁰ Τα μέρη, βέβαια μπορούν να ρυθμίσουν συμβατικά το περιεχόμενο της αξίωσης, τροποποιώντας τους όρους της, όχι όμως να παραιτηθούν ολοσχερώς από αυτήν πριν τη γέννησή της. Σε κάθε περίπτωση, παραίτηση μετά τη γέννηση της αξίωσης είναι δυνατή. Σχετικά με την απαγόρευση εκ των προτέρων παραίτησης από την αξίωση της συμμετοχής στα αποκτήματα στο γάμο, έχει διαπλαστεί νομολογιακά να είναι κατ' εξαίρεση έγκυρη η παραίτηση από αυτή, πριν τη γέννηση της σχετικής αξίωσης, όταν γίνεται στα πλαίσια ενός γενικότερου

---

⁴⁵ Σπυριδάκης Ι.Σ., Σύμφωνο συμβίωσης Ν.4356/2015, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα, 2016, σελ. 96-97

⁴⁶ Σχόλιο για το άρθρο 6, στην Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 3719/2008

⁴⁷ Σπυριδάκης Ι.Σ., Σύμφωνο συμβίωσης Ν.4356/2015, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα, 2016, σελ. 97

⁴⁸ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 6: Περιουσιακές σχέσεις, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 36

⁴⁹ Σπυριδάκης, Το σύμφωνο, σελ. 68

⁵⁰ Σχόλιο για το άρθρο 5 του νόμου 4356/2015 στην Αιτιολογική Έκθεση – Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ. 6

διακανονισμού των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων ενόψει συναινετικού διαζυγίου. Στις περιπτώσεις αυτές, η παραίτηση νοείται ότι τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της λύσης του γάμου λόγω εκδόσεως του συναινετικού διαζυγίου.⁵¹ Αντίστοιχα, θα πρέπει να ισχύουν και για την παραίτηση από αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα που λαμβάνει χώρα πριν τη συναινετική λύση του συμφώνου.

Γίνεται τέλος μνεία, της σχετικής με τα αποκτήματα ρύθμισης του άρθρου 6 του νόμου 4356/2015, η οποία, πλην όμως, αφορά στην ελεύθερη, δηλαδή εκτός συμφώνου, συμβίωση, και προβλέπει ότι αξίωση στα αποκτήματα μπορεί να κριθεί σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Η νομοθετική ρύθμιση εν προκειμένω, ήταν αναγκαία καθώς σε επίπεδο νομολογίας, εκδίδονταν αντικρουόμενες αποφάσεις,⁵² Αν και αρχικά, είχε αποκλεισθεί η ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, στην ελεύθερη ένωση,⁵³ στη συνέχεια έλαβε χώρα μεταστροφή της νομολογίας.⁵⁴ Για να ευδοκιμήσει εν προκειμένω, αξίωση στηριζόμενη στα άρθρα 904 επ., θα πρέπει να αποδειχθεί από τον ενάγοντα σύντροφο, η συμβολή του στην αύξηση της περιουσίας του άλλου, καθώς και ότι δεν υπήρχε νόμιμος λόγος για τον πλουτισμό με δική του συμβολή, ή ότι τέτοιος νόμιμος λόγος υπήρχε, δεν υφίσταται όμως πλέον. Αν και για τον ενάγοντα σύντροφο θα ήταν ευνοϊκότερο να στηρίξει την αξίωσή του στα άρθρα 1400 επ. ΑΚ, ανάλογη εφαρμογή δεν προβλέπεται.⁵⁵

2. Το σύμφωνο συμβίωσης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο

i. Ρύθμιση συμφώνων που καταρτίζονται στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής

a. Η ρυθμιστική εμβέλεια της διάταξης

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 13 του ν. 4356/2015, θέτει το πεδίο εφαρμογής του νόμου,⁵⁶ ορίζει δηλαδή ότι ο νόμος αυτός εφαρμόζεται σε κάθε σύμφωνο που έχει καταρτιστεί στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής· εφόσον, βέβαια στη δεύτερη περίπτωση τηρούνται και οι

⁵¹ Ενδεικτικά οι αποφάσεις: 819/2004 ΑΠ, 202/2000 ΕφΘρ, 1091/2003 ΕφΘεσσαλ, δημοσιευμένες στη ΝΟΜΟΣ

⁵² Σχόλιο για το άρθρο 6 της Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ. 10

⁵³ ΠΠρΑθ 778/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 919

⁵⁴ ΑΠ 1751/2014, ΕφΑΔ, 2015, σελ. 159

⁵⁵ Παπαχρίστου Θ., Παρατηρήσεις στην ΠΠρΚοζ 163/2008, ΕφΑΔ, 2009, σελ. 300

⁵⁶ Σχόλιο για το άρθρο 13 του νόμου 4356/2015 στην Αιτιολογική Έκθεση – Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ. 9

προϋποθέσεις που θέτει το διεθνές δίκαιο. Αν και το λεκτικό της διάταξης, αναφέρει σύμφωνα συμβίωσης που έχουν συναφθεί στην Ελλάδα, για τη σύναψη του συμφώνου απαιτείται η σύμπραξη δημόσιας αρχής, μπορεί επομένως, ευλόγως να υποτεθεί ότι το αληθινό κριτήριο του πεδίου εφαρμογής, είναι η «ιθαγένεια» της συμπράττουσας αρχής.⁵⁷ Η ρύθμιση αυτή, ακολουθεί το πρότυπο του νόμου 3719/2008, όσον αφορά τα σύμφωνα συμβίωσης που έχουν καταρτιστεί στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής, επικυρώνοντας έτσι την καταλληλότητά του ως κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.⁵⁸

Δεδομένων όμως, των γενικότερων αλλαγών που επέφερε ο νόμος 4356/2015, στο σύμφωνο συμβίωσης, γεννάται το ερώτημα κατά πόσον η συγκεκριμένη ρύθμιση εξακολουθεί να είναι σκόπιμη. Σε άλλες χώρες που έχει εισαχθεί νομοθετικά ο θεσμός της καταχωρημένης συμβίωσης, το πεδίο εφαρμογής του νόμου καθορίζεται μονομερώς με χρήση κριτηρίων όπως είναι, η κοινή κατοικία των συντρόφων ή η κατοικία του ενός από τους συντρόφους, ο οποίος έχει συγχρόνως και την ιθαγένεια του κράτους αυτού.⁵⁹ Σκοπός αυτού του προσδιορισμού είναι να μην καταστεί το σύμφωνο, υπερβολικά ελκυστική λύση, για ζευγάρια από χώρες που δεν αναγνωρίζουν το θεσμό. Στην Ελλάδα όμως, για τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής του νόμου για το σύμφωνο συμβίωσης, μοναδικό κριτήριο είναι αυτό του τόπου σύναψης του συμφώνου, και συγκεκριμένα στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής αρχής. Προκύπτει επομένως, ο κίνδυνος προσέλκυσης ατόμων που δεν συνδέονται με την ελληνική έννομη τάξη μέσω της συνήθους διαμονής τους ή της ιθαγένειάς τους και επιθυμούν να συνάψουν σύμφωνο κατά τα οριζόμενα στον νόμο 4356/2015, γεγονός που είναι νομικά εφικτό κατά αυτή την έννοια. Παρατηρείται βέβαια, ότι με βάση το προϊσχύσαν νομικό καθεστώς, τέτοιος κίνδυνος για *registration shopping*, δεν υπήρχε ή τουλάχιστον δεν ήταν πολύ πιθανός, δεδομένου ότι ο νόμος 3719/2008 περιόριζε τη σύναψη συμφώνου σε άτομα διαφορετικού φύλου, αποκλείοντας από το πεδίο εφαρμογής του τα ομόφυλα ζευγάρια, για τα οποία το σύμφωνο συμβίωσης θα μπορούσε να αποτελέσει μια χρήσιμη λύση.⁶⁰ Κατέληγε επομένως, να μην αποτελεί ιδιαίτερα ελκυστικό νομικό πλαίσιο για ζευγάρια χωρίς

---

⁵⁷ Τσούκα Χρ., Το σύμφωνο συμβίωσης στο ελληνικό δίκαιο, προβλήματα εφαρμοστέου δικαίου, σε: (επιμ.) Βρέλλης Σπ., Η Διεθνής Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως και ο Οικογενειακός Βίος, La Commission International de l' état civil et la Vie Familiale, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 87- 88

⁵⁸ Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 161

⁵⁹ Bucher A., La famille en droit international privé, Recueil des cours, τόμος 283 (2000), σελ. 71- 72

⁶⁰ Τσούκα Χ., Άρθρο 13: Πεδίο Εφαρμογής, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 85

σύνδεσμο προς την ελληνική έννομη τάξη, και κίνδυνος καταστρατήγησης δύσκολα θα μπορούσε να ανακύψει.⁶¹

Ο νόμος 4356/2015 όμως, ενσωμάτωσε τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, και τα κοινωνικά αιτήματα περί νομικής αναγνώρισης των ομόφυλων ζευγαριών. Διεύρυνε επομένως, το πεδίο εφαρμογής του για να περιλάβει σε αυτό σύμφωνα συμβίωσης και μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Επομένως, το επιχείρημα περί της ήσσονος ελκυστικότητας του προηγούμενου νομοθετικού πλαισίου δεν επαρκεί πλέον, και ο νόμος 4356/2015 θα μπορούσε να αποτελέσει μια καθόλα ελκυστική λύση για ζευγάρια που στερούνται συνδέσμου προς την ελληνική έννομη τάξη, να επωφεληθούν από τις διατάξεις του, συνάπτοντας σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα, και υπαγόμενα έτσι στο πεδίο εφαρμογής του ελληνικού νόμου. Υπό αυτές τις συνθήκες, η επιμονή στη ρύθμιση του νόμου 3719/2008 σχετικά με τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής βάσει του τύπου συνάψεως του συμφώνου, δεν επαρκεί για να περιορίσει ενδεχόμενα φαινόμενα καταστρατηγήσεως.

Περιορισμός πάντως, μπορεί να προκύψει από την εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με την εγγραφή ληξιαρχικών πράξεων. Το άρθρο 29 παράγραφος 3 του νόμου 3801/2009, τροποποιώντας τον νόμο 344/1976 περί ληξιαρχικών πράξεων, προσθέτει στο άρθρο 42 αυτού μια έκτη παράγραφο, σύμφωνα με την οποία, το σύμφωνο συμβίωσης που έχει καταρτισθεί ενώπιον Έλληνα προξένου ανάμεσα σε ετερόφυλα πρόσωπα εκ των οποίων το ένα τουλάχιστον έχει την ελληνική ιθαγένεια, δύναται να καταχωρισθεί στο ληξιαρχικό βιβλίο συμφώνου συμβίωσης που τηρείται στην ίδια προξενική αρχή. Εισάγεται επομένως, με αυτό τον τρόπο το κριτήριο της ιθαγένειας, τουλάχιστον ενός εκ των συντρόφων, προκειμένου όχι να υπογραφεί το σύμφωνο, αλλά προκειμένου να καταρτιστεί αυτό εγκύτως, δια της καταχωρίσεως στα ληξιαρχικά βιβλία. Αντίστοιχα και το άρθρο 56 του νόμου 4356/2015, τροποποιώντας της παράγραφο 6 του νόμου 344/1976, αφαίρεσε την προϋπόθεση των ετερόφυλων προσώπων, αλλά διατήρησε σε ισχύ το κριτήριο της ελληνικής ιθαγένειας, ενός εκ των δύο συμβαλλομένων. Άλλωστε, πέρα από τον περιορισμό της καταστρατηγικής συμπεριφοράς, η ρύθμιση αυτή δικαιολογείται επιπλέον, λαμβανομένου υπόψη ότι σκοπός των ελληνικών προξενικών αρχών, όπως και των προξενικών αρχών άλλων χωρών, είναι η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των δικών τους υπηκόων που βρίσκονται στη χώρα υποδοχής.⁶² Σε σχέση με τα σύμφωνα συμβίωσης που συνάπτονται στην Ελλάδα, προκειμένου αυτά να αναπτύξουν

---

⁶¹ Χωρίς παρόλα αυτά να μπορούσε να αποκλεισθεί εντελώς η περίπτωση καταστρατήγησης, δεδομένου ότι το ελληνικό σύμφωνο συμβίωσης θα μπορούσε να επιλεγεί από ετερόφυλα ζευγάρια, προερχόμενα από χώρες το δίκαιο των οποίων δεν προέβλεπε καθόλου το θεσμό του συμφώνου συμβίωσης, ή τον προέβλεπε μόνο για ομόφυλα ζευγάρια

⁶² Παπασιώπη- Πασιά Ζ., Το εφαρμοστέο δίκαιο στον τύπο του Συμφώνου Ελεύθερης Συμβίωσης (άρθρο 13 Ν 3719/2008) και συνέπειες στην προσωπική κατάσταση των αλλοδαπών συντρόφων, ΕφΑΔ, τεύχος 11, 2010, σελ. 1154

τα έννομα αποτελέσματά τους, επιβάλλεται η δήλωση στο ληξιαρχείο του τόπου κατοικίας των συντρόφων. Κριτήριο επομένως σύναψης συμφώνου συμβίωσης σύμφωνα με το νόμο 4356/2015, είναι η ύπαρξη κατοικίας στην Ελλάδα.

Όσον αφορά τη ρυθμιστική εμβέλεια της εξεταζόμενης διάταξης, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή αναφέρεται στα ουσιαστικού δικαίου ζητήματα, που αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης του νόμου 4356/2015, οριοθετώντας έτσι το πεδίο εφαρμογής του. Αντίθετα, ζητήματα που δεν ρυθμίζονται από τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις του νόμου 4356/2015, εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται ως προς το εφαρμοστέο σε αυτά δίκαιο, από τους υφιστάμενους κανόνες σύγκρουσης.⁶³ Οι περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο του νόμου 4356/2015, και συγκεκριμένα, ρυθμίζονται από το άρθρο 5 παράγραφος 2 αυτού, καθώς ανήκουν στις μη προσωπικές σχέσεις των συντρόφων. Εφόσον, επομένως, το σύμφωνο συμβίωσης έχει καταρτιστεί στην Ελλάδα, ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής, στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, εφαρμοστέο θα είναι το άρθρο 5 παράγραφος 2, το οποίο παραπέμπει σε ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του αστικού κώδικα.

β. Η μεθοδολογική φύση του κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου

Το άρθρο 13 παράγραφος 1 του νόμου 4356/2015, προβλέποντας ότι το συγκεκριμένο νομοθετικό κείμενο εφαρμόζεται σε κάθε σύμφωνο συμβίωσης που έχει καταρτισθεί στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής, εισάγει ένα μονομερή κανόνα συγκρούσεως καθώς, ορίζει πάντοτε εφαρμοστέο το δίκαιο τη *lex fori*.⁶⁴

Αφετηρία της επιλογής υπέρ των μονομερών κανόνων συγκρούσεως είναι η άποψη ότι ο εγχώριος νομοθέτης μπορεί μόνο να ορίσει πότε είναι εφαρμοστέο το δικό του δίκαιο, ενώ προσπάθεια καθορισμού της εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου θεωρείται παρέμβαση στην κυριαρχική αρμοδιότητα αλλοδαπών εννόμων τάξεων.⁶⁵ Επιμονή όμως, στους μονομερείς κανόνες σύγκρουσης διογκώνει το πεδίο εφαρμογής του εγχωρίου δικαίου, ενώ αφήνει αρρύθμιστο μεγάλο μέρος των σχέσεων με στοιχείο αλλοδαπότητας.

Πάντως, η επιλογή αυτής της κατηγορίας κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου συνδέεται παραδοσιακά, με την επιδίωξη του νομοθέτη για εξυπηρέτηση κάποια πολιτικής επιλογής ή

---

⁶³ Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 162

⁶⁴ Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 6

⁶⁵ Γραμματικάκη- Αλεξίου Α., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 32- 33

συγκεκριμένων συμφερόντων. Στις περιπτώσεις αυτές, αποφεύγεται η μέθοδος των διμερών κανόνων συγκρούσεως, οι οποίοι θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην εφαρμογή ενός αλλοδαπού δικαίου, το οποίο είτε δεν γνωρίζει το θεσμό, είτε τον ρυθμίζει με εντελώς διαφορετικό τρόπο, εγείροντας ζητήματα αντίθεσης στη δημόσια τάξη.⁶⁶ Αντίστοιχη περίπτωση μονομερούς κανόνα συγκρούσεως στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, αποτελεί η ρύθμιση του άρθρου 9 ΑΚ, σχετικά με τη δικαιοπρακτική ικανότητα αλλοδαπού που δικαιοπρακτεί στην Ελλάδα, με την οποία επιδιώκεται η προστασία των συναλλαγών.

Παρατηρείται σχετικά με τους μονομερείς κανόνες σύγκρουσης, η δυνατότητα της ερμηνευτικής μετατροπής τους σε διμερείς κανόνες συγκρούσεως. Έτσι συμβαίνει και αναφορικά με το άρθρο 9 ΑΚ, οπότε και η νομολογία, δέχεται ότι αφορά τόσο αλλοδαπούς όσο και ημεδαπούς, και μάλιστα ανεξαρτήτως του τόπου κατάρτισης της δικαιοπραξίας. Αντίστοιχα για το σύμφωνο συμβίωσης, μια ανάλογη παραδοχή αναφορικά με το άρθρο 13, θα σήμαινε ότι εφαρμόζεται το δίκαιο της αρχής που συνέπραξε κατά τη σύναψη του συμφώνου, ανεξάρτητα του εάν πρόκειται για ελληνική ή αλλοδαπή αρχή. Στο νόμο 3719/2008, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 13, απέκλειε ρητά αυτή τη δυνατότητα, προβλέποντας ότι για ανάλογες σχέσεις που δημιουργούνται στην αλλοδαπή, εφαρμόζονται οι κοινοί κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.⁶⁷ Αντίθετα, το άρθρο 13 παράγραφος 2 του νόμου 4356/2015, ορίζει ότι οι προϋποθέσεις σύναψης, οι σχέσεις των μερών μεταξύ τους και οι προϋποθέσεις και συνέπειες λύσης του συμφώνου, διέπονται από το δίκαιο του τόπου όπου καταρτίστηκε, εισάγοντας, σταδιακά, τον διμερή χαρακτήρα του κανόνα συγκρούσεως.

Σημειώνεται τέλος, ότι δεν πρόκειται για κανόνα αμέσου εφαρμογής, καθώς δεν αποκλείεται η εφαρμογή αλλοδαπού δικαίου, ούτε πρόκειται για θεσμό κεντρικής σημασίας στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα, λαμβανόμενου υπόψη ότι πρόκειται για νέο θεσμό, η εισαγωγή του οποίου στην ελληνική έννομη τάξη δεν έγινε χωρίς αντιδράσεις.

ii. Ρύθμιση «αλλοδαπών» συμφώνων

α. Το ζήτημα της αναγνώρισης των «αλλοδαπών» συμφώνων

Όσον αφορά τη ρύθμιση των συμφώνων που έχουν καταρτιστεί την αλλοδαπή, μία δυνατή λύση έγκειται στην αναγνώριση τους· δηλαδή, να μην αναζητείται το εφαρμοστέο δίκαιο με βάση

---

⁶⁶ Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ.162

⁶⁷ Τσούκα Χ., Άρθρο 13: Πεδίο Εφαρμογής, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 83

τους κανόνες σύγκρουσης του *forum*, προκειμένου να ελεγχθεί το κύρος της σχέσεως, αλλά να αρκεί το γεγονός ότι η σχέση έχει εγκύρωσ συσταθεί στην αλλοδαπή.

Η μέθοδος της αναγνώρισης, γνωστή ήδη από την εφαρμογή της σε δικαστικές και διαιτητικές αποφάσεις, επιχειρείται να επεκταθεί και στη ρύθμιση απλών ιδιωτικών σχέσεων, στηρίζεται δε, στην παραδοχή ότι όταν «μία έννομη σχέση έχει συγκροτηθεί στο πλαίσιο ορισμένη έννομης τάξης, δεν τίθεται ζήτημα ανεύρεση του εφαρμοστέου δικαίου, αλλά προσδιορισμού των προϋποθέσεων αναγνώρισής της σε μια άλλη έννομη τάξη».⁶⁸ Πρόκειται για έννομες σχέσεις ή καταστάσεις, που είτε έχουν αποκρυσταλλωθεί, δηλαδή έχουν δημιουργηθεί και συνδεθεί με ορισμένη έννομη τάξη, μέσω της παρεμβολής μιας δημόσιας αρχής, είτε δημιουργούνται και αναπτύσσονται άτυπα, στο πλαίσιο μια έννομης τάξης, και θεωρούνται εγκατεστημένες- διάκριση που συνδέεται και με τη λεγόμενη πολλαπλότητα των μεθόδων αναγνώρισης.⁶⁹ Όσον αφορά ειδικότερα το σύμφωνο συμβίωσης, εφόσον αυτό έχει καταρτιστεί εγκύρωσ, θα συνιστά μια αποκρυσταλλωμένη έννομη σχέση, λόγω της διαπλαστικής λειτουργίας της δημόσιας αρχής κατά το στάδιο της καταρτίσεώς του.⁷⁰

Η μέθοδος συζητείται έντονα τα τελευταία χρόνια, και μάλιστα στους κόλπους της ευρωπαϊκής ένωσης, ως μέθοδος που εξυπηρετεί καλύτερα τους στόχους της ένωσης και τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες, ιδίως την ελευθερία κυκλοφορίας προσώπων.⁷¹ Παρατηρείται ακόμα, σύνδεση της αρχής της αναγνώρισεως με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μέσω της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο χωρίς να φιλοδοξεί να δημιουργήσει ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, καλείται να εξασφαλίσει ότι τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του εθνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου είναι σύμφωνα προς τη Σύμβαση. Κατά την έννοια αυτή, η αρχή της αναγνώρισης απορρέει από την εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων για τη διεθνή σταθερότητα μιας δημιουργηθείσας κατάστασης,⁷² ιδίως όταν η κατάσταση αφορά στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, συμπλέκεται επομένως με την εφαρμογή του άρθρου 8 της

---

⁶⁸ Παμπούκης X., Η μέθοδος της αναγνώρισης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, σε: Τιμητικός Τόμος Σπυρίδωνος Βλ. Βρέλλη, Σε αναζήτηση της Δικαιοσύνης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ. 659

⁶⁹ Mayer P., La reconnaissance : Notions et méthodes, σε: (επιμ) Lagarde P. La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 30- 31

⁷⁰ Παμπούκης X., Η μέθοδος της αναγνώρισης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, σε: Τιμητικός Τόμος Σπυρίδωνος Βλ. Βρέλλη, Σε αναζήτηση της Δικαιοσύνης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ 672

⁷¹ Lagarde P., Introduction au thème de la reconnaissance des situations : Rappel des points les plus discutés, σε: (επιμ) Lagarde P. La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 19

⁷² Kinsch P., L' apport de la jurisprudence de la Cour Européene des droits de l' homme, σε: (επιμ) Lagarde P. La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 44

Σύμβασης.⁷³ Αλλά και από την άλλη πλευρά, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ένωσης, η εφαρμογή της αναγνώρισης καθίσταται περισσότερο ευχερής, λόγω της ύπαρξης κοινών δικαιοκτών αντιλήψεων μεταξύ των κρατών μελών.⁷⁴

Ειδικότερα για τα σύμφωνα συμβίωσης, η προσφυγή στη μέθοδο της αναγνώρισης θα μπορούσε να παρουσιάσει αρκετά πλεονεκτήματα, λόγω της μεγάλης ποικιλίας ως προς τη ρύθμιση αυτών των σχέσεων στα πλαίσια των διαφόρων εννόμων τάξεων, αλλά και λόγω της κατά κανόνα παρέμβασης ορισμένης «αρχής» κατά τη σύνασή τους. Η εφαρμογή της μεθόδου της αναγνώρισης επιφυλάσσει πλεονεκτήματα για τα εμπλεκόμενα μέρη, καθώς αποφεύγεται η δημιουργία χωλών σχέσεων, ενισχύεται η ασφάλεια δικαίου, και η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων. Ο ρόλος αυτός της μεθόδου της αναγνώρισης αναδεικνύεται στο άρθρο 9 του 1^{ου} Τίτλου του 10^{ου} Βιβλίου του ολλανδικού Αστικού Κώδικα, στο οποίο αναφέρεται ότι μπορούν να αναγνωριστούν στην ολλανδική έννομη τάξη, οι έννομες συνέπειες μιας έννομης κατάστασης που έχει συσταθεί στην αλλοδαπή, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο που υποδεικνύουν οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους προελεύσεως, στο μέτρο που μη αναγνώριση θα έθιγε τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των μερών ή τη βεβαιότητα δικαίου.⁷⁵

Η εφαρμογή της πάντως, δεν είναι απλή, δεδομένου ότι πρέπει να αναζητηθούν οι προϋποθέσεις αναγνώρισης ενός «αλλοδαπού» συμφώνου συμβίωσης, τα αποτελέσματά μιας τέτοιας αναγνώρισης, ιδίως σε σχέση με την επιφύλαξη της δημόσιας τάξης, καθώς και οι προϋποθέσεις περιορισμού ενδεχόμενης καταστρατήγησης.

Πρότυπο για την αναγνώριση αλλοδαπών συμφώνων συμβίωσης, θα μπορούσε να αποτελέσει η Σύμβαση για της Διεθνούς Επιτροπής Προσωπικής Καταστάσεως, για την αναγνώριση των καταχωρημένων συμβιώσεων, όπως αυτή υπογράφηκε στο Μόναχο το 2007, πλην όμως, δεν υπογράφηκε από την Ελλάδα. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, η δυνατότητα αναγνώρισης και οι έννομες συνέπειες που απορρέουν από αυτή είναι περιορισμένες, και αφορούν μόνο στην αναγνώριση της προσωπικής κατάστασης των εμπλεκόμενων, το όνομα των συντρόφων και την απαγόρευση σύναψης γάμου με τρίτο πρόσωπο.⁷⁶ Ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται λόγω της προέλευσης της

---

⁷³ Kinsch P., ο.π., σελ. 50

⁷⁴ Τσοúκα Χρ/ Σωμαράκης Γ., [1] Μεθοδολογία, σε: (επιμ) Τσοúκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 30- 31

⁷⁵ Τσοúκα Χρ/ Σωμαράκης Γ., [1] Μεθοδολογία, σε: (επιμ) Τσοúκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 33

⁷⁶ Όπως αναφέρεται και στην εισηγητική Έκθεση της Σύμβασης: «Η παρούσα Σύμβαση δεν ρυθμίζει παρά μόνο την αναγνώριση του κύρους μιας ενώσεως, της λύσεως ή της ακυρώσεώς της καθώς και τα αποτελέσματα αυτών ως προς την προσωπική κατάσταση. Για το λόγο αυτό, η συγκεκριμένη Σύμβαση δεν ενδιαφέρει μόνο τα κράτη που

Σύμβασης, η οποία αποτελεί έργο της Διεθνούς Επιτροπής Προσωπικής Καταστάσεως.⁷⁷ Αντίθετα, αφήνονται εκτός της δυνατότητας αναγνώρισης, όλες οι υπόλοιπες βιοτικές σχέσεις οικογενειακής φύσης που μπορεί να δημιουργηθούν από την καταχωρημένη συμβίωση, καθώς και οι περιουσιακές σχέσεις.

Σύμφωνα με τη λύση ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, που προτιμήθηκε τελικά, στο ελληνικό δίκαιο με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 13, δηλαδή ότι οι προϋποθέσεις σύναψης, οι σχέσεις των μερών μεταξύ τους και οι προϋποθέσεις και συνέπειες της λύσης των συμφώνων συμβίωσης, των «αλλοδαπών» συμφώνων, διέπονται από το δίκαιο του τόπου όπου καταρτίστηκαν, αποκλείστηκε η ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων βάση της μεθόδου της αναγνώρισης.⁷⁸ Παρατηρείται όμως ότι και αν και μορφολογικά δεν έχουμε μέθοδο της αναγνώρισης, στην πράξη αυτό που ισχύει δεν διαφέρει ουσιαστικά, καθώς επιτρέπεται η νομική αναγνώριση του συμφώνου που έχει καταρτιστεί στην αλλοδαπή έννομη τάξη. Η επιλογή υπέρ της *lex loci registrationis*, η οποία είναι πλέον και η κρατούσα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, εξασφαλίζει την αναγνώριση των «αλλοδαπών» συμφώνων, καθόσον τα αποτελέσματα του συμφώνου συμβίωσης θα αναγνωρίζονται όταν αυτό έχει καταρτιστεί σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του κράτους προέλευσης.⁷⁹

β. Η υιοθέτηση ειδικού κανόνα συγκρούσεως

Υπό το καθεστώς το νόμου 3719/2008, στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 13, σχετικά με τα «αλλοδαπά» σύμφωνα συμβίωσης, δηλαδή αυτά που δεν έχουν καταρτιστεί στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής, προβλεπόταν η εφαρμογή του δικαίου «που ορίζεται από τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου». Τα προβλήματα που δημιουργούσε αυτή η διάταξη, οφείλονταν

γνωρίζουν ήδη το θεσμό αυτό αλλά και τα υπόλοιπα κράτη που σε μια δεδομένη στιγμή ενδέχεται να κληθούν να αποφανθούν ως προς την προσωπική κατάσταση ενός προσώπου που συνήψε ένα σύμφωνο συμβίωσης στην αλλοδαπή και επιθυμεί π.χ. να συνάψει στο κράτος αυτό γάμο με τρίτο πρόσωπο». Επίσης, Τσουκά Χρ., Το σύμφωνο συμβίωσης- Προβλήματα εφαρμοστέου δικαίου, σε: (επιμ) Βρέλλης Σπ., Η Διεθνής Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως και ο Οικογενειακός Βίος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 89- 90

⁷⁷ Bollée S., *Les conditions de la reconnaissance, notamment à la lumière des conventions international*, σε: (επιμ) Lagarde P. *La reconnaissance des situations en droit international privé*, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 120

⁷⁸ Όπως και στο νόμο 3719/2008, Τσουκά Χ., Άρθρο 13: Πεδίο Εφαρμογής, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσουκά Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 95

⁷⁹ Wautelet P., *Cross-Border Same Sex Relationships - Private International Law Aspects, Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe* (Boele-Woelki/Fuchs), Intersentia, 2012, διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2037721> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2037721>, σελ. 29

κατά κύριο λόγο στην αοριστία της διατύπωσής της. Η αναφορά σε κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, δεν καθιστά σαφές για ποιους κανόνες πρόκειται. Ανέκλυτε επομένως, ζήτημα νομικού χαρακτηρισμού, προκειμένου να προσδιοριστεί η φύση του θεσμού στο πεδίο του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Δεδομένης της μικτής νομικής φύσης του θεσμού, προκρινόταν η εφαρμογή του άρθρου 25 ΑΚ για τις συμβατικές ενοχές, αναφορικά με τη σύναψη του συμφώνου και τις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, στο μέτρο που αυτές ρυθμιζόνταν συμβατικά από τα μέρη, ενώ αναφορικά με τα τέκνα και την κληρονομική διαδοχή, προκρίνονταν οι εφαρμογή των σχετικών κανόνων συγκρούσεως.⁸⁰

Με το νόμο 4356/2015, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 13, εισάγει έναν ειδικό κανόνα σύγκρουσης για το εφαρμοστέο δίκαιο στα «αλλοδαπά» σύμφωνα συμβίωσης. Η σύναψη του συμφώνου, οι σχέσεις μεταξύ των μερών και η λύση του συμφώνου, διέπονται από το δίκαιο του τόπου που καταρτίστηκε το σύμφωνο. Η επιλογή του συνδεδεμένου στοιχείου του τόπου κατάρτισης του συμφώνου, για αυτές τις ρυθμιστέες σχέσεις, δικαιολογείται από τη μεγάλη ποικιλομορφία που παρουσιάζει η ρύθμιση των συμφώνων που έχουν καταρτιστεί στο εξωτερικό, και της ανάγκης να διαφυλαχθεί η ασφάλεια δικαίου για τα μέρη που τα έχουν συνάψει⁸¹ καθώς, η εφαρμογή άλλου δικαίου, εκτός του δικαίου του κράτους καταρτίσεως του συμφώνου, θα κινδύνευε να οδηγήσει σε άτοπα αποτελέσματα

Η επιλογή υπέρ της *lex loci registrationis*, αποτελεί και την κρατούσα άποψη σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο στα σύμφωνα συμβίωσης που έχουν καταρτιστεί στην αλλοδαπή. Έτσι, το άρθρο 60 του Βελγικού Κώδικα Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, προβλέπει ότι η συμβίωση διέπεται από το δίκαιο του κράτους, όπου καταρτίστηκε για πρώτη φορά η συμβίωση, και ότι το δίκαιο αυτό καθορίζει τις προϋποθέσεις κατάρτισης της συμβίωσης, τα αποτελέσματα στα περιουσιακά αγαθά των μερών και τους λόγους και τις προϋποθέσεις λύσης της σχέσης.⁸² Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 515-7-1 του γαλλικού Αστικού Κώδικα, οι προϋποθέσεις σύστασης και τα αποτελέσματα μιας καταχωρημένης συμβίωσης, καθώς επίσης και οι λόγοι και τα αποτελέσματα

---

⁸⁰ Τσούκα Χρ., Το σύμφωνο συμβίωσης στο ελληνικό δίκαιο, προβλήματα εφαρμοστέου δικαίου, σε: (επιμ.) Βρέλλης Σπ., Η Διεθνής Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως και ο Οικογενειακός Βίος, La Commission International de l' état civil et la Vie Familiale, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 91

⁸¹ Αιτιολογική Έκθεση – Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ. 10

⁸² «La relation de vie commune est régie par le droit de l'Etat sur le territoire duquel elle a donné lieu à enregistrement pour la première fois. Ce droit détermine, notamment, les conditions d'établissement de la relation, les effets de la relation sur les biens des parties, ainsi que les causes et les conditions de la cessation de la relation». Επίσης, Barbé C., Marriage et divorce, σε: Le nouveau droit international privé belge, Journal des tribunaux, éditions Larcier, 2005, διαθέσιμο σε: http://www.dipulb.be/fileadmin/user_files/JT_Boularbah_CODIP.pdf, σελ. 191

λύσης, διέπονται από το ουσιαστικό δίκαιο του κράτους, η αρχή του οποίου προέβη στην καταχώρηση.⁸³ Ακόμα, στη Γερμανία, σύμφωνα με το άρθρο 17^a EGBGB, το δίκαιο του τόπου όπου καταρτίστηκε η καταχωρημένη συμβίωση, καλύπτει τη δημιουργία, τα γενικά και περιουσιακά αποτελέσματα και τη λύση της συμβίωσης.⁸⁴

Παρατηρείται στη συγκεκριμένη διάταξη, πρόοδος προς τη δημιουργία ενός παραδοσιακού κανόνα σύγκρουσης, αν και όχι χωρίς δυσκολίες. Τυπικά ο κανόνας σύγκρουσης είναι διμερής, εφόσον ορίζει ως εφαρμοστέο το δίκαιο του τόπου κατάρτισης του συμφώνου συμβίωσης, με τρόπο ουδέτερο, και ανεξάρτητα αν το υποδεικνυόμενο ως εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του *forum* ή άλλο δίκαιο.⁸⁵ Δεν είναι όμως, και ουσιαστικά διμερής, καθώς δεν βασίζεται στην ύπαρξη κοινωνίας δικαίου, σύμφωνα με τη θεωρία του Savigny.⁸⁶ Το σύμφωνο συμβίωσης αποτελώντας νέο θεσμό, δεν αναγνωρίζεται από όλες τις έννομες τάξεις, ενώ όπου αναγνωρίζεται δεν ρυθμίζεται με τον ίδιο τρόπο, ούτε έχει παντού την ίδια νομική φύση. Απουσιάζει επομένως η απαραίτητη προϋπόθεση διαμόρφωσης διμερών κανόνων συγκρούσεως, και συγκεκριμένα η ύπαρξη κοινών δικαϊκών αντιλήψεων των διαφόρων δικαίων.⁸⁷ Οι επιφυλάξεις του νομοθέτη διακρίνονται στις επόμενες διατάξεις της παραγράφου, και δικαιολογούνται όπως προαναφέρθηκε από την ποικιλομορφία του θεσμού.

Αν και δεν αναφέρεται στο κείμενο του νόμου, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι εφαρμοστέο είναι το ουσιαστικό δίκαιο του τόπου όπου καταρτίστηκε το σύμφωνο, και όχι οι σχετικοί κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με τη γενική απαγόρευση της αναπαραπομπής, στο ελληνικό

---

⁸³ «Les conditions de formation et les effets d'un partenariat enregistré ainsi que les causes et les effets de sa dissolution sont soumis aux dispositions matérielles de l'État de l'autorité qui a procédé à son enregistrement», όπως εισήχθη με το άρθρο 1 του νόμου 2009- 526 της 12 Μαΐου 2009. Επίσης, Peroz H./ Fongaro E., *Droit international privé patrimonial de la famille*, LexisNexis, 2010

⁸⁴ Lagarde P., *Allemagne- Partenariat enregistré, Loi relative à l' élimination de la discrimination à l' égard des unions homosexuelles : Partenariats du 16 février 2001 (Bundesgesetzblatt, 2001.I.266)*, *Rev. Crit. DIP*, 90 (4), oct.- déc. 2001, σελ. 773

⁸⁵ Γραμματικάκη- Αλεξίου Α., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 32

⁸⁶ Ευρυγένης Δ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 58, Schwind F., *Aspects et sens du Droit International Privé, Recueil des Cours*, τόμος 187, 1984, σελ. 44

⁸⁷ Τσούκα Χ., Άρθρο 13: Πεδίο Εφαρμογής, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., *Το σύμφωνο συμβίωσης*, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 89 και Τσούκα Χρ., *Οι αλλοδαποί κανόνες αμέσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1997, σελ. 69

ιδιωτικό διεθνές.⁸⁸ Παρά όμως, το γενικό κανόνα του άρθρου 32 ΑΚ, ασάφεια είχε δημιουργηθεί υπό το καθεστώς του νόμου 3719/2008, η αιτιολογική έκθεση του οποίου, άφηνε περιθώρια ερμηνείας υπέρ της αναπαραπομπής, ορίζοντας ότι για τα σύμφωνα συμβίωσης που έχουν συναφθεί σε άλλο κράτος, εφαρμοστέο είναι το δίκαιο που ορίζουν οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους αυτού, και προβλέποντας έτσι μια κατ' εξαίρεση αποδοχή της αναπαραπομπής. Μια τέτοια ερμηνεία δεν θα μπορούσε βέβαια να γίνει δεκτή, δεδομένου ότι η αιτιολογική έκθεση ενός νόμου δεν δύναται να ανατρέπει τη ρύθμιση του ίδιου του νόμου. Επιπλέον, μια τόσο «φιλελεύθερη» προσέγγιση του ελληνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, θα κινδύνευε να οδηγήσει σε εφαρμογή κανόνων σύγκρουσης εννόμων τάξεων που επιτρέπουν τη σύναψη συμφώνου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου,⁸⁹ γεγονός που δεν επιτρεπόταν από τα τότε ισχύοντα στο ελληνικό δίκαιο.

Όσον αφορά, την κληρονομική διαδοχή, το άρθρο 13 δεν περιλαμβάνει ξεχωριστή ρύθμιση, αλλά παραπέμπει στους υπάρχοντες κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, και εν προκειμένω τις ρυθμίσεις του Κανονισμού 650/2012 για την κληρονομική διαδοχή, ενώ για τα ζητήματα που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, εφαρμοστέο είναι το άρθρο 28 ΑΚ. Αν και δεν διευκρινίζεται, αναλογικά, οι υπάρχοντες κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του *forum*, θα καλούνται σε εφαρμογή, αναφορικά με τις λοιπές σχέσεις που απορρέουν από σύμφωνα συμβίωσης που έχουν καταρτιστεί στην αλλοδαπή.

Διευκρινίζεται τέλος, στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 13, ότι τα αποτελέσματα των αλλοδαπών συμφώνων συμβίωσης, αναπτύσσονται στην ελληνική έννομη τάξη, χωρίς να υπερβαίνουν τα αποτελέσματα που προβλέπει ο νόμος 4356/2015. Πρόκειται για ρύθμιση αντίστοιχη προς τη ρύθμιση του συμφώνου συμβίωσης στο γερμανικό δίκαιο.⁹⁰ Ένα τέτοιο υπερβάλλον αποτέλεσμα, θα μπορούσε να είναι παραδείγματος χάριν, η υιοθεσία από συντρόφους που έχουν καταρτίσει σύμφωνο συμβίωσης. Η επιλογή αποκλεισμού της υιοθεσίας είναι ενδεικτική της αντίληψης που υπάρχει στο ελληνικό δίκαιο, ότι η συμβίωση με σύμφωνο, παρά τη θεσμική της

---

⁸⁸ Ψαρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 164

⁸⁹ Tsouca C., Le partenariat enregistré en droit grec, Rev. Crit. DIP, 99 (3) juill.- sept., 2010, σελ. 619

⁹⁰ Άρθρο 17^α παράγραφος 4 EGBGB, οπότε και τα αποτελέσματα μιας συμβίωσης που έχει καταχωρηθεί στην αλλοδαπή, δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα αποτελέσματα που προβλέπονται από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα και το νόμο σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης, Lagarde P., Allemagne- Partenariat enregistré, Loi relative à l' élimination de la discrimination à l' égard des unions homosexuelles : Partenariats du 16 février 2001 (Bundesgesetzblatt, 2001.I.266), Rev. Crit. DIP, 90 (4), oct.- déc. 2001, σελ. 772

κατοχύρωση, θεωρείται «κατώτερη του γάμου».⁹¹ Επιπλέον, με τη θέση σε ισχύ του νόμου 4356/2015, ο αποκλεισμός της δυνατότητας υιοθεσίας, συνδέεται με την επέκταση του θεσμού προς τα ομόφυλα ζευγάρια, και τη διστακτικότητα του νομοθέτη να αναγνωρίσει τη δυνατότητα υιοθεσίας και προς αυτά. Υπό αυτό το πρίσμα, η απαγόρευση για περισσότερα αποτελέσματα από αυτά που προβλέπει ο νόμος 4356/2015, αποκτά τον χαρακτήρα μιας ειδικότερης μορφής του μηχανισμού της δημόσιας τάξης, χωρίς ο μηχανισμός να αναφέρεται ρητά.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι ο περιορισμός, που θέτει το συγκεκριμένο εδάφιο, δεν θα ισχύει όταν το εφαρμοστέο δίκαιο ανευρίσκεται στη βάση ενωσιακών κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.⁹² Τότε, το δίκαιο που υποδεικνύουν οι ευρωπαϊκοί κανόνες σύγκρουσης θα εφαρμόζεται στο σύνολό του, και όχι μέχρι του σημείου που τα αποτελέσματά του δεν θα ξεπερνούν τα αποτελέσματα του νόμου 4356/2015, με την επιφύλαξη πάντοτε της δημόσιας τάξης. Τέτοια είναι η περίπτωση του Κανονισμού 650/2012 σχετική με την κληρονομική διαδοχή, ο οποίος είχε ήδη τεθεί σε ισχύ κατά το χρόνο ψήφισης του νόμου, και του Κανονισμού 2016/1104 για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων όταν αυτός θα είναι εφαρμοστέος.

Η επιφύλαξη μέσω του μηχανισμού της δημόσιας τάξης του άρθρου 33 ΑΚ, εφαρμόζεται και σε σχέση με τον κανόνα σύγκρουσης του άρθρου 13 του νόμου 4356/2015. Τα ελληνικά δικαστήρια και οι ελληνικές αρμόδιες αρχές δύνανται να μην εφαρμόσουν σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ορισμένες διατάξεις αλλοδαπού δικαίου, εφόσον η εφαρμογή τους είναι αντίθετη προς τις θεμελιώδεις αντιλήψεις περί δικαίου και ηθικής, όπως αυτές ισχύουν στην ελληνική έννομη τάξη. Παραδείγματος χάριν, δεν θα αναγνωριστούν στην ελληνική έννομη τάξη τα αποτελέσματα συμφώνου συμβίωσης μεταξύ συγγενών πρώτου βαθμού, όπως ανάμεσα σε αδέρφια, το οποίο έχει καταρτιστεί σύμφωνα με το βελγικό δίκαιο, στο οποίο η συγγένεια δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των κωλυμάτων σύναψης καταχωρημένης συμβίωσης.⁹³ Μια τέτοια περίπτωση συμφώνου συμβίωσης θα προσέκρουε προδήλως στη δημόσια τάξη. Λαμβανομένου πάντως υπόψη του ετερόκλητου της ρύθμισης του συμφώνου συμβίωσης στις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις, ο μηχανισμός της δημόσιας τάξης του άρθρου 33 ΑΚ, δεν θα πρέπει να ενεργοποιείται κάθε φορά που ο αλλοδαπός

---

⁹¹ Παπαχρίστου Θ., Άρθρο 1: Σύσταση, σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008, σελ. 5

⁹² Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 164-165

⁹³ ASBL- Association pour le droit des étrangers, Relation de vie commune, 2014, διαθέσιμο σε: <http://www.adde.be/ressources/fiches-pratiques/dip/relation-de-vie-commune#3>

κανόνας δικαίου αποκλίνει από την ελληνική ρύθμιση.⁹⁴ Επιβάλλεται εν προκειμένω συσταλτική ερμηνεία, προκειμένου να μην οδηγηθούμε σε πλήρη άρνηση εφαρμογής του αλλοδαπού δικαίου.

γ. Η εφαρμογή του άρθρου 13 παρ. 2 στο ζήτημα των περιουσιακών σχέσεων

Όσον αφορά το ζήτημα των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 13, δύο σημεία χρειάζονται περαιτέρω εξειδίκευση: ποιοι κανόνες του αλλοδαπού δικαίου καλούνται σε εφαρμογή δυνάμει της παραγράφου αυτής, και τι περιθώρια υπάρχουν για επιλογή εφαρμοστέου δικαίου από τα συμβαλλόμενα μέρη.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 2 του νόμου 4356/2015, οι σχέσεις των μερών μεταξύ τους, άρα και οι περιουσιακές σχέσεις, διέπονται από το ουσιαστικό δίκαιο του εν λόγω κράτους, και όχι από τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου,⁹⁵ σύμφωνα με τη γενικότερη απαγόρευση της *renvoi* στο ελληνικό δίκαιο. Εν προκειμένω, θα εφαρμοστούν οι ουσιαστικού δικαίου κανόνες κάθε κράτους, δυνάμει των οποίων ρυθμίζεται το ζήτημα των περιουσιακών σχέσεων που απορρέουν από το σύμφωνο συμβίωσης. Ως προς τους κανόνες αυτές, παρατηρούνται αποκλίσεις σε επίπεδο εθνικών εννόμων τάξεων. Κατά την έννοια αυτή, ενώ στην Ελλάδα και τη Γαλλία παραδείγματος χάριν, υιοθετείται το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συντρόφων, στην Ολλανδία προκρίνεται αυτό της καθολικής κοινοκτημοσύνης, ως αποτέλεσμα του συμφώνου συμβίωσης.

Το άλλο ζήτημα που ανακύπτει κατά την εφαρμογή του άρθρου 13 παρ. 2 στο πεδίο των περιουσιακών σχέσεων είναι αυτό μιας ενδεχόμενης αναγνώρισης της ελευθερίας βουλήσεως των συντρόφων, κατά την έννοια του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου· δυνατότητα που πρέπει κατ' αρχάς να σημειωθεί, ότι δεν αναγνωρίζεται στους συζύγους για τη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων, σύμφωνα με τα άρθρα 14 και 15 ΑΚ.

Η ελευθερία βουλήσεως στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, είναι η δυνατότητα που δίνεται στα μέρη μιας έννομης σχέσης, να επιλέγουν ελεύθερα εφαρμοστέο δίκαιο, πάντα βέβαια, μέσα στα όρια που θέτει η οργανωμένη έννομη τάξη.⁹⁶ Στο οικογενειακό διεθνές δίκαιο, η ελευθερία βουλήσεως ήταν

---

⁹⁴ Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 165

⁹⁵ Ψαρρά Μ, ο.π. σελ. 164

⁹⁶ Σωτηροπούλου Μ., Η ελευθερία βουλήσεως στις οικογενειακές σχέσεις από πλευράς ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2006, σελ. 27- 31, αντίθετα με τον όρο αυτονομία, ο οποίος

πάντα περιορισμένη ή απύσχα, καθώς το οικογενειακό δίκαιο είναι ο κατεξοχήν κλάδος στον οποίο απαντώνται αναγκαστικού δικαίου κανόνες, η εφαρμογή των οποίων δεν μπορεί να αφηθεί στην ιδιωτική βούληση. Αξίζει όμως να διερευνηθεί, κατά πόσον το δίκαιο, ως έννοια που εξελίσσεται παράλληλα με την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας μπορεί σήμερα, να επιτρέψει την ελευθερία βουλήσεως στις οικογενειακές σχέσεις.⁹⁷

Ήδη στο χώρο των οικογενειακών σχέσεων πολλά ζητήματα έχουν αρχίσει να αναθεωρούνται⁹⁸ και η ελευθερία επιλογής εφαρμοστέου δικαίου υπεισέρχεται σταδιακά στο οικογενειακό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, αν και τις περισσότερες περιπτώσεις αφορά στη ρύθμιση περιουσιακών σχέσεων των συζύγων.⁹⁹ Άλλωστε, στις οικογενειακές σχέσεις δεν επικρατεί πλέον ο εξαναγκασμός, αλλά υπεισέρχονται στοιχεία αυτονομίας των μερών, στο μέτρο που η ιδιωτική όψη της ζωής του ζευγαριού επικρατεί και παραγκωνίζει τους κοινωνικούς σκοπούς για τους οποίους έχουν καθοριστεί.¹⁰⁰ Άλλωστε, ο νόμος 3719/2008, ο οποίος ρύθμισε το πλαίσιο της «εκτός γάμου συμβίωσης», ενώ ο νόμος 4356/2015 εισήγαγε για πρώτη φορά στο νομικό λεξιλόγιό μας το «ζευγάρι ομοφύλων», έννοια που πριν από κάποια χρόνια θα ηχούσε περίεργα. Οι εξελίξεις αυτές είναι χαρακτηριστικές της δυναμικής που υπάρχει στο χώρο του οικογενειακού δικαίου, παρά την παραδοσιακή αντίληψη που θεωρεί το οικογενειακό δίκαιο στατικό και μη εξελίξιμο.

Πρωτίστως όμως, το σύμφωνο συμβίωσης διαμορφώθηκε ως θεσμός ενδοτικού δικαίου, ιδίως ως προς την ελευθερία διαμόρφωσης από τα μέρη των περιουσιακών τους σχέσεων, σε αντίθεση, με το γάμο που τα περιθώρια αυτορρύθμισης είναι περιορισμένα.¹⁰¹ Οι διαφορές σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου, με τη μείωση των ρυθμίσεων επιτακτικού χαρακτήρα, και την ανάδειξη της ιδιωτικής όψης της ζωής του ζευγαριού, θα πρέπει να αντανakλώνται και σε επίπεδο ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Στο άρθρο 5 παράγραφος 2, αφήνεται μεγάλη ελευθερία στα μέρη να ρυθμίσουν το περιεχόμενο των περιουσιακών τους σχέσεων. Στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, κυριαρχεί ο συμβατικός χαρακτήρας του θεσμού του συμφώνου συμβίωσης, ισχύει επομένως η ίδια συλλογιστική με την αποδοχή της ελευθερίας βουλήσεως στις ενοχές εκ

συχνά χρησιμοποιείται, σημαίνει όμως, το να διέπεται κάποιος από κανόνες που ο ίδιος έχει δημιουργήσει, συμπεριλαμβανομένων και των συναλλακτικών ηθών

⁹⁷ Σωτηροπούλου Μ., ο.π., σελ. 32

⁹⁸ Σωτηροπούλου Μ., ο.π., σελ. 86

⁹⁹ Bucher A., *La famille en droit international privé*, Recueil des cours, τόμος 283 (2000), σελ. 90

¹⁰⁰ Σωτηροπούλου Μ., *Η ελευθερία βουλήσεως στις οικογενειακές σχέσεις από πλευράς ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2006 σελ. 87

¹⁰¹ Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», σελ. 5

συμβάσεως. Υπέρ της ελευθερίας βουλήσεως στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων συνηγορεί επιπλέον και η βεβαιότητα δικαίου, η οποία αποτελεί μια από της αρχές του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, και συνδέεται με την έννοια της δικαιοσύνης.¹⁰² Εφόσον, η ελευθερία βουλήσεως αναγνωριζόταν από όλα τα κράτη –κάτι που βέβαια δεν συμβαίνει- θα εξυπηρετούνταν η ασφάλεια δικαίου, καθώς θα προέκυπτε ευκρινώς πιο είναι το εφαρμοστέο δίκαιο. Επισημαίνεται πάντως, ότι με βάση τα έως τώρα ισχύοντα, στο ελληνικό δίκαιο και συγκεκριμένα στο νόμο 4356/2015, ανάλογη δυνατότητα επιλογής εφαρμοστέου δικαίου δεν αναγνωρίζεται στους καταχωρημένους συντρόφους.

---

¹⁰² De Boer Th.M., *Facultative Choice of Law: The Procedural Status of Choice-of-Law Rules and Foreign Law*, *Recueil des cours*, tome 257, 1996, σελ. 297

ΜΕΡΟΣ Β': Ο Κανονισμός του Συμβουλίου 2016/1104 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων

1. Η παρέμβαση του ενωσιακού νομοθέτη στο χώρο του οικογενειακού διεθνούς δικαίου

i. Από οικονομική Ένωση σε Ένωση πολιτών

Η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων.¹⁰³ Κατά αυτή την έννοια, η επίτευξη των οικονομικών στόχων της ένωσης και κυρίως η πραγμάτωση των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών, φέρνει στο προσκήνιο την κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ένωσης και το ευρωπαϊκό οικογενειακό δίκαιο. Στο στάδιο αυτό, δημιουργείται ένα πέρασμα από την οικονομική Ένωση σε Ένωση πολιτών, διαμέσου των θεμελιωδών αρχών που απορρέουν από τις Συνθήκες και αποκτούν αντανακλαστικό αποτέλεσμα, επηρεάζοντας το πεδίο εφαρμογής των εθνικών κανόνων.¹⁰⁴ Καθώς όμως, καμία αλλαγή δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε νομικό κενό,¹⁰⁵ πρέπει πρώτα να μελετηθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο καθίσταται εφικτή η εξέλιξη του διεθνούς οικογενειακού δικαίου στους κόλπους της ευρωπαϊκής ένωσης.

Η βάση της δημιουργίας του ευρωπαϊκού οικογενειακού δικαίου τέθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχ το 1992, και τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, πέραν αυτών που είναι αποκλειστικά οικονομικής φύσης. Στο πλαίσιο εκείνο, η δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις εντάχθηκε υπό τη σκέπη του Τρίτου Πυλώνα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων.¹⁰⁶ Στη συνέχεια, η Συνθήκη του Άμστερνταμ, «κοινοτικοποίησε» τη δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις με βάση τα άρθρο 65 ΣυνθΕΚ.¹⁰⁷ Αρμόδιο για τη θέσπιση πράξεων είναι το Συμβούλιο, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή έχουν δικαίωμα πρωτοβουλίας, ενώ τα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στα πλαίσια διαβούλευσης με το Συμβούλιο διατυπώνει μη δεσμευτική

¹⁰³ Sammut I., Family law in the EU 's *acquis communautaire*: where is it going?, διαθέσιμο σε: http://www.um.edu.mt/europeanstudies/books/CD_CSP2/pdf/elatf-isammut.pdf, σελ. 107

¹⁰⁴ Bucher A., *La dimension sociale du droit international privé*, Recueil des Cours, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/ Boston, 2010, σελ. 39

¹⁰⁵ Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., *International family for for European union*, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 70

¹⁰⁶ Sammut I., Family law in the EU 's *acquis communautaire*: where is it going?, διαθέσιμο σε: http://www.um.edu.mt/europeanstudies/books/CD_CSP2/pdf/elatf-isammut.pdf, σελ. 111

¹⁰⁷ Κρεούζη Α., [2] *Ενωσιακό Δίκαιο*, σε *Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ.

γνώμη. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, καταργούνται οι πυλώνες και ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης υπάγεται πλέον στο Τρίτο Μέρος της ΣΛΕΕ, υπό τον Τίτλο V. Εκεί εντάσσεται μεταξύ άλλων και η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις με διασυνοριακές επιπτώσεις, στο άρθρο 81. Ο χώρος αυτός εξακολουθεί να ανήκει στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης, εφαρμοζόμενης της αρχής της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Ειδικότερα, για το οικογενειακό διεθνές δίκαιο, εφαρμόζεται το άρθρο 81 παράγραφος 3 ΣΛΕΕ, κατά παρέκκλιση από της υπόλοιπες περιπτώσεις, οπότε τα μέτρα με διασυνοριακές επιπτώσεις θεσπίζονται από το Συμβούλιο σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, και το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα, ύστερα από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.¹⁰⁸

ii. Η ανάγκη ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων

Η εφαρμογή της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων εντός της ευρωπαϊκής ένωσης, η οποία αποτελεί και τη μία εκ των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών, συνεπάγεται την αύξηση του αριθμού των διεθνών ζευγαριών. Η διεθνής διάσταση της σχέσης μπορεί να εντοπίζεται είτε στο γεγονός ότι οι σύντροφοι θα είναι υπήκοοι διαφορετικού κράτους μέλους, είτε ότι θα διαμένουν με κράτος άλλο από αυτό την ιθαγένεια του οποίου έχουν, είτε ακόμα, ότι θα διαθέτουν περιουσιακά αγαθά σε διάφορες χώρες της ένωσης.^{109,110}

Ενώ η αυξημένη κινητικότητα εντός της ένωσης, οδηγεί σε αύξηση των καταχωρημένων συμβιώσεων με διεθνή χαρακτήρα, η ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων από τα εθνικά δίκαια των κρατών μελών, παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις. Αποκλίσεις που παρατηρούνται, όχι μόνο σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου, αλλά και σε επίπεδο κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Οι σύντροφοι αδυνατούν να γνωρίζουν εκ των προτέρων, ποιανής χώρας τα δικαστήρια είναι αρμόδια και ποιο δίκαιο είναι εφαρμοστέο, προκειμένου να ρυθμιστούν οι περιουσιακές τους σχέσεις. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι καταχωρημένοι σύντροφοι είναι ίδια με αυτά των έγγαμων ζευγαριών, όμως οι δυσκολίες στη ρύθμιση των ζητημάτων είναι οξύτερες,¹¹¹ εάν ληφθεί υπόψη ότι δεν γνωρίζουν όλα τα κράτη το θεσμό της καταχωρημένης συμβίωσης, ούτε προκρίνουν το ίδιο σύστημα για τη διαχείριση της περιουσίας των συντρόφων.

¹⁰⁸ Κρεούζη Α., ο.π., σελ. 68- 69

¹⁰⁹ Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 419

¹¹⁰ SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 2

¹¹¹ SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 2

Οι διαφοροποιήσεις αυτές μπορούν να έχουν δυσάρεστες και απρόβλεπτες συνέπειες στα ζευγάρια, τα οποία έρχονται αντιμέτωπα με δυσεπίλυτα νομικά ζητήματα, όχι μόνο στην καθημερινή διαχείριση των περιουσιακών τους στοιχείων αλλά και σε περιπτώσεις εκκαθάρισης των περιουσιακών σχέσεων λόγω λύσης της συμβίωσης ή κληρονομικής διαδοχής. Η κατάσταση αυτή της νομικής ανασφάλειας, δεν στερείται οικονομικών συνεπειών, καθώς οδηγεί σε μακροχρόνιες και πολύπλοκες δικαστικές διαμάχες, με αυξημένα δικαστικά έξοδα, αβέβαιο αποτέλεσμα και μείωση της εμπορικής αξίας των περιουσιακών στοιχείων, λόγω της χρονικής καθυστέρησης στη διευθέτηση των σχετικών ζητημάτων.¹¹² Οι οικονομικές συνέπειες, παρουσιάζουν και κοινωνική διάσταση, καθώς επηρεάζουν κατά κύριο λόγο περισσότερο το ασθενέστερο μέρος.

Ήδη από το 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στο πλαίσιο του Προγράμματος της Χάγης, καλούσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, να επεξεργαστεί και να υποβάλει, Πράσινη Βίβλο σχετικά με τους κανόνες σύγκρουσης σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων συζύγων, καθώς και για ζητήματα δικαιοδοσίας και αμοιβαίας αναγνώρισης.¹¹³ Σύμφωνα με την Έκθεση του 2010 για την ιθαγένεια στην ευρωπαϊκή ένωση, η αβεβαιότητα των διεθνών ζευγαριών όσον αφορά τα δικαιώματα ιδιοκτησίας τους, συνιστά ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαίοι πολίτες όταν ασκούν τα δικαιώματα που απορρέουν από την ευρωπαϊκή ιθαγένεια.¹¹⁴ Για αυτό και η Επιτροπή, στις είκοσι πέντε δράσεις για τη διευκόλυνση της καθημερινής ζωής των πολιτών της ένωσης πρότεινε ως μέσο την πρόταση σχετικής νομοθετικής πράξης, έτσι ώστε τα διεθνή ζευγάρια να γνωρίζουν ποιο δικαστήριο έχει δικαιοδοσία και ποιο δίκαιο εφαρμόζεται στις περιουσιακές τους σχέσεις.¹¹⁵

Έχει προταθεί ακόμα, η εναρμόνιση των εθνικών ουσιαστικών διατάξεων, αναφορικά με το θεσμό της καταχωρημένης συμβίωσης και τις απορρέουσες από αυτόν περιουσιακές σχέσεις. Πλην όμως, η Ένωση δεν έχει αρμοδιότητα σε αυτούς τους τομείς σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας.^{116, 117} Αν και υποστηρίζεται ότι οι Συνθήκες, και συγκεκριμένα τα άρθρα 65 και 67, μπορούν συνδυαστικά ερμηνευόμενα, να αποτελέσουν τη νομική βάση για την αρμοδιότητα της

---

¹¹² SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 5

¹¹³ OJ 2005/C 53/01, σημείο 3.4.2.

¹¹⁴ COM (2010) 603 τελικό, Έκθεση 2010 για την ιθαγένεια της ΕΕ- Άρση των εμποδίων στα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ, σελ. 5

¹¹⁵ COM (2010) 603 τελικό, Έκθεση 2010 για την ιθαγένεια της ΕΕ- Άρση των εμποδίων στα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ, σελ. 30

¹¹⁶ SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 8

¹¹⁷ Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ.420

Ένωσης,¹¹⁸ ένα τέτοιο εγχείρημα, θα προσέκρουε στους περιορισμούς που θέτει η πολιτισμική πολυμορφία εντός της ένωσης, όπως αυτή εκφράζεται μέσω των διαφορετικών νομικών ρυθμίσεων στο οικογενειακό δίκαιο. Παρά το σχετικά πρόσφατο του θεσμού, οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στο οικογενειακό δίκαιο, αποτελούν το απόσταγμα τη ιστορικής διαδρομής και της διαφορετικής νοοτροπίας των κρατών.¹¹⁹ Δεν μπορεί επομένως, κανένα σύστημα να θεωρηθεί ανώτερο από τα άλλα, ενώ προσπάθεια επιβολής σε μια έννομη τάξη των αρχών οικογενειακού δικαίου που ισχύουν σε άλλη, θα ήταν καταδικασμένη να αποτύχει.

Εντέλει, η λύση που προκρίθηκε είναι αυτή της θέσπισης Κανονισμού για την εναρμόνιση των κανόνων σύγκρουσης και των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, με παράλληλη δημιουργία ιστοσελίδας πληροφοριακού χαρακτήρα σχετικά με τη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των ζευγαριών στις διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, τόσο σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου, όσο και σε επίπεδο ιδιωτικού διεθνούς.^{120, 121}

Όσον αφορά τους κανόνες σύγκρουσης, αυτοί διαφέρουν μεταξύ τους, καθώς το κάθε κράτος υιοθετεί τη δική του προσέγγιση ως προς τη ρύθμιση των διαφόρων νομικών καταστάσεων και το κέντρο βάρους αυτών. Και να μεν, υπάρχει ευρεία συμφωνία ως προς το ότι το ευρωπαϊκό διεθνές οικογενειακό δίκαιο πρέπει να διαμορφωθεί στη βάση ομοιόμορφων κανόνων σύγκρουσης, ερωτάται όμως, ποιοι θα πρέπει να είναι αυτοί οι κοινοί σύνδεσμοι.¹²² Το ίδιο ερώτημα ανακύπτει και σε ότι αφορά τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων.

---

¹¹⁸ Sammut I., Family law in the EU 's *acquis communautaire*: where is it going?, διαθέσιμο σε: http://www.um.edu.mt/europeanstudies/books/CD_CSP2/pdf/elatf-isammut.pdf, σελ. 118

¹¹⁹ Van Erp, S., *Matrimonial Property Regimes and Patrimonial Aspects of Other Forms of Union: What Problems and Proposed Solutions?* (Proposal for Rome IV Regulation), European Parliament Interparliamentary Committee Meeting – National Parliaments, Committee on Legal Affairs, Policy Department C - Citizens' Rights and Constitutional Affairs, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=1734702> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1734702>, σελ. 5

¹²⁰ SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 6

¹²¹ Πρόκειται για την ιστοσελίδα couples-europe.eu, η οποία ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2012, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και παρέχει πληροφορίες σε όλες τις γλώσσες της ένωσης, σχετικά με το νομικό καθεστώς που διέπει τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων, σε κάθε κράτος- μέλος (δελτίο τύπου 24.6.2016 *notaries of Europe*).

¹²² Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., *International family for for European union*, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 85

iii. Η προσφυγή στην ενισχυμένη συνεργασία

Νομική βάση της Πρότασης Κανονισμού αποτέλεσε το άρθρο 81 παρ. 3 ΣΛΕΕ, το οποίο αφορά στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου να λαμβάνει από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέτρα για θέματα οικογενειακού δικαίου με διασυνοριακό χαρακτήρα.¹²³

Από τις διαβουλεύσεις των προηγούμενων χρόνων, κατέστη φανερό ότι τα κράτη μέλη δύσκολα θα μπορούσαν να καταλήξουν σε συμφωνία, δεδομένων των δομικών διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των διαφόρων εννόμων τάξεων ως προς τα ζητήματα αυτά. Στις 3 Δεκεμβρίου 2015, το Συμβούλιο, κατέληξε ότι δεν θα ήταν εφικτό να επιτευχθεί ομοφωνία, για την έκδοση των Κανονισμών για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.¹²⁴ Στο αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί, προτάθηκε η λύση της προσφυγής στις διατάξεις περί ενισχυμένων διαδικασιών.

Οι ενισχυμένες συνεργασίες είχαν εισαχθεί για πρώτη φορά στο νομοπαραγωγικό σύστημα της ευρωπαϊκής ένωσης, ήδη από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1996, οι διατάξεις του όμως, παρέμειναν ανενεργές για περισσότερο από μία δεκαετία. Πρόκειται για τη δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη μέλη, χρησιμοποιώντας τα όργανα και τις διαδικασίες της ένωσης, να αναλαμβάνουν κοινές δράσεις. Δικαιολογητική βάση των ρυθμίσεων αυτών αποτελεί η διαπίστωση της έντονης οικονομικής, κοινωνικής και γεωπολιτικής ανομοιογένειας μεταξύ των κρατών μελών. Η εφαρμογή όμως, τέτοιων διαδικασιών δημιουργεί συχνά αμφιβολίες ως προς τη σκοπιμότητά τους στα πλαίσια μιας ένωσης, με βασικές αρχές την ενότητα και την ομοιόμορφη εφαρμογή, λαμβανομένου υπόψη του κινδύνου της σταδιακής δημιουργίας μιας Ευρώπης «ομόκεντρων κύκλων».¹²⁵

Προκειμένου να προχωρήσει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αλλά και να αποφευχθεί στο μέτρο του δυνατού, η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη υποομάδων στο εσωτερικό της Ένωσης, σύμφωνα με τα άρθρα 329 και 330 της ΣΛΕΕ, η διαδικασία της ενισχυμένης συνεργασίας περιλαμβάνει πρωτοβουλία της Επιτροπής, κατόπιν σχετικού αιτήματος των ενδιαφερόμενων χωρών, η οποία στη συνέχεια, μπορεί να υποβάλει πρόταση στο Συμβούλιο. Η έγκριση του Συμβουλίου αυτή καθεαυτή είναι απαραίτητη. Στη συνέχεια, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο καλείται να εγκρίνει τη συνεργασία, λειτουργεί ως μία επιπλέον δικλείδα ασφαλείας. Σε κάθε περίπτωση, η προσφυγή στην ενισχυμένη συνεργασία δεν μπορεί να αποτελεί παρά *ultimum refugium*, που

¹²³ Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 423

¹²⁴ Αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 2.3.2016, σελ. 3

¹²⁵ Η μιας Ευρώπης «α λα καρτ», Κρεούζη Α., [2] Ενωσιακό Δίκαιο, σε Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 60, και τις εκεί παραπομπές

χρησιμοποιείται μόνο όταν οι επιδιωκόμενοι στόχοι «δεν μπορούν να επιτευχθούν μέσα σε εύλογο χρόνο από την Ένωση», όπως ορίζεται στο άρθρο 20 παράγραφος 2 της ΣΕΕ. Ο εύλογος χρόνος αποτελεί βέβαια αόριστη έννοια, ως προς την εκτίμηση της οποίας, τα όργανα της ένωσης διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια, η οποία εξαρτάται κάθε φορά από την πολυπλοκότητα του υπό κρίση εγχειρήματος.¹²⁶ Πρώτη φορά, η δυνατότητα της ενισχυμένης συνεργασίας, χρησιμοποιήθηκε επίσης, στον τομέα του οικογενειακού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, με την υιοθέτηση του Κανονισμού Ρώμη III, για εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο και το δικαστικό χωρισμό. Επιπλέον, οι διατάξεις των ενισχυμένων συνεργασιών, χρησιμοποιήθηκαν στον Κανονισμό 650/2012 για τη δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο και την αναγνώριση αποφάσεων στην κληρονομική διαδοχή.

Το Φεβρουάριο του 2016, 17 κράτη μέλη δήλωσαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι επιθυμούν την καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ τους στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων και υπέβαλαν αίτημα στην Επιτροπή, προκειμένου να υποβάλλει σχετική πρόταση στο Συμβούλιο. Το Συμβούλιο με την απόφαση του (ΕΕ) 2016/954¹²⁷, στις 9 Ιουνίου 2016, ενέκρινε την ενισχυμένη συνεργασία για την καθιέρωση δύο Κανονισμών για τις περιουσιακές σχέσεις των διεθνών ζευγαριών, κατόπιν ψηφοφορίας στην οποία συμμετείχαν όλα τα κράτη μέλη.¹²⁸

2. Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104

i. Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής

Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104 προσδιορίζεται μέσω της ερμηνείας των εννοιών των περιουσιακών σχέσεων και της καταχωρημένης συμβίωσης.¹²⁹ Καθώς ο Κανονισμός φιλοδοξεί να αντιμετωπίσει με τρόπο ενιαίο και αποκλειστικό, ζητήματα που ως τώρα ρυθμίζονται διαφορετικά από τα συμμετέχοντα κράτη, ο ακριβής ορισμός της έννοιας των περιουσιακών σχέσεων είναι αναγκαίος. Σε όσα θέματα εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, η εφαρμογή των εθνικών δικαίων των κρατών μελών εκτοπίζεται, πρέπει επομένως να

---

¹²⁶ Αγγελάκη Α. Ο μηχανισμός των ενισχυμένων συνεργασιών: εξέλιξη, πρακτική εφαρμογή, σκοπιμότητα, προοπτικές, ΕΕΕυρΔ, τ. 1, 2012, σελ. 34

¹²⁷ Απόφαση (ΕΕ) 2016/954 της 09.06.2016, L 159/16, 16.06.2016

¹²⁸ Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, Δελτίο Τύπου 320/2016, Βρυξέλλες, 09.06.2016, διαθέσιμο στο: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2016/6/47244642355_en.pdf

¹²⁹ Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσουκά Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 260

είναι σαφές ποια είναι τα θέματα αυτά, όπως πράγματι εντάχθηκαν στο πεδίο του Κανονισμού κατά τη διαδικασία της θέσπισής του.

Εφαρμοστέα εν προκειμένω είναι η αυτόνομη ερμηνεία, όπως αυτή ακολουθείται από το ΔΕΕ, αλλά και από τα υπόλοιπα ενωσιακά κείμενα, καθώς αυτή συμβάλλει καλύτερα στην ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή του Κανονισμού. Η έννοια των περιουσιακών σχέσεων διακρίνεται από την αντίστοιχη έννοια των εθνικών δικαίων, και καλύπτει τόσο τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την καθημερινή διαχείριση των περιουσιακών αγαθών, όσο και αυτά που προκύπτουν λόγω εκκαθάρισης, σε περίπτωση χωρισμού ή θανάτου.¹³⁰

Στο άρθρο 3, οι περιουσιακές σχέσεις που αποτελούν αντικείμενο του Κανονισμού ορίζονται με τρόπο ειδικό και περιλαμβάνουν το σύνολο των κανόνων για τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων μεταξύ τους ή σε σχέση με τρίτους, και οι οποίες προκύπτουν λόγω της επισημοποιηθείσας μέσω της καταχώρησης συμβίωσης. Προκειμένου να καταστεί περισσότερο σαφές, ποια θέματα ειδικότερα αποτελούν ζητήματα περιουσιακών σχέσεων, χρήσιμη είναι η αναφορά στο άρθρο 27, στο οποίο ορίζεται το πεδίο εφαρμογής του εφαρμοστέου δικαίου. Βάση της διάταξης αυτής, τα θέματα ενδεικτικά είναι: ο διαφορετικός χαρακτηρισμός των περιουσιακών αγαθών των συντρόφων, η μεταφορά περιουσιακών αγαθών από μια κατηγορία σε άλλη, η ευθύνη του ενός συντρόφου για τις υποχρεώσεις και τις οφειλές του άλλου συντρόφου, οι εξουσίες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συντρόφων σχετικά με τα περιουσιακά αγαθά, ο καταμερισμός, η διανομή ή η εκκαθάριση της περιουσίας μετά τη λύση της σχέσης καταχωρισμένης συμβίωσης, οι επιπτώσεις των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρισμένων συντρόφων στις νομικές σχέσεις μεταξύ ενός συντρόφου και τρίτων, και τέλος, το ουσιαστικό κύρος μιας συμφωνίας περί ρυθμίσεως των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων.

Όσον αφορά την έννοια της καταχωρημένης συμβίωσης, ζήτημα ανακύπτει, καθώς δεν γνωρίζουν όλα τα κράτη το θεσμό, αλλά και όσα κράτη γνωρίζουν το θεσμό δεν τον υπάγουν στις ίδιες προϋποθέσεις.¹³¹ Για τις ανάγκες της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του Κανονισμού, καταχωρημένη συμβίωση είναι η ένωση δύο προσώπων που έχουν σταθερή σχέση επίσημα καταχωρημένη από δημόσια αρχή. Έτσι, η έννοια των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων ορίζεται με τρόπο ειδικό και περιορίζεται στις υφιστάμενες περιουσιακές σχέσεις μεταξύ των συντρόφων και μεταξύ των συντρόφων και τρίτων, οι οποίες σχέσεις είναι απόρροια της επισημοποιηθείσας μέσω της καταχώρησης σχέσης. Σημειώνεται, πάντως, ότι το ζήτημα της

¹³⁰ Αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 2.3.2016, σελ.

¹³¹ Buschbaum M./ Simon U., Les propositions de la Commission européenne relatives à l'harmonisation des règles de conflit de lois sur les biens patrimoniaux des couples maries et des partenariats enregistrés, Rev. crit. DIP, 100 (4) oct.- déc. 2011, σελ. 804

εγκυρότητας ή της ύπαρξης της καταχωρημένης συμβίωσης, αφήνεται εκτός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού, και ρυθμίζεται είτε βάση του εθνικού δικαίου, είτε βάση της αναγνώρισης σε ένα κράτος της καταχωρημένης συμβίωσης που έχει δημιουργηθεί σε άλλο κράτος. Εκτός του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού, αφήνονται οι οικονομικές συνέπειες της ελεύθερης συμβίωσης, αν και το ενδεχόμενο ρύθμισής του με Κανονισμό είναι τεθεί αρχικά στα πλαίσια της Πράσινης Βίβλου της Επιτροπής.¹³²

Από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού αποκλείονται ρητά τα ζητήματα διατροφής μεταξύ των συντρόφων, τα οποία ρυθμίζονται από τον Κανονισμό 4/2009, καθώς και τα ζητήματα κληρονομικής διαδοχής, τα οποία διέπονται από τον Κανονισμό 650/2012. Οι εξαιρέσεις αυτές, διασπούν τον αναγκαίο συντονισμό με το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις, την κληρονομική διαδοχή και το δικαίωμα διατροφής σε περίπτωση χωρισμού.¹³³ Στις διάφορες έννομες τάξεις, το κληρονομικό δικαίωμα του επιζώντος συζύγου ή το δικαίωμα διατροφής, βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης προς το σύστημα που διέπει τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Αντίστοιχος συντονισμός παρατηρείται και στην περίπτωση της καταχωρημένης συμβίωσης¹³⁴, οπότε τα κληρονομικά δικαιώματα και τα δικαιώματα διατροφής ρυθμίζονται αναλόγως του περιουσιακού συστήματος που διέπει τη συμβίωση. Η υπαγωγή των περιουσιακών σχέσεων ως σύνολο σε δίκαιο άλλο από αυτό που ρυθμίζει τη κληρονομική διαδοχή ή το δικαίωμα διατροφής, διασπά τον αναγκαίο συντονισμό και αλληλεξάρτηση, οδηγώντας σε ανεπιεική αποτελέσματα. Για τον λόγο αυτό, και πριν ακόμα την αρχική πρόταση της Επιτροπής για Κανονισμούς σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων, είχε υποστηριχθεί ο συγχρονισμός των ρυθμίσεων, με τις ήδη τότε προτεινόμενες ρυθμίσεις του Κανονισμού για την κληρονομική διαδοχή.¹³⁵

---

¹³² COM (2006) 400 τελικό, Βρυξέλλες, 17.07.2006

¹³³ Torga M., Drawing a demarcating line between spousal maintenance obligations and matrimonial property in the context of the new instruments of European Union Private International Law, (επιμ.) Beaumont, P./ Hess, B./ Walker, L./ Spancken S., The Recovery of Maintenance Obligations in the EU and Worldwide, Hart Publishing, 2014, σελ. 425-442

¹³⁴ Κάθε κανόνας δικαίου αλληλεπιδρά με τους άλλους και κάθε θεσμός δημιουργείται μέσα σε ένα δεδομένο νομικό σύστημα και εξαρτάται από αυτό, Nagy C.I., The European Commission's Draft Regulation on the Conflict of Laws of Matrimonial Property – Some Conceptual Questions, Harmonisation of Serbian and Hungarian law with the European Union Law, Thematic Collection of Papers, Faculty of Law Novi Sad, Publishing Centre, Novi Sad/Újvidék, 2013, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=2329429>, σελ. 412,

¹³⁵ Kohler M./ Buschbaum M., La “reconnaissance” des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l’harmonisation des règles de conflits de lois, Rev. Crit. DIP, 99 (4), oct.- déc., 2010, σελ. 640

Τέλος, η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της φύσης των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, είναι σύμφωνη με τη γενικά αποδεκτή αρχή¹³⁶ ότι οι εμπράγματα σχέσεις επί κινητών και ακινήτων πραγμάτων, πρέπει να ρυθμίζονται από το δίκαιο του κράτους στο οποίο βρίσκονται, δηλαδή τη *lex rei sitae*.¹³⁷ Όπως διευκρινίζεται και στο προοίμιο του Κανονισμού, στο σημείο 24, ο Κανονισμός δεν θίγει τον κλειστό αριθμό (*numerus clauses*) των εμπραγμάτων δικαιωμάτων που είναι γνωστά στο εθνικό δίκαιο ορισμένων κρατών μελών. Για το λόγο αυτό, αφήνονται εκτός του πεδίου εφαρμογής τόσο ο χαρακτήρας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί των περιουσιακών αγαθών, όσο και ο χαρακτηρισμός των περιουσιακών αγαθών και ο προσδιορισμός των προνομίων του δικαιούχου των δικαιωμάτων.¹³⁸

ii. Καθολική εφαρμογή

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Κανονισμού 2016/1104 για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων αυτός έχει καθολική εφαρμογή, το οποίο σημαίνει ότι οι κανόνες σύγκρουσης που προβλέπονται στα επόμενα άρθρα, εφαρμόζονται ακόμα και όταν υποδεικνύουν ως εφαρμοστέο, δίκαιο μη κράτους- μέλους. Επομένως, για τα θέματα που εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, η εφαρμογή του εθνικού κανόνα σύγκρουσης, αποκλείεται.

Ο καθολικός -ή οικουμενικός- χαρακτήρας των κανόνων σύγκρουσης νόμων, αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Υιοθετήθηκε από τη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις ενοχές εκ συμβάσεων, και έκτοτε επαναλαμβάνεται στις συμβάσεις ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης της Χάγης¹³⁹, στους Κανονισμούς¹⁴⁰ της ευρωπαϊκής ένωσης και στους εθνικούς κανόνες σύγκρουσης νόμων των κρατών μελών. Η επιχειρηματολογία υπέρ της αρχής της οικουμενικής εφαρμογής των κανόνων σύγκρουσης, είχε ήδη διατυπωθεί στα πλαίσια της αιτιολογικής έκθεσης της αρχικής πρότασης του Κανονισμού για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές.¹⁴¹ Αφενός, παρουσιάζει

---

¹³⁶ Βρέλλης Σπ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 271, η εφαρμογή της *lex rei sitae* για τα ακίνητα θεωρείται πλέον ότι αποτελεί διεθνές έθιμο ή αρχή αναγνωρισμένη από τα πολιτισμένα κράτη.

¹³⁷ Μαριδάκης Γ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο: κατά ισχύει εις την Ελλάδα*, Τόμος 2^{ος}, Αφοί Κλεισιούνη, Αθήνα, 1968, σελ. 68

¹³⁸ Αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 2.3.2016, σελ. 8

¹³⁹ Π.χ., το άρθρο 20 της Σύμβασης της Χάγης για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών (όπως κυρώθηκε με το νόμο 4020/2011),

¹⁴⁰ Π.χ., το άρθρο 4 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1259/2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό

¹⁴¹ COM/2003/0427 τελικό, σελ. 11- 12

δυσχέρειες η a priori διάκριση μεταξύ ενδοκοινοτικών και εξωκοινοτικών διαφορών, δεδομένης της εμπλοκής των οικονομικών και περιουσιακών σχέσεων εντός της εσωτερικής αγοράς, κατά τέτοιο τρόπο ώστε μια διαφορά να παρουσιάζει πάντα χαρακτήρα εν δυνάμει ενδοκοινοτικό. Τέτοια, θα μπορούσε να είναι, παραδείγματος χάριν, η περίπτωση, ζευγαριού με συνήθη διαμονή και ιθαγένεια εκτός της ένωσης, με καταχωρημένη συμβίωση σε τρίτο κράτος και χωρίς περιουσιακά στοιχεία εντός της ένωσης, που συναλλάσσεται όμως, με τρίτο πρόσωπο, υπήκοο κράτους- μέλους, οπότε και η σχέση αποκτά πλέον σύνδεση με την Ένωση. Επιπλέον, υπέρ της αποδοχής της καθολικής εφαρμογής του Κανονισμού, λαμβάνεται υπόψη και η πολυπλοκότητα των κανόνων σύγκρουσης νόμων, η οποία θα επιδεινωθεί εάν σε κάθε κράτος διπλασιαστούν οι πηγές των κανόνων σύγκρουσης. Χωρίς την οικουμενική εφαρμογή, σε κάθε κράτος που συμμετέχει στην ενισχυμένη συνεργασία, οι εφαρμοστές του δικαίου θα πρέπει να γνωρίζουν συγχρόνως τους ομοιόμορφους ενωσιακούς κανόνες σύγκρουσης, αλλά και τους εθνικούς κανόνες οι οποίοι θα καλούνται σε εφαρμογή όταν η σχέση δεν παρουσιάζει τον απαραίτητο σύνδεσμο με την κοινότητα, ή όταν οι ευρωπαϊκοί κανόνες σύγκρουσης παραπέμπουν σε δίκαιο τρίτου κράτους. Στην περίπτωση αυτή, θίγεται η ασφάλεια δικαίου και δεν εξυπηρετούνται οι στόχοι και οι αρχές του ενωσιακού δικαίου.

Ως προς το ζήτημα της παρέμβασης του μηχανισμού της δημόσιας τάξης, όταν το υποδεικνυόμενο από τον κανόνα σύγκρουσης δίκαιο, είναι δίκαιο κράτους μέλους, δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες δυσκολίες. Η παρέμβαση του μηχανισμού της δημόσιας τάξης θα είναι σημαντικά περιορισμένη, και θα τελεί υπό τη «νομική κηδεμονία των αρχών και των κανόνων του ευρωπαϊκού δικαίου, που συνιστούν την ενωσιακή δημόσια τάξη του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου».¹⁴² Αντίθετα, αυξάνονται οι δυσκολίες, όταν πρόκειται να εφαρμοστεί αλλοδαπό δίκαιο μη κράτους μέλους, σε ό, τι αφορά τον έλεγχο της συμβατότητας του δικαίου αυτού, προς τη δημόσια τάξη, αλλά και ως προς τη γνώση του αλλοδαπού αυτού δικαίου, η οποία θα είναι σημαντικά δυσχερέστερη για τον εφαρμοστή του δικαίου, λόγω της απουσίας μηχανισμών δικαστικής συνεργασίας, αντίστοιχων προς αυτούς που εφαρμόζονται μεταξύ των δικαστικών αρχών των κρατών μελών.

iii. Προσωπικό πεδίο εφαρμογής

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή του Κανονισμού 2016/1104, είναι η ύπαρξη διασυνοριακού χαρακτήρα της σχέσης: σχέσεις που σχετίζονται αποκλειστικά με μία μόνο έννομη τάξη, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής. Εν προκειμένω, ποιοι καταχωρημένοι σύντροφοι

---

¹⁴² Παμπούκης Χ., Άρθρο 20- Οικουμενική Εφαρμογή, σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 193 επ.

μπορούν να θεωρηθούν ως «διεθνή ζευγάρια», δεν διευκρινίζεται από τον Κανονισμό, συνάγεται όμως από τις προπαρασκευαστικές εργασίες αυτού.¹⁴³

Σύμφωνα με τα πορίσματα της Επιτροπής για την Εκτίμηση Επιπτώσεων της Πρότασης Κανονισμού, η διεθνής διάσταση της σχέσης, ως απαραίτητη προϋπόθεση υπαγωγής στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, έγκειται στο ότι οι σύντροφοι θα είναι υπήκοοι διαφορετικού κράτους μέλους, είτε ότι θα διαμένουν με κράτος άλλο από αυτό την ιθαγένεια του οποίου έχουν, είτε ακόμα, ότι θα διαθέτουν περιουσιακά αγαθά σε διάφορες χώρες της Ένωσης.¹⁴⁴ Εμπίπτει, επομένως, στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104, η περίπτωση που ένας από τους συντρόφους είναι υπήκοος του forum και ο άλλος είναι υπήκοος άλλου κράτους μέλους ή τρίτου κράτους· ακόμα, όταν κανένας από τους δύο δεν είναι υπήκοος του κράτους μέλους του forum, και είναι και οι δύο υπήκοοι άλλου κράτους μέλους ή ο ένας είναι υπήκοος κράτους μέλους και ο άλλος υπήκοος τρίτου κράτους. Όσον αφορά τις περιπτώσεις που το στοιχείο διασυνοριακότητας έγκειται στην ύπαρξη περιουσίας σε άλλο κράτος μέλος, εμπίπτουν και τα ζευγάρια που είχαν περιουσιακά στοιχεία σε άλλο κράτος μέλος είτε πριν τη σύναψη της καταχωρημένης συμβίωσης, είτε τα απέκτησαν μετά.

iv. Τοπικό πεδίο εφαρμογής

Στην ενισχυμένη συνεργασία συμμετέχουν τα 18 από τα 28 κράτη μέλη, και συγκεκριμένα: το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Γαλλία, η Κροατία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία, η Φιλανδία και η Σουηδία. Επίσης, η Εσθονία έχει ήδη ανακοινώσει την πρόθεση να συμμετάσχει στην ενισχυμένη συνεργασία. Για τα υπόλοιπα κράτη μέλη δεν αποκλείεται βέβαια, η μελλοντική συμμετοχή τους, σύμφωνα με την τεχνική της προσχωρήσεως (*opt-in*), και σύμφωνα με τα όσα ορίζονται στο άρθρο 328 της ΣΛΕΕ. Παράλληλα, η Επιτροπή και τα κράτη μέλη που ήδη συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία, φροντίζουν να την προωθούν σε όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη μέλη.

Η μη συμμετοχή κρατών της νομικής παράδοσης του common law, πλην της Κύπρου, ενδεχομένως να εξηγείται από την εκεί διαφορετική αντίληψη της οργάνωσης των περιουσιακών σχέσεων που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα της καταχωρημένης συμβίωσης. Πάντως, το γεγονός

---

¹⁴³ Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσούκα Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 261

¹⁴⁴ SEC (2011) 328 final, Summary of the impact assessment, Βρυξέλλες, 16.2.2011, σελ. 2

ότι το τοπικό πεδίο εφαρμογής συμπεριλαμβάνει μόνο τα κράτη που συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία δυσχεραίνει την επίτευξη των σκοπών του Κανονισμού.¹⁴⁵

v. Χρονικό πεδίο εφαρμογής

Το χρονικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104, προκύπτει από το άρθρο 70 αυτού, σχετικά με τη θέση του σε ισχύ, σε συνδυασμό με το άρθρο 69, που αφορά στις μεταβατικές διατάξεις. Προκύπτει επομένως ότι ο Κανονισμός θα εφαρμόζεται από τις 29 Ιανουαρίου 2019, δηλαδή περίπου ενάμιση χρόνο μετά τη θέση του σε ισχύ, προκειμένου να υπάρχει αρκετός χρόνος για τα συμμετέχοντα κράτη να προσαρμόσουν τη νομοθεσία τους, εάν κρίνουν ότι αυτό χρειάζεται, και το σημαντικότερο, με τη φιλοδοξία ότι μέχρι την έναρξη εφαρμογής του Κανονισμού, περισσότερα κράτη μέλη θα έχουν εκφράσει την επιθυμία να συμμετάσχουν στην ενισχυμένη συνεργασία.

Ειδικότερα σε ότι αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, οι ρυθμίσεις του Κανονισμού, δηλαδή του Κεφαλαίου III, θα εφαρμόζονται μόνο σε καταχωρημένους συντρόφους, οι οποίοι καταχώρησαν τη συμβίωση μετά τις 29 Ιανουαρίου 2019, δηλαδή μετά τη θέση σε εφαρμογή του Κανονισμού. Αντίστοιχα προβλέπεται και στον Κανονισμό 2016/1103 για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, ρύθμιση που ακολουθείται εκεί σύμφωνα με το πρότυπο της Σύμβασης της Χάγης του 1978 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων.¹⁴⁶ Πάντως, οι σύντροφοι που έχουν καταχωρήσει τη συμβίωσή τους, πριν τις 29 Ιανουαρίου 2019, θα μπορούν μετά τη θέση σε εφαρμογή του Κανονισμού, να επωφεληθούν από τη δυνατότητα του άρθρου 22 παράγραφος 2 και να προβούν σε μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου.

Στο άρθρο 69 παράγραφος 2, σε σχέση με την αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων, που εκδίδονται μετά την έναρξη εφαρμογής του Κανονισμού, αλλά για τις οποίες το εισαγωγικό της δίκης δικόγραφο είχε κατατεθεί πριν τις 29 Ιανουαρίου 2019, η αναγνώριση θα γίνεται σύμφωνα με τους όρους του Κανονισμού, εάν οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που εφαρμόστηκαν είναι σύμφωνοι με τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό. Παραλείπεται όμως, η αναφορά στο δίκαιο που είχε εφαρμοστεί στις αποφάσεις αυτές, το οποίο επίσης θα έπρεπε να είναι σύμφωνο με τα οριζόμενα

---

¹⁴⁵ Όπως αντίστοιχα συνέβη και με τον Κανονισμό 650/2012 για την κληρονομική διαδοχή, Νικολαΐδης Γ., Άρθρο 1- Πεδίο εφαρμογής, σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 74

¹⁴⁶ Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσουκά Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 263

στο Κεφάλαιο III, προκειμένου η απόφαση να αναγνωρίζεται σύμφωνα τους όρους του Κανονισμού.¹⁴⁷

3. Το εφαρμοστέο δίκαιο

i. Ενότητα δικαίου

α. Η αρχή της ενότητας δικαίου στον Κανονισμό

Η αρχή της ενότητας δικαίου προκρίνεται στο άρθρο 21 του Κανονισμού 2016/1104 για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, όπως συμβαίνει και τον Κανονισμό 2016/1103, για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Η αρχή της ενότητας προκρίνεται ως κύριος άξονας,¹⁴⁸ με σκοπό να εξυπηρετήσει την ασφάλεια δικαίου και προς αποφυγή της κατάτμησης των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων. Ο Κανονισμός 2016/1104 για τους καταχωρημένους συντρόφους υιοθετεί μονιστική προσέγγιση όσον αφορά τη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών. Κατά αυτή την έννοια και σύμφωνα με το προοίμιο του Κανονισμού, το εφαρμοστέο δίκαιο, το οποίο ανευρίσκεται κατά τα οριζόμενα στον Κανονισμό, θα καλύπτει όλες οι περιουσιακές σχέσεις που απορρέουν από τη σχέση της καταχωρημένης συμβίωσης, ανεξάρτητα από τη φύση τους και από το εάν αυτές υπάρχουν σε άλλο κράτος μέλος ή και σε τρίτο κράτος.

Ζήτημα αποτελεί η τύχη των ακινήτων, τα οποία καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στην περιουσία των ζευγαριών, αλλά και ιδιαίτερη ρύθμιση στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, καθώς ως προς αυτά παγίως εφαρμόζεται το δίκαιο του τόπου στον οποίο βρίσκονται, δηλαδή, η *lex rei sitae*. Η εφαρμογή της *lex rei sitae* ως προς τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων επί των ακινήτων τους, θα επέτρεπε διαφοροποίηση του δικαίου που εφαρμόζεται στις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, οδηγώντας σε ανεπιθύμητη διάσπαση της ενότητας. Τέτοια διάσπαση της ενότητας, προκρίνεται ως προτιμότερη υπό το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο ορισμένων χωρών, όπως παραδείγματος χάριν της Γαλλίας ή της Αγγλίας,¹⁴⁹ οπότε και οι περιουσιακές σχέσεις των συζύγων που αφορούν σε ακίνητα, διέπονται από το δίκαιο της τοποθεσίας του πράγματος, ενώ οι

---

¹⁴⁷ Bogdan M., σχόλιο σε: Von Hein J., “Oops, they did it again” – Remarks on the intertemporal application of the recast Insolvency Regulation, διαθέσιμο στο: <http://conflictoflaws.net/2016/oops-they-did-it-again-remarks-on-the-intertemporal-application-of-the-recast-insolvency-regulation/#comment-474723>

¹⁴⁸ Γεγονός που επιβεβαιώνεται και στο σημείο 42 του προοιμίου του Κανονισμού

¹⁴⁹ Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ.430

περιουσιακές σχέσεις που αφορούν σε κινητά διέπονται από διαφορετικό δίκαιο, όπως αυτό ορίζεται από τον ανάλογο κανόνα σύγκρουσης και συνήθως από το δίκαιο που εφαρμόζεται και στις προσωπικές σχέσεις. Μια τέτοια λύση εν προκειμένω, θα μπορούσε ενδεχομένως να διευκολύνει κατά το στάδιο της εκτέλεσης των περιουσιακών σχέσεων.

Η αρχή της διάσπασης όμως, έχει την πηγή της στο φεουδαρχικό σύστημα και παρουσιάζει πρακτικές δυσχέρειες στη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων.¹⁵⁰ Στα πλαίσια εφαρμογής του Κανονισμού για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, μια ενδεχόμενη ρύθμιση υπέρ της αρχής της διάσπασης, θα μπορούσε να οδηγήσει στην ακόλουθη περίπτωση· η περιουσία των συντρόφων να απαρτίζεται από κινητά και ακίνητα περιουσιακά αγαθά, τα δε ακίνητα να βρίσκονταν το καθένα εξ αυτών σε διαφορετικό κράτος, και οι περιουσιακές τους σχέσεις να διέπονταν τότε από περισσότερα των δύο δίκαια. Πρακτικές δυσχέρειες θα ανέκυπταν και στις συναλλαγές των συντρόφων με τρίτους, αλλά και στις μεταξύ τους περιουσιακές σχέσεις, και σε περίπτωση λύσης της συμβίωσης ή κληρονομικής διαδοχής και εκκαθάρισης των περιουσιακών σχέσεων. Ιδιαίτερα κατά το χρόνο της εκκαθάρισης τα μειονεκτήματα της διάσπασης του εφαρμοστέου δικαίου, θα γίνονταν ιδιαίτερα αισθητά, καθώς στην περίπτωση αυτή, τα περιουσιακά αγαθά τα οποία απαρτίζουν την περιουσία των συντρόφων, θα διέπονταν από χωριστά δίκαια, ενώ το παθητικό της περιουσίας θα εξακολουθούσε να διέπεται από ενιαίο καθεστώς.¹⁵¹

β. Εξαιρέσεις από την αρχή της ενότητας

Παρά το γεγονός ότι η αρχή της ενότητας αποτελεί μια από τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές του Κανονισμού 2016/1104, όπως άλλωστε και του Κανονισμού 2016/1103, αρχή μέσω της οποίας δικαιολογούνται οι περισσότερες επιλογές ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, διακρίνονται τρεις περιπτώσεις εξαίρεσης από τη αρχή αυτή. Παρατηρείται ότι και οι τρεις περιπτώσεις συνδέονται με την προστασία των τρίτων οι οποίοι συναλλάσσονται με τους συντρόφους ή με έναν από αυτούς.

Πρώτον, σε ότι αφορά τα αποτελέσματα του εφαρμοστέου δικαίου έναντι τρίτων, το άρθρο 28 του Κανονισμού, εισάγει εξαίρεση από την αρχή της ενότητας που καθιερώνει το άρθρο 21. Σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στο άρθρο 28, ένας σύντροφος δεν δύναται να επικαλεστεί έναντι τρίτου το δίκαιο που διέπει τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, εκτός εάν ο τρίτος το γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει, ενώ στη συνέχεια εξειδικεύεται η έννοια της «γνώσης». Η εξαίρεση αυτή

---

¹⁵⁰ Κρίστη- Νικοκολετοπούλου Ε., Προσωπικά και περιουσιακά σχέσεις των συζύγων κατά το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1952, σελ. 120

¹⁵¹ Επιχείρημα που αντλείται από την αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 2.3.2016, σελ. 11

τίθεται για χάρη προστασία των καλόπιστων τρίτων από τον κίνδυνο να αντιταχθεί σε αυτούς δίκαιο το οποίο δεν θα μπορούσαν να αναμένουν.

Η δεύτερη εξαίρεση από την αρχή της ενότητας, συνδέεται με τη δυνατότητα που παρέχεται στους συντρόφους να επιλέγουν εφαρμοστέο δίκαιο, και ιδίως με τη δυνατότητα μεταγενέστερης μεταβολής αυτού. Και ναι μεν το άρθρο 22 παράγραφος 2 του Κανονισμού προβλέπει, ως γενικό κανόνα, η μεταβολή να παράγει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον, εντούτοις δεν αποκλείεται οι σύντροφοι να συμφωνήσουν ρητά να προσδώσουν στη μεταβολή αναδρομικό χαρακτήρα. Στην περίπτωση που αποφασίσουν να κάνουν χρήση αυτής της δυνατότητας, η αναδρομικότητα δεν μπορεί να θίγει τα δικαιώματα τρίτων, που απορρέουν από το προηγουμένως εφαρμοστέο δίκαιο, δεδομένου ότι οι τρίτοι είχαν βασιστεί σε συγκεκριμένο δίκαιο και δεν είναι ούτε εύλογο ούτε δίκαιο να θίγεται η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη τους. Επομένως, στις περιπτώσεις αυτές, το σύνολο των περιουσιακών σχέσεων που απορρέουν από την καταχωρημένη συμβίωση, θα διέπεται από το δίκαιο της μεταγενέστερης επιλογής, πλην των σημείων εκείνων που αφορούν σε δικαιώματα τρίτων και τα οποία θα εξακολουθούν να διέπονται από το αρχικά εφαρμοστέο δίκαιο.

Τέλος, διάσπαση της ενότητας μπορεί να προκύψει όταν καλείται σε εφαρμογή η παράγραφος 2 του άρθρου 26 του Κανονισμού, και μάλιστα υπό δύο περιπτώσεις. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή και κατ' εξαίρεση από το κανονικά εφαρμοστέο δίκαιο, ένας εκ των συντρόφων δύναται να ζητήσει την εφαρμογή του δικαίου του κράτους στο οποίο οι σύντροφοι είχαν για μεγάλο χρονικό διάστημα τη συνήθη διαμονή τους. Εφόσον αυτό γίνει δεκτό, το συγκεκριμένο δίκαιο θα εφαρμόζεται από την αρχή της σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης, επομένως αναδρομικά, εκτός εάν ο έτερος των συντρόφων προβάλλει αντιρρήσεις ως προς την αναδρομική εφαρμογή. Επισημαίνεται όμως, ότι η μεταβολή αυτή δεν θα θίγει δικαιώματα τρίτων. Παρατηρείται ότι, η παρέμβαση του ενός από τα μέρη ως προς το χρονικό πεδίο εφαρμογής, είναι ένας από τους παράγοντες που μπορεί να οδηγήσει σε διάσπαση της ενότητας του εφαρμοστέου δικαίου. Άλλος παράγοντας που οδηγεί σε διάσπαση είναι η προστασία των τρίτων των οποίων τα δικαιώματα δεν θίγονται από την αναδρομική εφαρμογή, ούτε σε αυτή την περίπτωση.

ii. Η αυτονομία βουλήσεως

α. Ο αποκλεισμός της ιδιωτικής αυτονομίας στην αρχική πρόταση Κανονισμού

Στο πλαίσιο των αρχικών διαβουλεύσεων, σημείο αντιπαράθεσης αποτέλεσε η παροχή στους συντρόφους της δυνατότητας επιλογής εφαρμοστέου δικαίου.¹⁵² Στην Πρόταση Κανονισμού για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, και συνακόλουθα στον Κανονισμό 2016/1103, προκρίθηκε τελικά η λύση υπέρ τη ιδιωτικής αυτονομίας, λύση η οποία είχε ήδη ακολουθηθεί από τη Σύμβαση της Χάγης του 1978,¹⁵³ και ήταν σύμφωνη με το εθνικό ουσιαστικό δίκαιο κάποιων κρατών μελών, όχι όμως και της Ελλάδας.¹⁵⁴

Δεν συνέβη το ίδιο με την καταχωρημένη συμβίωση, λόγω της στενής σύνδεσης της σχέσης με το κράτος καταχώρησης της. Με δεδομένη τη διαφορετική νομική φύση των θεσμών του γάμου και της καταχωρημένης συμβίωσης, και λαμβάνοντας υπόψη τη διαφορετική νομική αναγνώριση που επιφυλάσσουν στην καταχωρημένη συμβίωση, οι διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, η διαφορετική αντιμετώπιση των περιουσιακών σχέσεων στους δύο Κανονισμούς, δεν θα συνιστούσε *per se* και διακριτική μεταχείριση.¹⁵⁵ Πρέπει όμως, να εξεταστεί κατά πόσον στην προκειμένη περίπτωση, η διαφοροποιημένη μεταχείριση είναι δικαιολογημένη επαρκώς ή θέτει ζήτημα συμβατότητας προς τις αρχές της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων. Πρώτον, σε διαφορετική μεταχείριση ως προς τη δυνατότητα επιλογής εφαρμοστέου δικαίου, θα υπόκεινταν, όσοι είχαν επιλέξει την καταχωρημένη συμβίωση, αντί του γάμου, για πολιτικούς ή άλλους λόγους, επιλέγοντας έτσι να ρυθμίσουν την ιδιωτική και οικογενειακή τους ζωή με το μέγιστο της ιδιωτικής αυτονομίας, και το ελάχιστο της κρατικής παρέμβασης.¹⁵⁶ Επιπλέον, η λιγότερο ευνοϊκή

---

¹⁵² Πίψου Α.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 422

¹⁵³ Droz G., Les nouvelles règles de conflit françaises en matière de régimes matrimoniaux (Entrée en vigueur de la Convention de la Haye du 14 mars 1978 sur la loi applicable aux régimes matrimoniaux), Rev. Crit. DIP, 81 (4) oct.-dec., 1992, σελ. 643, και Y. Lequette, Droit international privé de la famille, Recueil des Cours, Tome : 246, 1994, σελ. 147

¹⁵⁴ Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 315, και Γραμματικάκη- Αλεξίου Α., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 207, όπου υποστηρίζεται ότι στα πλαίσια του ελληνικού ιδιωτικού δικαίου, θα έπρεπε να είχαν παρασχεθεί περιθώρια δυνατότητας προσδιορισμού του εφαρμοστέου δικαίου, έτσι ώστε να υπάρχει συμφωνία προς τις σύγχρονες διεθνείς τάσεις, όσο και προς την ανάλογη ρύθμιση του ελληνικού ουσιαστικού δικαίου.

¹⁵⁵ FRA- European Union Agency for Fundamental Rights, Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a regulation on jurisdiction, applicable law and recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships, Vienna, 2012, σελ. 5

¹⁵⁶ FRA- European Union Agency for Fundamental Rights, ο.π., σελ. 6

μεταχείριση, θα επηρέαζε περισσότερο τα ομόφυλα ζευγάρια, καθώς στα περισσότερα κράτη μέλη, η καταχωρημένη συμβίωση είναι η μόνη επιλογή των ομόφυλων ζευγαριών.¹⁵⁷ Η δυσμενέστερη δε μεταχείριση έγκειται στο γεγονός ότι επιτρέποντας στους συζύγους να επιλέξουν ως εφαρμοστέο το δίκαιο που συνδέεται περισσότερο με την καθημερινότητα τους, ιδίως όταν αυτό είναι το δίκαιο της συνήθους διαμονής, τους επιτρέπεται ουσιαστικά να εναρμονίσουν τη ζωή την οποία ζουν με το νομικό καθεστώς το οποίο τους διέπει, ενώ αντίστοιχη δυνατότητα δεν παρέχόταν στους καταχωρημένους συντρόφους.

Το ερώτημα που παραμένει είναι κατά πόσον η διάκριση αυτή μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη με την αρχή της ισότητας και συγκεκριμένα την αρχή ότι συγκρίσιμες καταστάσεις δεν θα αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο, και ότι ανόμοιες καταστάσεις δεν θα αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, εκτός αν αυτή η μεταχείριση είναι αντικειμενικά αιτιολογημένη. Η προβαλλόμενη δικαιολογητική βάση της διάκρισης, είναι ότι θα υπήρχε ο κίνδυνος οι σύντροφοι να επιλέξουν το δίκαιο χώρας που δεν γνωρίζει το θεσμό της καταχωρημένης συμβίωσης γενικά, είτε στη συγκεκριμένη μορφή του. Άλλωστε, ο προτεινόμενος στον Κανονισμό κανόνας σύγκρουσης, δηλαδή το δίκαιο του κράτους καταχώρησης βρίσκεται σε αρμονία με την ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ρύθμιση, στις ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Πράγματι, στην περίπτωση των καταχωρημένων συντρόφων, το εύρος της επιλογής δεν θα μπορούσε παρά να είναι πιο περιορισμένο σε σχέση με τους συζύγους, αποκλείοντας τη δυνατότητα επιλογής δικαίου χώρας που δεν αναγνωρίζει το θεσμό. Κατά τα λοιπά, όμως, η πλήρης απόρριψη της δυνατότητας επιλογής εφαρμοστέου δικαίου δεν αιτιολογείται επαρκώς, λαμβανομένου μάλιστα, υπόψη ότι τέτοια ρύθμιση υπέρ της ιδιωτικής αυτονομίας των καταχωρημένων συντρόφων, προβλέπεται σε ορισμένα κράτη, όπως στην Αυστρία, τη Σουηδία και την Ολλανδία, κράτη δηλαδή, που συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία.¹⁵⁸

β. Η εισαγωγή στον Κανονισμό 2016/1104 της δυνατότητας των μερών να επιλέγουν εφαρμοστέο δίκαιο

Η ισότητα εξασφαλίστηκε τελικά με την αναγνώριση στους καταχωρημένους συντρόφους της δυνατότητας να επιλέγουν εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές τους σχέσεις, με το άρθρο 22 της Πρότασης Κανονισμού, αφού πρώτα εξασφαλίστηκε ευρεία συναίνεση στο στάδιο των διαβουλεύσεων.¹⁵⁹ Επιβεβαιώνεται εν προκειμένω, η γενικότερη σύγχρονη τάση του οικογενειακού διεθνούς δικαίου, υπέρ της ελευθερίας επιλογής εφαρμοστέου δικαίου, όπως αυτή εκφράζεται και στον Κανονισμό 2016/1103 για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και όπως είχε ήδη εκφραστεί

¹⁵⁷ FRA- European Union Agency for Fundamental Rights, ο.π., σελ. 6- 7

¹⁵⁸ FRA- European Union Agency for Fundamental Rights, ο.π., σελ. 11- 12

¹⁵⁹ Αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 2.3.2016, σελ. 11

στους Κανονισμούς 1259/2010 και 4/2009, για το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο και το δικαστικό χωρισμό και στις υποχρεώσεις διατροφής, αντίστοιχα.¹⁶⁰

Η ασφάλεια δικαίου και η νομική προβλεψιμότητα, δηλαδή η δυνατότητα της εκ των προτέρων γνώσης του δικαίου που θα κληθεί να εφαρμοστεί σε συγκεκριμένη υπόθεση, αποτελούν αξίες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και στόχο του Κανονισμού 2016/1104,¹⁶¹ όπως διαφαίνεται ήδη από το προοίμιο του Κανονισμού, αλλά και από την αιτιολογική έκθεση της πρότασης του Κανονισμού αυτού. Η απαίτηση της προβλεψιμότητας, εξυπηρετείται καλύτερα όταν παρέχεται στα μέρη η ελευθερία να επιλέξουν το δίκαιο που θεωρούν κατάλληλο να ρυθμίσει τη μεταξύ τους σχέση. Επιπλέον, ενισχύεται η ασφάλεια δικαίου, εφόσον τα μέρη θα επιλέξουν δίκαιο που γνωρίζουν καλύτερα, που ταιριάζει με τη φύση της υπόθεσης ή θα είναι ένα ουδέτερο για τα μέρη δίκαιο έτσι ώστε κανείς να μην ευνοείται έναντι του αντιδίκου του.

Πρέπει όμως, να σημειωθεί ότι ενώ η δυνατότητα επιλογής εφαρμοστέου δικαίου συνδέεται με τη νομική προβλεψιμότητα και αποτελεί τη δικαιολογητική βάση της εισαγωγής της στον Κανονισμό 2016/1103 για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, δεν φαίνεται να συμβαίνει το ίδιο και σε ό, τι αφορά την καταχωρημένη συμβίωση. Συγκεκριμένα, στο σημείο 44 του προοιμίου του Κανονισμού 2016/1104, η αναγνώριση στα μέρη περιορισμένης δυνατότητας επιλογής, φαίνεται να συνδέεται μάλλον με τη διευκόλυνση στη διαχείριση των περιουσιακών τους σχέσεων και δεν γίνεται κάποια αναφορά στην ασφάλεια δικαίου και την προβλεψιμότητα του εφαρμοστέου δικαίου ως αξίες του ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς. Ενδεχομένως, αυτή η διαφοροποίηση να αποτελεί προϊόν των αμφισβητήσεων και του συνακόλουθου διαλόγου όσον αφορά τη σκοπιμότητα αναγνώρισης αυτονομίας βουλήσεως, έστω και περιορισμένης, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου Κανονισμού. Αυτό καταδεικνύεται ακόμη περισσότερο σε συνάρτηση με το αρχικό κείμενο της πρότασης Κανονισμού, οπότε και δεν αναγνωριζόταν στους συντρόφους καμία ελευθερία βουλήσεως εφαρμοστέου δικαίου, θέση που ενισχύονταν με επιχειρήματα σχετικά με την ασφάλεια δικαίου.

Ανεξάρτητα του εάν η ελευθερία επιλογής ενισχύει την ασφάλεια δικαίου στην προκειμένη περίπτωση ή εάν διευκολύνει τους συντρόφους στην ρύθμιση των περιουσιακών τους σχέσεων, η αναγνώριση αυτής της δυνατότητας στον Κανονισμό τυγχάνει ευρείας αποδοχής. Δεδομένου ότι πρόκειται για νέο θεσμό που δεν ρυθμίζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις έννομες τάξεις και ούτε έχει παντού τα ίδια περιουσιακά αποτελέσματα, είναι δύσκολο να προβλεφθεί πώς μπορεί να

---

¹⁶⁰ Meidanis H., The proposal for a council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes: Effects on third parties, RHDI 66 (2013), σελ. 51

¹⁶¹ Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family for for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 80

λειτουργήσει η ιδιωτική αυτονομία σε αυτά τα νέα δεδομένα του οικογενειακού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Οι όποιες επιφυλάξεις σχετικά με τη σκοπιμότητα και τη χρησιμότητα μιας τέτοιας ρύθμισης, μένει να κριθούν στην πράξη, στο μέτρο και στο βαθμό που οι καταχωρημένοι σύντροφοι θα κάνουν πράγματι χρήση της παρεχόμενης ελευθερίας.¹⁶²

γ. Περιορισμένη ελευθερία επιλογής

Σύμφωνα με τις επιταγές της αρχής της εγγύτητας,¹⁶³ δυνατότητα των συντρόφων να επιλέγουν το προς εφαρμογή δίκαιο είναι σαφώς ρυθμισμένη προκειμένου να αποτρέπεται η επιλογή δικαίου το οποίο έχει ελάχιστη ή και καμία σχέση με την πραγματικότητα ή την εξέλιξη της κατάστασης του ζεύγους.¹⁶⁴ Κατά μία μάλιστα άποψη, η περιορισμένη ελευθερία επιλογής, υποδηλώνει ότι δεν υφίσταται πραγματική αυτονομία βουλήσεως, αλλά μάλλον κανόνας συγκρούσεως με διαζευκτικούς συνδέσμους, με τη διαφορά ότι η αρμοδιότητα επιλογής ανάμεσα από τους διαζευκτικούς συνδέσμους, μεταβαίνει από τον εφαρμοστή του δικαίου στα μέρη. Κατά αυτή την έννοια, τα μέρη καλούνται να προβούν σε στάθμιση των παρεχόμενων συνδέσμων, δεν έχουν όμως τη δυνατότητα να επιλέξουν σε ποιο δίκαιο επιθυμούν να υπαγάγουν τη σχέση τους.¹⁶⁵ Έτσι, το άρθρο 22 παρ. 1, στα σημεία α, β, και γ, ορίζει ανάμεσα από ποια δίκαια μπορούν να επιλέξουν οι σύντροφοι ή μελλοντικοί σύντροφοι.

Αυτά είναι, το δίκαιο της συνήθους διαμονής τους ή ενός εξ αυτών κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας, το δίκαιο της ιθαγένειας ενός από τους συντρόφους ή μελλοντικούς συντρόφους και τέλος το δίκαιο δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση της καταχωρημένης συμβίωσης.

Ο πρώτος συνδετικός παράγοντας που τίθεται προς επιλογή των συντρόφων είναι αυτός της ιθαγένειας του ενός εξ αυτών, ή εξυπακούεται, της κοινής ιθαγένειας των συντρόφων. Η υιοθέτηση στο σημείο αυτό του Κανονισμού, της αρχής της ιθαγένειας, αντανακλά και το ρόλο που έχει η αρχή

---

¹⁶² Nagy C.I., Love and money: problems of characterization in Matrimonial property and maintenance matters in the European Union, σε: (επιμ.) Beaumont, P./ Hess, B./ Walker, L./ och Spancken S., The Recovery of Maintenance Obligations in the EU and Worldwide, Hart Publishing, 2014, σελ. 411- 423, οπότε στη σελίδα 423 παρατηρείται ότι η περιορισμένη χρήση της ιδιωτικής αυτονομίας αναφορικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, γεγονός που δικαιολογείται από το ότι οι σύζυγοι δεν φαίνεται να ενδιαφέρονται για τις περιουσιακές τους σχέσεις κατά τη διάρκεια του γάμου, ενώ όταν ανακύψουν προβλήματα είναι πλέον αργά για να επιτευχθεί κάποιος συμβιβασμός.

¹⁶³ Σόφου Μ., [10] Διαζύγιο, σε (επιμ.) Τσούκα Χ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 373, σε αντίστοιχο σχόλιο σχετικά με την περιορισμένη ελευθερία επιλογής εφαρμοστέου δικαίου στο διαζύγιο, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1259/2010 του Συμβουλίου

¹⁶⁴ Αιτιολογική Έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, αναφορικά με το άρθρο 22 αυτής, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 02.03.2016, σελ. 11

¹⁶⁵ Βούλγαρης Ι., Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως στο ιδ.δ.δ.- Θεωρητική θεμελίωση και έκταση εφαρμογής της, ΕΕΕυρΔ, τευχ. 4^ο, 1994, σελ. 890-891

στο εθνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των κρατών μελών. Αυτή παραδείγματος χάριν, και η περίπτωση των άρθρων 14 και 15 του ελληνικού ΑΚ, οπότε και το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων υποδεικνύεται κατά πρώτο λόγο από το δίκαιο της κοινής ιθαγένειάς τους. Ως σύνδεσμος, η ιθαγένεια είναι εύκολο να εντοπιστεί, ενώ η αναγνώριση στους συντρόφους της δυνατότητας να ρυθμίσουν τις οικογενειακές τους σχέσεις βάσει του δικαίου της ιθαγένειάς τους, απηχεί ταυτόχρονα το σεβασμό προς την πλούσια πολιτιστική παράδοση αλλά και διαφορετικότητα των ευρωπαϊκών χωρών.¹⁶⁶

Η αυξημένη κινητικότητα εντός της Ένωσης, όμως, έχει ως συνέπεια την αύξηση του αριθμού των ζευγαριών που ζουν σε κράτη των οποίων δεν έχουν την ιθαγένεια. Για αυτούς, η υποχρεωτικά διαφορετική μεταχείριση σύμφωνα με το δίκαιο της ιθαγένειάς τους, θα ήταν διακριτική και χωρίς αιτιολογία. Για το λόγο αυτό παρατηρείται σταθερή τάση στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, απομάκρυνσης από την αρχή της ιθαγένειας, υπέρ του συνδέσμου της συνήθους διαμονής, η οποία φαίνεται να αντανακλά καλύτερα την αρχή του στενότερου συνδέσμου. Ήδη από τη Σύμβαση της Χάγης του 1978 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις σχέσεις μεταξύ των συζύγων, υιοθετούνταν η κοινή συνήθη διαμονή, ως κύριος σύνδεσμος για τον εντοπισμό του εφαρμοστέου δικαίου.

Η αναφορά στο σημείο γ' του δικαίου «δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση της καταχωρημένης συμβίωσης», παραπέμπει στο αντικειμενικώς εφαρμοστέο δίκαιο κατά το άρθρο 26 του Κανονισμού. Είναι προφανές ότι οι σύντροφοι μπορούν να επιλέξουν το αντικειμενικώς εφαρμοστέο δίκαιο, μια τέτοια δε, επιλογή δεν είναι περιττή ούτε ισοδυναμεί με την μη- επιλογή, δεδομένου ότι σε περίπτωση που δεν έχει καθόλου επιλεγεί εφαρμοστέο δίκαιο, εφαρμόζεται το άρθρο 26 του Κανονισμού καθ' ολοκληρίαν, συμπεριλαμβανομένης και της δεύτερης παραγράφου αυτού, η οποία εισάγει εξαίρεση. Στην περίπτωση όμως, που το δίκαιο δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση της καταχωρημένης συμβίωσης, έχει επιλεγεί από τους συντρόφους, αποκλείεται η παρέκκλιση από αυτό δια την εφαρμογή του δικαίου της κοινής συνήθους διαμονής, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 26 παράγραφος 2.

Προς χάριν, της ασφάλειας δικαίου εντούτοις, το επιλεγέν από τους συντρόφους δίκαιο θα εφαρμόζεται εφόσον στο δίκαιο αυτό αναγνωρίζεται ο θεσμός της καταχωρημένης συμβίωσης. Άρα, πρόκειται για ελευθερία επιλογής πιο περιορισμένη σε σχέση με την ελευθερία επιλογής των συζύγων.

Οι φράσεις «το δίκαιο του κράτους» και «το δίκαιο δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση, αποκλείουν την επιλογή ως εφαρμοστέου δικαίου μη- κρατικού, όπως για παράδειγμα, η

---

¹⁶⁶ Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family for for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 86

επιλογή θρησκευτικού δικαίου.¹⁶⁷ Λόγω πάντως της φύσης της καταχωρημένης συμβίωσης και των κοινωνικών σκοπών που αυτή εξυπηρετεί, θα ήταν μάλλον σπάνιο να συμπεριληφθεί επιλογή θρησκευτικού δικαίου ως εφαρμοστέου, στο πλαίσιο συμφωνίας ρύθμισης περιουσιακών σχέσεων καταχωρημένων συντρόφων. Άλλωστε, η εισαγωγή του θεσμού της καταχωρημένης συμβίωσης στις ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, στηρίζεται στην εξέλιξη της κοινωνικής έννοιας της οικογένειας, με την απομάκρυνση αυτής από το περισσότερο θεσμικό αλλά και θρησκευτικό πλαίσιο του γάμου, προς μορφές που στηρίζονται περισσότερο στην ιδιωτική βούληση των συντρόφων. Άλλη περίπτωση επιλογής μη κρατικού δικαίου, θα μπορούσε να προκύψει εάν τα μέρη επιθυμούσαν να ρυθμίσουν τις σχέσεις τους, σύμφωνα με τις αρχές των περιουσιακών σχέσεων μεταξύ συζύγων, όπως αυτές έχουν δημοσιευθεί από την Επιτροπή Ευρωπαϊκού Οικογενειακού Δικαίου.¹⁶⁸

στ. Δυνατότητα μεταβολής του εφαρμοστέου δικαίου

Οι σύντροφοι ή μελλοντικοί σύντροφοι μπορούν κατ' αρχήν να επιλέξουν εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές τους σχέσεις κατά το χρόνο δημιουργίας της καταχωρημένης συμβίωσης. Επιπλέον, στο άρθρο 22 παράγραφος 2 του Κανονισμού προβλέπεται η δυνατότητα και για μεταγενέστερη επιλογή, δηλαδή κατά τη διάρκεια της σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης. Στην περίπτωση αυτή, μπορούν να επιλέξουν μόνο κάποιο από τα δίκαια που θα μπορούσαν να είχαν επιλέξει κατά το χρόνο δημιουργίας της καταχωρημένης συμβίωσης.¹⁶⁹

Η πρόβλεψη αυτής της δυνατότητας, συνιστά απόκλιση από την αρχή του αμετάβλητου, όπως αυτή ισχύει στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, και όπως αυτή απαιτείται για την προστασία των τρίτων και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης αυτών, αλλά και της ανάγκης για σταθερότητα και ασφάλεια στο πεδίο των οικονομικών σχέσεων. Υποστηρίζεται πάντως, ότι μια τέτοια ρύθμιση, όπως αυτή του εν λόγω Κανονισμού, συμβαδίζει προς τη σύγχρονη τάση στο οικογενειακό διεθνές δίκαιο, σύμφωνα με την οποία, η μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου στις περιουσιακές σχέσεις, είναι προτιμότερη, έτσι ώστε αυτό να είναι

---

¹⁶⁷ Σόφου Μ., [10] Διαζύγιο, σε (επιμ.) Τσούκα Χ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 373, σε αντίστοιχο σχόλιο σχετικά με την ενδεχόμενη επιλογή θρησκευτικού δικαίου ως εφαρμοστέου, σε υποθέσεις διαζυγίου, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1259/2010 του Συμβουλίου

¹⁶⁸ Επιτροπή Ευρωπαϊκού Οικογενειακού Δικαίου, Principles of European family law regarding property relations between spouses, διαθέσιμο στον ιστότοπο της Επιτροπής, και συγκεκριμένα στο: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PRS-English1.pdf>

¹⁶⁹ Αιτιολογική Έκθεση της Πρότασης Κανονισμού, αναφορικά με το άρθρο 22 αυτής, COM (2016) 107 τελικό, Βρυξέλλες, 02.03.2016, σελ. 11

σύμφωνο με την πραγματική εξέλιξη των οικογενειακών σχέσεων.¹⁷⁰ Κατά αυτή την έννοια, η συμφωνία των συντρόφων για μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου στις περιουσιακές τους σχέσεις, αντανακλά τη μεταβολή των πραγματικών γεγονότων και συμβαδίζει με αυτή.

Η μόνη μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου στις περιουσιακές σχέσεις που προβλέπεται είναι η εκούσια μεταβολή, είτε κατόπιν συμφωνίας των συντρόφων να επιλέξουν για πρώτη φορά εφαρμοστέο δίκαιο, άλλο από το αντικειμενικώς εφαρμοστέο, είτε συμφωνώντας τα μεταβάλλουν το δίκαιο που είχαν αρχικά επιλέξει. Η αλλαγή και μόνο των πραγματικών συνθηκών της καταχωρημένης συμβίωσης δεν αρκεί προκειμένου για αυτόματη μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου, χωρίς ρητή συναίνεση και ενημέρωση των συντρόφων, καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε ανασφάλεια δικαίου.

Προς όφελος επίσης, της ασφάλειας δικαίου, στο άρθρο 22 παράγραφος 2 του Κανονισμού, ρυθμίζονται τα προβλήματα που σχετίζονται με τα αναδρομικά αποτελέσματα της αλλαγής του εφαρμοστέου δικαίου. Ο γενικός κανόνας είναι ότι η μεταβολή προβλέπεται να παράγει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον, έτσι ώστε η μεταβολή να μην θίγει ήδη δημιουργημένες καταστάσεις και σχέσεις και κυρίως για να μην αιφνιδιάζονται οι τρίτοι, οι οποίοι συναλλάσσονται με τους συντρόφους και οι οποίοι έχουν συμφέρον να γνωρίζουν το δίκαιο που διέπει τα περιουσιακά αγαθά του ζεύγους. Πάντως, οι σύντροφοι μπορούν να συμφωνήσουν ρητά, να προσδώσουν στη μεταβολή αναδρομικό χαρακτήρα. Στην περίπτωση που αποφασίσουν να κάνουν χρήση αυτής της δυνατότητας, η αναδρομικότητα δεν μπορεί να θίγει τα δικαιώματα τρίτων, που απορρέουν από το προηγουμένως εφαρμοστέο δίκαιο. Οι ίδιοι οι σύντροφοι μπορούν με την κατάλληλη ενημέρωση να γνωρίζουν τις συνέπειες που θα έχει η αναδρομική εφαρμογή εφαρμοστέου δικαίου. Όσον αφορά όμως, τα τρίτα πρόσωπα που εξαρτούν τα συμφέροντά τους από το νομικό καθεστώς το οποίο διέπει τα περιουσιακά αγαθά του ζευγαριού, η κατάσταση είναι διαφορετική. Για αυτό το λόγο, γίνεται πρόβλεψη για τα δικαιώματα των τρίτων, ως προς τα οποία καμία αναδρομικότητα δεν ισχύει.

Δια της προστατευτικής αυτής πρόβλεψης υπέρ των τρίτων πάντως, θίγεται η αρχή της ενότητας δικαίου, όπως αυτή έχει ήδη αναφερθεί και προβλέπεται στο άρθρο 21 του Κανονισμού. Στις περιπτώσεις που οι σύντροφοι θα επιλέγουν να προσδώσουν στη μεταβολή αναδρομικότητα, το σύνολο των περιουσιακών σχέσεων που απορρέουν από την καταχωρημένη συμβίωση, θα διέπεται από το δίκαιο της μεταγενέστερης επιλογής, πλην των σημείων εκείνων που θίγονται δικαιώματα

---

¹⁷⁰ Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family for for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 95

τρίτων που απορρέουν από το αρχικά εφαρμοστέο δίκαιο, και τα οποία θα συνεχίσουν να διέπονται από αυτό.

δ. Τυπικό κύρος της συμφωνίας επιλογής

Οι τυπικές προϋποθέσεις της συμφωνίας επιλογής εφαρμοστέου δικαίου εξειδικεύονται στο άρθρο 23 του Κανονισμού. Οι κανόνες αυτοί τίθενται προκειμένου να μπορούν οι σύντροφοι να προβαίνουν ευκολότερα σε συνειδητή επιλογή και να διασφαλίζεται ότι έχουν επίγνωση των συνεπειών της επιλογής τους.¹⁷¹

Όσον αφορά το τυπικό κύρος της συμφωνίας επιλογής, η πρώτη παράγραφος του άρθρου 23 του Κανονισμού, δεν περιλαμβάνει κανόνα σύγκρουσης δυνάμει του οποίου θα προσδιορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο ως προς τον τύπο, αλλά θέτει έναν ουσιαστικό κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, κατά τον οποίο, ορισμένες ελάχιστες τυπικές προϋποθέσεις θα πρέπει να τηρούνται.¹⁷² Η επιλογή θα πρέπει να είναι έγγραφη, χρονολογημένη και υπογεγραμμένη από τους συντρόφους. Οι τρεις αυτές προϋποθέσεις τίθενται σωρευτικά και σκοπό έχουν να εξασφαλίσουν ότι οι σύντροφοι, και ιδίως το πιο αδύναμο μέρος, έχοντας λάβει τη μέγιστη δυνατή ενημέρωση, προβαίνουν σε συνειδητή επιλογή δικαίου.

Επιπλέον αυτών των προϋποθέσεων, θα πρέπει να τηρούνται και τυχόν πρόσθετες προϋποθέσεις που θέτει το δίκαιο του κράτους στο οποίο οι σύντροφοι είχαν τη συνήθη διαμονή τους κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας, κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου. Εάν οι σύντροφοι κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας είχαν τη συνήθη διαμονή τους σε διαφορετικά κράτη μέλη, αρκεί να τηρηθούν οι τυπικές προϋποθέσεις για τις συμφωνίες ρύθμισης περιουσιακών σχέσεων, ενός από τα αυτά τα κράτη μέλη, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου αυτού. Η διάταξη αυτή τίθεται «υπέρ της συμφωνίας», για να διασφαλίσει την επιθυμία των συντρόφων να επιλέξουν δίκαιο, όπως αυτή εκφράστηκε μέσω της συμφωνίας και αποτυπώθηκε με το συγκεκριμένο τύπο που ορίζει το δίκαιο της συνήθους διαμονής, έστω και ενός από αυτούς. Πράγματι, θα ήταν άδικο, ίσως και άτοπο να αξιώνεται από τους συντρόφους που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε διαφορετικά κράτη μέλη, να τηρήσουν ως προς τον τύπο της συμφωνίας επιλογής, σωρευτικά τις προϋποθέσεις των δύο διαφορετικών εννόμων τάξεων, ιδίως όταν οι προϋποθέσεις αυτές είναι μεταξύ τους ανόμοιες. Εάν πάντως, μόνο ο ένας από τους συντρόφους έχει τη συνήθη διαμονή του εντός της ένωσης, ενώ ο άλλος έχει τη συνήθη διαμονή του σε τρίτο κράτος, ως προς το τυπικό κύρος της συμφωνίας επιλογής, προβλέπεται στην παράγραφο 4, ότι θα πρέπει να τηρηθούν

¹⁷¹ Σημείο 46 του Προοιμίου του Κανονισμού 2016/1104

¹⁷² Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσουκά Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 275

οι προϋποθέσεις για τις συμφωνίες περί ρυθμίσεως των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων, που ισχύουν στο κράτος μέλος.

Παρατηρείται ότι, το άρθρο 25 του Κανονισμού το οποίο αφορά στο τυπικό κύρος της συμφωνίας περί ρυθμίσεως των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων, προβλέπει αντίστοιχες προϋποθέσεις, δηλαδή, έγγραφη, χρονολογημένη και υπογεγραμμένη συμφωνία και τήρηση των τυχόν επιπλέον τυπικών προϋποθέσεων σύμφωνα με το δίκαιο της συνήθους διαμονής των συντρόφων ή ενός εξ αυτών κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας. Η ομοιότητα των προϋποθέσεων δικαιολογείται εκ του γεγονότος ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων που οι σύντροφοι θα προβαίνουν σε ρύθμιση των περιουσιακών τους σχέσεων με συμφωνία και επιλογή εφαρμοστέου δικαίου, θα πράττουν αυτό χωρίς να διακρίνουν μεταξύ ουσιαστικού και ιδιωτικού διεθνούς δικαίου επιλογής.¹⁷³

ε. Ουσιαστικό κύρος της συμφωνίας επιλογής

Ως προς το ουσιαστικό κύρος της συμφωνίας επιλογής δικαίου, η ανάγκη ρύθμισής της προκύπτει, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι σύντροφοι προβαίνουν σε συνειδητή επιλογή και ότι γίνεται σεβαστή η συναίνεσή τους.¹⁷⁴ Το άρθρο 24 του Κανονισμού προβλέπει ότι, αυτό θα διέπεται από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο επί της συμφωνίας, εάν αυτή ήταν έγκυρη. Πρόκειται για την ίδια ρύθμιση που συναντάμε στον Κανονισμό 1259/2010 για το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο και το δικαστικό χωρισμό, αλλά και στη Σύμβαση της Ρώμης και τον Κανονισμό Ρώμη I, σχετικά με τις συμβατικές ενοχές.

Η κριτική που έχει ασκηθεί αναφορικά με αυτή τη ρύθμιση στο Κανονισμό 1259/2010, ισχύει και εν προκειμένω σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων.¹⁷⁵ Παρατηρείται ότι, ενώ η λύση αυτή είναι ορθή στο πλαίσιο του Κανονισμού Ρώμη I, εφαρμοζόμενη στους Κανονισμούς 1259/2010 και 2016/1104 που αφορούν στο οικογενειακό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο ανακύπτουν σημαντικές δυσχέρειες.¹⁷⁶ Το επιλεγέν δίκαιο είναι δυνατόν να μην αναγνωρίζει ανάλογη δυνατότητα επιλογής εφαρμοστέου δικαίου, περίπτωση που δεν είναι απίθανη λαμβανομένης υπόψη της οικουμενικής εφαρμογής του Κανονισμού, και στην περίπτωση αυτή δεν

---

¹⁷³ Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσούκα Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 275

¹⁷⁴ Σημείο 46 του Προοιμίου του Κανονισμού 2016/1104

¹⁷⁵ Τσούκα Χρ., Κανονισμός 1259/2010 για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, Νομική Επιθεώρηση, 2011, σελ. 98

¹⁷⁶ Αρχοντάκη Α., Ο Κανονισμός Ρώμη III, Κανονισμός 1259/2010 του Συμβουλίου της 20^{ης} 12.2010, ΕφΑΔ, τεύχος 1, έτος 2014, σελ. 18

θα αναγνωρίζει τη συμφωνία ως έγκυρη.¹⁷⁷ Για το λόγο αυτό έχει υποστηριχθεί ότι θα ήταν προτιμότερη, έστω και επικουρικά, η ρύθμιση του ουσιαστικού κύρους της συμφωνίας μέσω της *lex fori*.¹⁷⁸ Πάντως και η λύση αυτή δεν θα ήταν χωρίς προβλήματα, καθώς θα άνοιγε το δρόμο προς το *forum shopping*.

Αλλά και η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 24, που ορίζει ότι για να αποδείξει ένας σύντροφος ότι δεν έχει συναινέσει, μπορεί να επικαλεστεί το δίκαιο της χώρας που είχε τη συνήθη διαμονή του κατά το χρόνο υποβολής της αγωγής δημιουργεί προβλήματα και είναι «αμφίβολης χρησιμότητας». Σε αντίθεση με τον Κανονισμό Ρώμη I, που προβλέπει και σιωπηρή συμφωνία επιλογής εφαρμοστέου δικαίου, εν προκειμένω η συμφωνία επιλογής ως προς το τυπικό της κύρος θα πρέπει να είναι έγγραφη και υπογεγραμμένη. Επιπλέον, η διάταξη αυτή, αναφερόμενη στη συνήθη διαμονή ενός συντρόφου κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής, μπορεί να οδηγήσει σε καταστρατήγηση, στην περίπτωση που ένας από τους συντρόφους μεταβάλλει το τόπο της συνήθους διαμονής του πριν της έγερση της αγωγής, με σκοπό να θίξει το ουσιαστικό κύρος της συμφωνίας επιλογής, επιλέγοντας κράτος που δεν αναγνωρίζει ανάλογες συμφωνίες επιλογής εφαρμοστέου δικαίου.¹⁷⁹

iii. Το αντικειμενικώς εφαρμοστέο δίκαιο

α. Το δίκαιο του τόπου δημιουργίας της σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης

Ελλείψει επιλογής, το εφαρμοστέο δίκαιο ανευρίσκεται βάσει διατάξεων που είναι κοινές για τα κράτη μέλη. Παρά τις αντίθετες απόψεις που προέκριναν την όμοια μεταχείριση συζύγων και καταχωρημένων συντρόφων, όσον αφορά τις περιουσιακές τους σχέσεις, εντέλει στους Κανονισμούς που υιοθετήθηκαν, το αντικειμενικώς εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων, ανευρίσκεται μέσω διαφορετικών συνδυασμών. Για μεν, τους συζύγους, προκρίνεται η λύση της κοινής συνήθους διαμονής των συζύγων, σύμφωνα με την κυρίαρχη τάση στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, και σε αντιστοιχία με το άρθρο 4 της

---

¹⁷⁷ Σόφου Μ., [10] Διαζύγιο, σε (επιμ.) Τσούκα Χ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 377

¹⁷⁸ Lardeux G., Rome III est mort. Vive Rome III !, Recueil Dalloz, 2011, σελ. ?, διαθέσιμο στο: <http://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=RECUEIL/CHRON/2011/0218>, σελ. 385 επ.

¹⁷⁹ Lardeux G., Rome III est mort. Vive Rome III !, Recueil Dalloz, 2011, σελ. ?, για αντίστοιχο παράδειγμα καταστρατηγικής συμπεριφοράς συζύγου σε περίπτωση διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού, διαθέσιμο στο: <http://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=RECUEIL/CHRON/2011/0218>

Σύμβασης της Χάγης του 1978 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Δεν προτείνεται όμως, η ίδια λύση και για τους καταχωρημένους συντρόφους, οπότε και θεωρείται ότι βαραίνει ο σύνδεσμος με το κράτος σύμφωνα με το δίκαιο του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση της καταχωρημένης συμβίωσης.

Η χρήση του συνδέσμου του τόπου δημιουργίας της καταχωρημένης συμβίωσης, στοχεύει στο να εξασφαλίζει ότι οι περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων θα υπάγονται σε δίκαιο χώρας που αναγνωρίζει το θεσμό, ανεξάρτητα από το ποιο είναι το δίκαιο που διέπει την προσωπική κατάσταση καθενός από τους συντρόφους. Αυτός είναι και ο σύνδεσμος που συναντάται και στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών, σε ό, τι αφορά τις καταχωρημένες συμβιώσεις. Βέβαια η λύση αυτή δεν είναι πια ικανοποιητική σε περίπτωση που οι σύντροφοι μετακομίσουν, αλλάξουν τα πραγματικά δεδομένα, εξακολουθούν όμως να βρίσκονται κολλημένοι στο αρχικό νομοθετικό καθεστώς, με το οποίο πλέον δεν συνδέονται.¹⁸⁰ Η λύση σε αυτό το πρόβλημα εντοπίζεται στη δεύτερη παράγραφο αυτού του άρθρου, με την εισαγωγή μιας ιδιόμορφης ρήτρας εξαιρέσεως.

β. Ευχέρεια για εφαρμογή του δικαίου της τελευταίας κοινής συνήθους διαμονής

Το άρθρο 26 παράγραφος 2 του Κανονισμού 2016/1104 θέτει μια εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της προηγούμενης παραγράφου. Πιο συγκεκριμένα, οποιοσδήποτε από τους συντρόφους έχει δικαίωμα να ζητήσει με αίτησή του, να μην εφαρμοστεί το δίκαιο δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση καταχωρημένης συμβίωσης, αλλά αντί αυτού άλλο δίκαιο σχετικά με το οποίο θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: οι σύντροφοι είχαν τη συνήθη διαμονή τους σε συγκεκριμένο κράτος για σημαντικά μεγάλο χρονικό διάστημα, είχαν και οι δύο βασιστεί στο δίκαιο του κράτους αυτού για τη ρύθμιση και τον σχεδιασμό των περιουσιακών τους σχέσεων και το δίκαιο του κράτους αυτού αναγνωρίζει τις περιουσιακές σχέσεις που απορρέουν από το θεσμό της καταχωρημένης συμβίωσης. Επιπλέον, το δίκαιο αυτό εννοείται ως εφαρμοστέο από την αρχή της δημιουργίας της σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης, δηλαδή και πριν από τη απόκτηση κοινής συνήθους διαμονής στο συγκεκριμένο κράτος, εκτός εάν ο άλλος σύντροφος δεν συμφωνεί, οπότε και το δίκαιο του εν λόγω κράτους εφαρμόζεται στις περιουσιακές σχέσεις από τη στιγμή του καθορισμού της τελευταίας κοινής συνήθους διαμονής στο κράτος αυτό.

Από τη διατύπωση αυτής της ευχέρειας εφαρμογής του δικαίου της τελευταίας κοινής συνήθους διαμονής, ανακύπτουν ζητήματα, και ιδίως το ζήτημα του κατά πόσον αυτή η δυνατότητα μπορεί να θεωρηθεί ρήτρα εξαιρέσεως. Για την επίτευξη των στόχων της ασφάλειας δικαίου και απονομής δικαιοσύνης, ο Κανονισμός καθορίζει στο άρθρο 26 παράγραφος 1, τον κατάλληλο

¹⁸⁰ Bucher A., *La famille en droit international privé*, Recueil des cours, τόμος 283, 2000, σελ. 90

συνδεδετικό παράγοντα, και συγκεκριμένα, αυτόν του δικαίου δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η καταχωρημένη συμβίωση. Αφού έχουν καθοριστεί οι κατάλληλοι σύνδεσμοι, δυνάμει των οποίων θα καθορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο, οι ρήτρες διαφυγής καθιστούν δυνατή την παρέκκλιση από τους γενικούς κανόνες, όταν είναι σαφές από όλες τις περιστάσεις ότι η υπόθεση συνδέεται προφανώς στενότερα με άλλη χώρα. Υποστηρίζεται δε, ότι η εφαρμογή της συνήθους διαμονής ως συνδεδετικού στοιχείου, αντανακλά καλύτερα την αρχή του στενότερου συνδέσμου.¹⁸¹ Εν προκειμένω όμως, η προσφυγή στην ρήτρα εξαιρέσεως δεν επιλέγεται από το δικαστή αλλά από ένα από τα μέρη, υπό την αίρεση ότι η επιλογή θα γίνει δεκτή από τη δικαστική αρχή που έχει δικαιοδοσία να αποφανθεί επί των περιουσιακών σχέσεων. Το άλλο μέρος παρεμβαίνει μόνο ως προς το χρονικό πεδίο εφαρμογής του εφαρμοστέου δικαίου. Πρόκειται επομένως, για μια ιδιόμορφη ρήτρα εξαιρέσεως,¹⁸² με αντικειμενικό και υποκειμενικό στοιχείο. Το αντικειμενικό στοιχείο έγκειται στη για μακρό χρονικό διάστημα διαμονή σε συγκεκριμένο κράτος. Το υποκειμενικό στοιχείο αφορά στην πεποίθηση των συντρόφων ότι το συγκεκριμένο δίκαιο διέπει τις περιουσιακές τους σχέσεις, υπό την έννοια ότι βασίζονταν σε αυτό.

Με αυτό τον τρόπο, το πλαίσιο κανόνων σύγκρουσης νόμων που παρέχει ο Κανονισμός καθίσταται πιο ευέλικτο και παρέχει τη δυνατότητα στο επιληφθέν δικαστήριο, να χειριστεί την υπόθεση με τον κατάλληλο τρόπο, αποφεύγοντας τις άτοπες λύσεις στις οποίες θα μπορούσε να οδηγήσει η απολύτως αυστηρή εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου. Πάντως, είναι σαφές ότι η εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 26, έχει εξαιρετικό και όλως επικουρικό χαρακτήρα. Στο σημείο 50 του προοιμίου του Κανονισμού, τονίζεται ότι μόνο σε «εξαιρετικές περιπτώσεις» η δικαστική αρχή θα αποφαινεται ότι εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του κράτους της επί μακρόν χρονικό διάστημα συνήθους διαμονής των συντρόφων. Κατά τη στάθμιση ανάμεσα στην δυνατότητα

---

¹⁸¹ Martiny D., Objectives and values of (private) international law in family law, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family for for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 88-89

¹⁸² Tsouca C., Le droit applicable aux régimes matrimoniaux à défaut de choix des époux; RHDI 66 (2013), σελ. 255, σχετικά με την πρόταση Κανονισμού COM (2011) 126, για το εφαρμοστέο δίκαιο, τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ της οποίας, ελλείπει πρώτης κοινής συνήθους διαμονής και κοινής ιθαγένειας των συζύγων, καλείται σε εφαρμογή το δίκαιο με το οποίο οι σύζυγοι έχουν τους στενότερους δεσμούς, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεως και ιδίως του τόπου τέλεσης του γάμου. Σε αντίθεση με τη ρύθμιση στο ελληνικό δίκαιο, οπότε και ο τόπος τέλεσης του γάμου, χωρίς να αναφέρεται ρητά, χρησιμοποιείται ευρέως για τον προσδιορισμό του στενότερου συνδέσμου, εν προκειμένω γίνεται ρητή αφορά στον τόπο τέλεσης του γάμου ως στενότερο σύνδεσμο, γεγονός που υποκρύπτει και κάποια ελευθερία επιλογής εφαρμοστέου δικαίου. Παρατηρείται εν προκειμένω ένας ασυνήθιστος συνδυασμός της αρχής της εγγύτητας και της αυτονομίας βουλήσεως.

πρόβλεψης εφαρμοστέου δικαίου και την απονομή δικαιοσύνης με τον πλέον κατάλληλο ανά περίπτωση τρόπο, η πλάστιγγα γέρνει φανερά υπέρ της πρώτης, συνεχίζοντας κατά αυτό τον τρόπο την παράδοση του ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου,¹⁸³ σε αντίθεση με την ευελιξία των διάφορων προσεγγίσεων ιδιωτικού διεθνούς των ΗΠΑ.¹⁸⁴

Παρατηρείται τέλος, ότι η παρέμβαση του ενός από τα μέρη ως προς το χρονικό πεδίο εφαρμογής, είναι ένας από τους παράγοντες που μπορεί να οδηγήσει σε διάσπαση της ενότητας του εφαρμοστέου δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, η μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου δεν θίγει τα δικαιώματα τρίτων, όπως επισημαίνεται και στο σημείο 50 του προοιμίου του Κανονισμού, αν και αυτό θα μπορούσε να συνάγεται τελεολογικά από το άρθρο 28 του Κανονισμού, αναφορικά με την προστασία των τρίτων.

iv. Αποκλεισμός της αναπαραπομπής

Σύμφωνα με το άρθρο 32, το υποδεικνυόμενο από τον Κανονισμό δίκαιο, εφαρμόζεται ως σύνολο, εξαιρουμένων των διατάξεων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Στο σημείο αυτό, με τον αποκλεισμό της αναπαραπομπής, ο ευρωπαίος νομοθέτης, επαναλαμβάνει το συνήθως συμβαίνον στους Κανονισμούς για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, όπως είναι άλλωστε η περίπτωση του άρθρου 20 του Κανονισμού Ρώμη I, το άρθρο 24 του Κανονισμού Ρώμη II, το άρθρο 11 του Κανονισμού 1259/10, με εξαίρεση, όμως, τον Κανονισμό 650/2012, σύμφωνα με τον οποίο αναπαραπομπή επιτρέπεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις.¹⁸⁵

Ενώ στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, η τάση υπέρ του αποκλεισμού της *renvoi* είναι σχεδόν δεδομένη, στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των κρατών μελών, η στάση απέναντι στο μηχανισμό της αναπαραπομπής δεν είναι ενιαία. Το άρθρο 32 ΑΚ, αποκλείει ρητά και απόλυτα την αναπαραπομπή, ενσωματώνοντας τις θεωρίες των πολέμιων του μηχανισμού, και ιδίως του καθηγητή *Γ. Μαριδάκη*,¹⁸⁶ στον οποίο είχε ανατεθεί και η σύνταξη των συγκεκριμένων άρθρων του Αστικού Κώδικα. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, η επιλογή των κανόνων σύγκρουσης εκφράζει

---

¹⁸³ Kramer, X., *The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European Private International Law Tradition Continued - Introductory Observations, Scope, System, and General Rules*. *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)*, No. 4, 2008, διαθέσιμο στο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1314749>, σελ. 420

¹⁸⁴ Μεταλληνός Α., σε Μπάλλος Α./ Τζάκας Δ.- Π., *Το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των εξωσυμβατικών ενοχών- Κατ' άρθρον ερμηνεία του Κανονισμού 864/2007*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2014 σελ. 163

¹⁸⁵ Τσούκα Χ., σε Παμπούκης Χ., *Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο*, Κατ' άρθρον ερμηνεία του Κανονισμού ΕΕ 650/2012, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 396 επ.

¹⁸⁶ Μαριδάκης Γ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο: καθά ισχύει εις την Ελλάδα*, Τόμος 1^{ος}, Αφοί Κλεισιούνη, Αθήνα, 1967, σελ. 265 επ.

θεμελιώδεις αντιλήψεις της δεδομένης έννομης τάξης ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αποδίδεται η δικαιοσύνη στις σχέσεις με στοιχείο αλλοδαπότητας. Οι αντιλήψεις αυτές δεν είναι δυνατόν να παραμερίζονται υπέρ των κανόνων σύγκρουσης μιας άλλης έννομης τάξης. Άλλες πάντως πιο μετριοπαθείς απόψεις τάσσονται υπέρ μιας περιπτωσιολογικής αντιμετώπισης του ζητήματος, όπως συμβαίνει στο γερμανικό δίκαιο.

Όσον αφορά πάντως το ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, ο αποκλεισμός της αναπαραπομπής είναι λογικός, δεδομένου ότι επιδιώκεται αρμονία των λύσεων, μέσω της εφαρμογής ομοιόμορφων κανόνων σύγκρουσης σε όλα τα κράτη μέλη. Οι ομοιόμορφοι κανόνες σύγκρουσης υποδεικνύουν το ίδιο εφαρμοστέο δίκαιο, ανεξαρτήτως του *forum* που επιλαμβάνεται της διαφοράς, οδηγώντας, έτσι, σε ενότητα και αρμονία λύσεων εντός της Ένωσης. Ο αποκλεισμός της αναπαραπομπής, συνδέεται επιπλέον, με τον αυξημένο ρόλο της ιδιωτικής αυτονομίας των μερών, δεδομένου ότι, όταν τα μέρη επιλέγουν δίκαιο, αναφέρονται στο ουσιαστικό δίκαιο μιας ορισμένης έννομης τάξης, και αυτή η επιλογή δεν θα πρέπει να παραμερίζεται μέσω του μηχανισμού της αναπαραπομπής.

Παρατηρείται όμως, ότι η επιδιωκόμενη ενότητα και αρμονία λύσεων είναι σχετική, δεδομένου ότι ο Κανονισμός δεν εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη, αλλά μόνο στα συμμετέχοντα στην ενισχυμένη συνεργασία. Επιπλέον, η δυνατότητα ή μη της αναπαραπομπής συνδέεται με τον οικουμενικό χαρακτήρα του Κανονισμού. Δεδομένου ότι το υποδεικνυόμενο από τον Κανονισμό δίκαιο μπορεί να είναι δίκαιο τρίτου κράτους, είχε προταθεί, ότι θα έπρεπε κατ' εξαίρεση, να επιτρέπεται η αναπαραπομπή, όταν το υποδεικνυόμενο από τον κανόνα σύγκρουσης δίκαιο είναι το δίκαιο τρίτου κράτους, το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο του οποίου παραπέμπει σε δίκαιο κράτους μέλους, λαμβανομένου υπόψη ότι τυχόν αποδοχή της αναπαραπομπής και καθορισμός δικαίου κράτους-μέλους ως εφαρμοστέου, θα εξυπηρετούσε την όλη οικονομία της διαδικασίας,¹⁸⁷ αλλά και μια πιο ευρωπαϊκό- κεντρική προσέγγιση του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου εν γένει.

v. Προστασία τρίτων

Οι περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται σύμφωνα με τα ανωτέρω, ενδέχεται να ασκούν επιρροή και στις σχέσεις ενός εκ των συντρόφων προς τρίτους. Οι τρίτοι εν προκειμένω μπορεί να είναι είτε λοιπά μέλη της οικογένειας, είτε απολύτως τρίτοι, όπως παραδείγματος χάριν, εκμισθωτές, ασφαλιστικά ταμεία ή πιστωτικά

---

¹⁸⁷ Buschbaum M./ Simon U., Les propositions de la Commission européenne relatives à l'harmonisation des règles de conflit de lois sur les biens patrimoniaux des couples mariés et des partenariats enregistrés, Rev. crit. DIP, 100 (4) oct.- déc. 2011, σελ. 808

ιδρύματα, με τους οποίους συναλλάσσονται οι σύντροφοι.¹⁸⁸ Η ρύθμιση των αποτελεσμάτων των περιουσιακών σχέσεων των συντρόφων με τρίτους, διαφέρει από την προβλεπόμενη στην Αρχική Πρόταση της Επιτροπής.¹⁸⁹ Τα αποτελέσματα έναντι τρίτων ρυθμίζονται πλέον στο Κεφάλαιο III του Κανονισμού, που αφορά στο εφαρμοστέο δίκαιο, οι προϋποθέσεις προστασίας του καλόπιστου τρίτου εξειδικεύονται, και η ρύθμιση δεν έχει προαιρετικό χαρακτήρα.

Το *primo loco* εφαρμοστέο δίκαιο στις νομικές σχέσεις μεταξύ ενός συντρόφου έναντι τρίτων, είναι το ίδιο δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στις σχέσεις των συντρόφων μεταξύ τους, όπως προβλέπει το άρθρο 27 σημείο στ), αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής του εφαρμοστέου δικαίου. Επισημαίνεται ότι, το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρημένων συντρόφων, διέπει και τα αποτελέσματα του καθεστώτος των περιουσιακών σχέσεων προς τρίτους με τους οποίους οι σύντροφοι συναλλάσσονται και ιδιαίτερα την αντιταξιμότητα του καθεστώτος των περιουσιακών σχέσεων έναντι τρίτων. Αυτό προκύπτει ερμηνευτικά τόσο από το άρθρο 3 παράγραφος 1 σημείο β) του Κανονισμού, οπότε και γίνεται λόγος για «περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων μεταξύ τους και έναντι τρίτων», όσο και από το άρθρο 27 σημείο στ), το οποίο αναφέρεται στις «επιπτώσεις των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων στις νομικές σχέσεις μεταξύ ενός συντρόφου και τρίτων». Ζητούμενο, επομένως, είναι κατά πόσον το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις μπορεί να αντιταχθεί έναντι ενός τρίτου και όχι ποιο δίκαιο διέπει την έννομη σχέση μεταξύ ενός συντρόφου και ενός τρίτου, καθώς η *lex causae* θα ανευρεθεί δυνάμει των οικείων κανόνων.¹⁹⁰

Επομένως και στις ως προς τους τρίτους σχέσεις, εφαρμοστέο είναι το δίκαιο που προκύπτει από τα άρθρα 26 και 22, δηλαδή το δίκαιο του κράτους δυνάμει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση καταχωρημένης συμβίωσης ή το δίκαιο το οποίο επέλεξαν τα μέρη, εντός των περιορισμένων ορίων του άρθρου 22 και σύμφωνα με τις τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις των άρθρων 23 και 24. Εκ πρώτης όψεως, η ρύθμιση αυτή είναι απολύτως κατανοητή καθώς εξασφαλίζει την μονιστική προσέγγιση των περιουσιακών σχέσεων, αποφεύγοντας τις πρακτικές δυσχέρειες ενός ενδεχόμενου *dépeçage*. Πλην όμως, ανακύπτει ο κίνδυνος καλόπιστοι τρίτοι να έρθουν αντιμέτωποι με ένα δίκαιο που δεν επιθυμούν, και το κυριότερο, που δεν γνώριζαν ή δεν μπορούσαν να προβλέψουν.¹⁹¹

---

¹⁸⁸ Meidanis H., The proposal for a council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes: Effects on third parties, RHDI 66 (2013), σελ. 52

¹⁸⁹ COM (2011) 126 τελικό, Βρυξέλλες 16.03.2011, άρθρο 35

¹⁹⁰ Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσούκα Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 276

¹⁹¹ Meidanis H., The proposal for a council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes: Effects on third parties, RHDI 66 (2013), σελ. 51

Για τον λόγο αυτό, το άρθρο 28 του Κανονισμού 2016/1104, που ρυθμίζει τα αποτελέσματα του εφαρμοστέου δικαίου έναντι τρίτων, και με την επιφύλαξη του άρθρου 27 περίπτωση στ), ορίζει ότι ένας σύντροφος μπορεί να επικαλεστεί σε μια διαφορά έναντι τρίτου, το δικαιο που διέπει τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων μεταξύ τους, μόνο όταν ο τρίτος γνώριζε το εφαρμοστέο δικαιο ή όφειλε να γνωρίζει εάν είχε ενεργήσει με τη δέουσα επιμέλεια. Η δεύτερη παράγραφος εξειδικεύει την έννοια της «γνώσης» του εφαρμοστέου δικαίου από τον τρίτο, θέτοντας ορισμένα κριτήρια τα οποία τα διακρίνει σε δύο κατηγορίες, αναλόγως του ποιο είναι το εφαρμοστέο δικαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων ή εάν έχουν τηρηθεί και ποιες διατυπώσεις δημοσιότητας. Αφενός, ο τρίτος θεωρείται ότι γνώριζε το εφαρμοστέο δικαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, εάν είναι το ίδιο με το δικαιο που διέπει τη συναλλαγή του συντρόφου με τον τρίτο, εάν είναι το δικαιο του κράτους της κοινής συνήθους διαμονής του συντρόφου και του τρίτου, και εάν είναι το δικαιο του κράτους στο οποίο βρίσκεται η ακίνητη περιουσία. Στις περιπτώσεις αυτές, θεωρείται ότι ο τρίτος είχε λόγους να υπολογίζει σε αυτό το συγκεκριμένο δικαιο ως προς τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, και δεν τίθεται ζήτημα αιφνιδιασμού του. Αφετέρου, θεωρείται ότι ο τρίτος, επιδεικνύοντας τη δέουσα επιμέλεια, όφειλε να γνωρίζει το εφαρμοστέο δικαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, εάν έστω και ένας εκ των συντρόφων έχει τηρήσει τις απαιτήσεις γνωστοποίησης και καταχώρησης που προβλέπει είτε το δικαιο του κράτους που διέπει τη συναλλαγή του συντρόφου με τον τρίτο, είτε το δικαιο της κοινής συνήθους διαμονής του συντρόφου και του τρίτου, είτε το δικαιο του κράτους στο οποίο βρίσκεται η ακίνητη περιουσία. Κατά τα ανωτέρω, δεν αφήνεται στα κράτη η ευχέρεια να καθορίσουν το εύρος προστασίας του τρίτου, αλλά αντίθετα υιοθετείται ένας *sui generis* ουσιαστικός κανόνας ιδιωτικού διεθνούς δικαίου,¹⁹² ο οποίος θα εφαρμόζεται όταν κρίνεται το αντιτάξιμο των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων έναντι των τρίτων.

Παρατηρείται, τέλος, ότι το άρθρο 28 του Κανονισμού, εισάγει εξαίρεση από την αρχή της ενότητας που καθιερώνει το άρθρο 21. Η εξαίρεση αυτή δικαιολογείται για χάρη προστασία των καλόπιστων τρίτων από τον κίνδυνο να ανταχθεί σε αυτούς δικαιο το οποίο δεν θα μπορούσαν να αναμένουν. Η εξαίρεση αυτή πάντως, ενδέχεται να προκαλέσει δυσχέρειες στην πρακτική εφαρμογή του κανόνα σύγκρουσης και τη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων και σχετίζεται με τα μειονεκτήματα του *dépeçage*, προς αποφυγή του οποίου έχει προκριθεί ο γενικός κανόνας της αρχής της ενότητας.

---

¹⁹² Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσουκά Χρ., Οικογενειακό διεθνές δικαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 277

vi. Προσαρμογή εμπραγμάτων δικαιωμάτων

Ήδη αναφέρθηκε ότι, η φύση των εμπραγμάτων αφήνεται εκτός του αντικειμενικού πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104, κυρίως για λόγους σεβασμού του κλειστού αριθμού (numerous clauses) των εμπραγμάτων δικαιωμάτων που είναι γνωστά στο δίκαιο ορισμένων κρατών μελών. Η μη αναγνώριση όμως, των εμπραγμάτων δικαιωμάτων που αποκτήθηκαν ως αποτέλεσμα των περιουσιακών σχέσεων μιας καταχωρημένης συμβίωσης, θα εμπόδιζε την απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών, όπως επισημαίνεται και στο σημείο 25 του προοιμίου του Κανονισμού. Για το λόγο αυτό, το άρθρο 29 του Κανονισμού, προβλέπει την υποχρεωτική προσαρμογή των άγνωστων εμπραγμάτων δικαιωμάτων, στο εγγύτερο ισοδύναμο εμπράγματο δικαίωμα, όπως αυτό προβλέπεται από τη νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους, στο οποίο ζητείται η προσαρμογή. Επισημαίνεται δε, ότι η προσαρμογή σύμφωνα με το άρθρο 29, μπορεί να ζητηθεί είτε στο κράτος στο οποίο βρίσκεται το περιουσιακό στοιχείο, είτε σε άλλο κράτος.¹⁹³ Στο πλαίσιο, της προσαρμογής, λαμβάνονται υπόψη οι σκοποί και τα συμφέροντα που επιδιώκονται από το εμπράγματο δικαίωμα, στο κράτος προέλευσής του και τα αποτελέσματα που επιφέρει.

Ως προς το σημείο αυτό, ο Κανονισμός δεν καινοτομεί, καθώς ο θεσμός της προσαρμογής προβλέπεται στις διατάξεις του Κανονισμού 650/2012 για την κληρονομική διαδοχή, με το ίδιο μάλιστα περιεχόμενο, και έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της θεωρίας του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.¹⁹⁴ Προσαρμογή στο εγγύτερο ισοδύναμο δικαίωμα προβλέπεται επίσης, και στον Κανονισμό 1215/2012, ο οποίος τροποποίησε τον Κανονισμό 44/2001 για την διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές υποθέσεις.

Όπως και στον Κανονισμό 650/2012, έτσι και εν προκειμένων, προβλέπονται μηχανισμοί προσαρμογής των άγνωστων εμπραγμάτων δικαιωμάτων προς το εγγύτερο ισοδύναμο εμπράγματο δικαίωμα που είναι γνωστό στην έννομη τάξη του κράτους μέλους.

Παρόλα αυτά, ο θεσμός της προσαρμογής δεν επιλύει όλα τα ζητήματα που δύνανται να δημιουργηθούν και σχετίζονται με τα εμπράγματα δικαιώματα που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα των περιουσιακών σχέσεων των καταχωρημένων συντρόφων. Αφενός, το «εγγύτερο ισοδύναμο εμπράγματο δικαίωμα» δεν είναι δεδομένο ότι θα βρεθεί με ευκολία, παρά τις ερμηνευτικές κατευθυντήριες που παρέχει το σημείο 25 του προοιμίου. Αφετέρου, και αν ακόμα βρεθεί το ισοδύναμο δικαίωμα, ο Κανονισμός εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του, ζητήματα δημοσιότητας

---

¹⁹³ Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 424

¹⁹⁴ Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 121- 123

και εγγραφής σε δημόσια βιβλία σχετικά με τα εμπράγματα δικαιώματα. Επομένως, το κράτος στο οποίο βρίσκεται το ακίνητο, δεν θα μπορούσε, και ούτε υποχρεούται να προβλέψει τήρηση διατυπώσεων δημοσιότητας για δικαίωμα που αγνοεί.¹⁹⁵

4. Περιπτώσεις μη εφαρμογής της *lex causae*

i. Αποδοχή δημοσίων εγγράφων

Η αρχική Πρόταση Κανονισμού¹⁹⁶ στα άρθρα 28 και 29, προέβλεπε την αναγνώριση και εκτελεστότητα των δημοσίων εγγράφων, που καταρτίζονται σε ένα κράτος μέλος, στα άλλα κράτη μέλη. Η θέση αυτή, δημιούργησε πολλά ερωτηματικά ως προς τη χρησιμότητα και τη σκοπιμότητα της, και γέννησε το ερώτημα για το εάν και σε ποια έκταση δικαιολογείται η τεχνοκρατική αντίληψη της ελεύθερης κυκλοφορίας εγγράφων και των οικονομικών ωφελειών αυτής, να εμποδίζει την ομαλή λειτουργία των κανόνων σύγκρουσης για τον εντοπισμό του εφαρμοστέου δικαίου. Η προσπάθεια προώθησης της ελεύθερης κυκλοφορίας εγγράφων μέσω της έννοιας της αναγνώρισης, έννοια που ήδη εφαρμόζεται στις δικαστικές αποφάσεις, συναντά θεμελιώδη εμπόδια.¹⁹⁷ Αν και για τις δικαστικές αποφάσεις, η φιλελευθεροποίηση των προϋποθέσεων αναγνώρισης και εκτέλεσης, θεωρείται περισσότερο αυτονόητη και απορρέει από την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών – εμπιστοσύνη, η οποία με τη σειρά της θεμελιώνεται στους ομοιόμορφους κανόνες σύγκρουσης και δικαιοδοσίας¹⁹⁸ - δεν ισχύει όμως το ίδιο προκειμένου, για τα δημόσια έγγραφα.¹⁹⁹ Και αυτό γιατί στην περίπτωση των δημοσίων εγγράφων, η αμοιβαία εμπιστοσύνη, φαντάζει μάλλον αυθαίρετη, καθώς δεν μπορεί να θεμελιωθεί στην εφαρμογή ομοιόμορφων κανόνων σύγκρουσης και δικαιοδοσίας. Ιδιαίτερα σε ότι αφορά την καταχωρημένη συμβίωση, το πρόβλημα εμφανίζεται πιο

---

¹⁹⁵ Νικολαΐδης Γ., Άρθρο 1- Πεδίο εφαρμογής, σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 53

¹⁹⁶ COM (2011) 127 τελικό

¹⁹⁷ Kohler M./ Buschbaum M., La “reconnaissance” des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, *Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l’harmonisation des règles de conflits de lois*, *Rev. Crit. DIP*, 99 (4), oct.- déc., 2010, σελ. 647

¹⁹⁸ Tsouca C., βιβλιοκριτική σε: K., FUNKEN, Das Anerkennungsprinzip im internationalen Privatrecht- Perspektiveneines europäischen Anerkennungsrechts für Status fragen (Le principe de la reconnaissance en droit international privé- Perspectives d’ un droit des conflits de la reconnaissance relatif aux questions du statut personnel, *Rev. Crit. DIP*, 98 (4) oct.- déc., 2009, σελ. 905

¹⁹⁹ Panopoulos G., Proposition de règlement du conseil relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l’exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. reconnaissance, force exécutoire et exécution : full faith and credit, comment et en quoi ?, *RHDI* 66 (2013), σελ. 43- 44

έντονο, καθώς όντας η ίδια δημόσια πράξη θα μπορούσε να αναγνωρίζεται αυτόματα, ανοίγοντας έτσι, το δρόμο στην καταστρατήγηση.²⁰⁰

Πρόκειται για την ίδια κριτική που είχε ασκηθεί και σε σχέση με το αρχικό κείμενο του Κανονισμού για την κληρονομική διαδοχή²⁰¹, καθώς και στο κείμενο αυτό, προβλεπόταν αντίστοιχη αναγνώριση και εκτέλεση δημοσίων εγγράφων. Εντέλει, ο Κανονισμός 650/2012, απέκλινε από την αρχική πρόταση και ενσωμάτωσε την κριτική που είχε ασκηθεί, οπότε και στο Άρθρο 59 αυτού γίνεται χρήση του όρου «αποδοχή» αντί για «αναγνώριση». Η χρήση του όρου «αποδοχή» δημοσίων εγγράφων, προτάθηκε επίσης, και στα πλαίσια του Κανονισμού σχετικά με τις πράξεις Προσωπικής Καταστάσεως. Η εξέλιξη του Κανονισμού 650/2012 από την αρχική πρόταση ως το τελικό κείμενο, ως προς το σημείο αυτό, προτάθηκε να ακολουθηθεί και στους Κανονισμούς για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρημένων συντρόφων.²⁰²

Πράγματι, ο Κανονισμός 2016/1104, όπως διαμορφώθηκε στο τελικό κείμενο, στο άρθρο 58, υιοθετεί μερικώς τη μέθοδο της αναγνώρισης κατά τη διασυνοριακή εκτέλεση των δημοσίων εγγράφων, κάνοντας χρήση του όρου «αποδοχή» αντί για «αναγνώριση», και συγκεκριμένα ορίζοντας ότι ένα δημόσιο έγγραφο έχει σε κάθε κράτος- μέλος, την αποδεικτική ισχύ που έχει στο κράτος καταρτίσεώς του. Πράγματι, δεν είναι άγνωστο στις διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, τα δημόσια έγγραφα να απολαμβάνουν αυξημένης αποδεικτικής ισχύος και τεκμηρίου εγκυρότητας, σε σχέση με τα ιδιωτικά έγγραφα. Η αυξημένη αποδεικτική δύναμη, συνδέεται με την ιδιαίτερη εμπιστοσύνη των δικαστικών αρχών, όσον αφορά τη ακρίβεια και την αξιοπιστία των δημοσίων εγγράφων.²⁰³ Σε αυτό καταλήγει και το ΔΕΚ στην υπόθεση Unibank²⁰⁴, οπότε και ερμηνεύοντας το άρθρο 50 της Σύμβασης των Βρυξελλών, έκρινε ότι τα έγγραφα που καταρτίζονται μεταξύ ιδιωτών δεν απολαμβάνουν του τεκμηρίου γνησιότητας, καθώς για την κατάρτισή τους δεν έχει συμπράξει δημόσια αρχή. Το κοινοτικό κεκτημένο της αποδεικτικής δύναμης των δημοσίων εγγράφων,

---

²⁰⁰ Panopoulos G., Proposition de règlement du conseil relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. reconnaissance, force exécutoire et exécution : full faith and credit, comment et en quoi ?, RHDI 66 (2013), σελ. 44

²⁰¹ Kohler M./ Buschbaum M., La "reconnaissance" des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l'harmonisation des règles de conflits de lois, Rev. Crit. DIP, 99 (4), octobre- décembre, 2010, σελ. 647- 651

²⁰² Pataut E., La reconnaissance des actes publics dans les règlements européens de droit international privé, σε: Lagarde P., La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, Paris, 2013, σελ. 150

²⁰³ Kohler M./ Buschbaum M., La "reconnaissance" des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l'harmonisation des règles de conflits de lois, Rev. Crit. DIP, 99 (4), oct.- déc., 2010, σελ. 646

²⁰⁴ C- 260/97, απόφαση της 17^{ης} Ιουνίου 1999, European Court Reports 1999 I-03715

επιδιώκεται να διευρυνθεί, κατά τέτοιο τρόπο ώστε η αποδεικτική δύναμη που αναγνωρίζει κάθε κράτος μέλος στα δημόσια έγγραφα, να ισχύει εξίσου είτε πρόκειται για ημεδαπά, είτε για αλλοδαπά δημόσια έγγραφα.²⁰⁵

Η επιστημονική συζήτηση σχετικά με το ερώτημα και τη σκοπιμότητα της αναγνώρισης δημοσίων εγγράφων, η οποία εξελίχθηκε με αναφορά προς τους Κανονισμούς του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, είχε αποτέλεσμα και στους άλλους τομείς του ευρωπαϊκού δικαίου. Προς την ίδια κατεύθυνση φαίνεται να κινείται και ο πολύ πρόσφατος Κανονισμός 2016/1191 που αφορά στην προώθηση της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ευρωπαϊκής ένωσης, μέσω της απλοποίησης των απαιτήσεων σε σχέση με τα δημόσια έγγραφα που εκδίδονται από ένα κράτος μέλος και υποβάλλονται σε άλλο κράτος μέλος. Εκεί όμως, χρησιμοποιείται πλέον, ο όρος «υποβολή» και όχι αποδοχή ή αναγνώριση. Πιο συγκεκριμένα, και σε ό, τι αφορά τα ζητήματα σχετικά με την καταχωρημένη συμβίωση, ο Κανονισμός 2016/1191, θα εφαρμόζεται ως προς τα δημόσια έγγραφα που εκδίδονται για να βεβαιώσουν μεταξύ άλλων το γεγονός της καταχωρημένης συμβίωσης, καθώς και την ικανότητα για σύναψη σχέσης καταχωρημένης συμβίωσης και της ως προς αυτήν κατάστασης.²⁰⁶ Γίνεται δε ιδιαίτερη μνεία στο σημείο 19 του προοιμίου ότι ο συγκεκριμένος Κανονισμός δεν τροποποιεί, και ούτε άλλωστε σκοπεύει να τροποποιήσει, το ουσιαστικό δίκαιο των κρατών μελών που αφορά τα γεγονότα στα οποία αφορούν τα δημόσια έγγραφα, και μεταξύ άλλων τα γεγονότα αυτά που σχετίζονται με τη σύναψη, τη λύση ή την ακύρωση της καταχωρημένης συμβίωσης.

ii. Υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου

Το άρθρο 30 της Πρότασης Κανονισμού αναφέρεται στις «υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου του δικάζοντος δικαστή». Η έννοια αυτή, εξειδικεύεται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, αλλά και στο σημείο 52 του προοιμίου. Πρόκειται για διατάξεις επιτακτικού χαρακτήρα και πρωταρχικής σημασίας για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος του forum, όπως είναι η πολιτική, κοινωνική ή οικονομική οργάνωση του κράτους μέλους του δικάζοντος δικαστή, και των οποίων η εφαρμογή επιβάλλεται ανεξάρτητα από το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, σύμφωνα με τον Κανονισμό.

---

²⁰⁵ Kohler M./ Buschbaum M., La “reconnaissance” des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, *Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l’harmonisation des règles de conflits de lois*, Rev. Crit. DIP, 99 (4), oct.- déc., 2010, σελ. 647

²⁰⁶ Σημείο 6 του Προοιμίου του Κανονισμού 2016/1191

Επαναλαμβάνεται εν προκειμένω, ο ορισμός για τους κανόνες αμέσου εφαρμογής, που είχε διατυπωθεί εδώ και αρκετές δεκαετίες από τον Φ. Φραντζεσκάκη, έχει ήδη υιοθετηθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,^{207, 208} και συναντάται και σε άλλους Κανονισμούς για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Σύμφωνα με τον Φραντζεσκάκη, η άμεση ισχύ των κανόνων αυτών συνδέεται με την ουσιαστικού δικαίου ταυτότητά τους. Πρόκειται συγκεκριμένα για ουσιαστικού δικαίου ρυθμίσεις του *forum*, μέσω των οποίων επιδιώκεται η εξασφάλιση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης της εγχώριας έννομης τάξης.²⁰⁹

Το γεγονός ότι οι υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, συνιστούν παρέκκλιση από το κανονικά εφαρμοστέο δίκαιο, επισημαίνεται και στο σημείο 52 του Προοιμίου του Κανονισμού και για το λόγο αυτό προτείνεται η συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 30. Ως περίπτωση κανόνων επιτακτικού χαρακτήρα που δικαιολογούν εξαίρεση από το κατ' αρχήν εφαρμοστέο δίκαιο, αναφέρονται ενδεικτικά, οι διατάξεις που αφορούν την προστασία της οικογενειακής στέγης.

iii. Ο μηχανισμός της δημόσιας τάξης

Στο άρθρο 31 του Κανονισμού 2016/1104, συναντάται η γνωστή επιφύλαξη της δημόσιας τάξης, με την οποία αποκλείεται η εφαρμογή του δικαίου οποιασδήποτε χώρας εάν είναι αντίθετο προς τη δημόσια τάξη του *forum*, και μέσω της οποίας εισάγεται εξαίρεση από την εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου που υποδεικνύει ο κανόνας σύγκρουσης. Η δημόσια τάξη εμποδίζει την εφαρμογή του αλλοδαπού κανόνα δικαίου, όταν αυτός αντίκειται στις θεμελιώδεις αντιλήψεις περί δικαίου και ηθικής της έννομης τάξης του *forum*. Πρόκειται για έννοια στενότερη των κανόνων αμέσου εφαρμογής, που αναφέρθηκαν σε σχέση με το άρθρο 30 του Κανονισμού. Είναι επίσης, έννοια εθνική, μεταβλητή στο χώρο και στο χρόνο, γενική και αόριστη.²¹⁰ Για το λόγο αυτό, η εξαντλητική απαρίθμηση των λόγων δημόσιας τάξης του δικάζοντος δικαστή, δεν θα μπορούσε να είναι σε καμία περίπτωση εφικτή.

Η διατύπωση του άρθρου 31, υπονοεί δύο προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι δυνατός ο παραμερισμός του επιλεγέντος δικαίου. Αφενός, η εφαρμογή του να αντίκειται στη δημόσια τάξη

---

²⁰⁷ ΔΕΚ, 23.11.1999, για τις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις Jean-Claude Arblade, Arblade & Fils SARL (C-369/96) και Bernard Leloup, Serge Leloup, Sofrage SARL (C-376/96),

²⁰⁸ Τσούκα Χρ., Η προστασία του ασθενούς μέρους στο πλαίσιο του Κανονισμού 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), Διάλεξη στο πλαίσιο επιστημονικών εκδηλώσεων ΕΙΔΑΔ, 10.05.2010, διαθέσιμο σε: <http://www.hiifl.gr/wp-content/uploads/Tsouca-Final.pdf>, σελ. 14

²⁰⁹ Τσούκα Χρ., Οι αλλοδαποί κανόνες αμέσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1997, σελ. 238

²¹⁰ Παπασιώπη- Πασιά Ζ., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 91- 95

του δικάζοντος δικαστή, αφετέρου η αντίθεση αυτή θα πρέπει να είναι πρόδηλη. Η χρήση του όρου «πρόδηλη» παραπέμπει εμμέσως στην εξαιρετική, και επομένως σπάνια, εφαρμογή του μηχανισμού της δημόσιας τάξης, η οποία περιορίζεται μόνο στα απολύτως θεμελιώδη της έννομης τάξης του forum. Ο εξαιρετικός χαρακτήρας της προσφυγής στο μηχανισμό της δημόσιας τάξης, δικαιολογείται άλλωστε από το γεγονός ότι παραμερίζει την εφαρμογή του κανόνα συγκρούσεως. Με την χρήση του όρου «εφαρμογή» γίνεται αντιληπτό ότι ζητούμενο δεν είναι ο γενικός και αφηρημένος έλεγχος του αλλοδαπού κανόνα per se, αλλά η εφαρμογή του στην έννομη τάξη του δικάζοντος δικαστή, και ακόμα περισσότερο, οι συνέπειες που θα έχει η ενδεχόμενη εφαρμογή.²¹¹ Η θέση στον Κανονισμό, συνδέεται με τη γαλλική θεωρία περί εξασθενημένης παρέμβασης της δημόσιας τάξης (*effet attenué de l'ordre public*), μέσω της οποίας επιδιώκεται να προστατευθεί η έννομη τάξη του forum από τις ενδεχόμενες συνέπειες που θα είχε η επέκταση σε αυτή ενός δικαιώματος που έχει γεννηθεί στο εξωτερικό, στο μέτρο που αυτό δύναται να προσβάλλει τις θεμελιώδεις αντιλήψεις της έννομης τάξης του forum. Η ουσία της θεωρίας αυτής έγκειται στο ότι αποδέχεται περιορισμένη παρέμβαση της δημόσιας τάξης του forum. Η παρέμβαση της δημόσιας τάξης αλλάζει όταν πρόκειται για δημιουργία έννομης σχέσης ή για έννομη σχέση που έχει ήδη δημιουργηθεί και επιδιώκει να αναπτύξει τα αποτελέσματά της στο forum.²¹² Πρόκειται για θεωρία με νομολογιακή καταγωγή, εξηγείται δε, πρακτικά από την αύξηση των διεθνών συναλλαγών και της αλληλεπίδρασης σε νομικό επίπεδο, άρα και της ανάγκης αποφυγής της δημιουργίας χωλών σχέσεων.²¹³ Στο πλαίσιο αυτό έχει εκφραστεί αντίθεση ως προς τη χρήση του όρου «εξασθενημένη ενέργεια» και προκρίνεται ο όρος «εξασθενημένη πρόσκρουση».²¹⁴ Δεδομένου ότι κάθε δεδομένη χρονική στιγμή ο σκληρός πυρήνας των περί δικαίου αντιλήψεων μιας πολιτείας δεν αλλάζει κατά το δοκούν, αυτό που μεταβάλλεται κάθε φορά είναι η ένταση και η έκταση του ελέγχου στο οποίο υπόκειται ο υποδεικνυόμενος από τον κανόνα σύγκρουσης, αλλοδαπός κανόνας δικαίου, ανάλογα με τη επίδικη σχέση και την ένταση της προσβολής της δημόσιας τάξης του forum. Αντίστοιχη ως προς την έκφραση της σχετικότητας της δημόσιας τάξης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, είναι και η θεωρία του στενού συνδέσμου της κρινόμενης έννομης σχέσης με το forum, υπό την έννοια ότι η

---

²¹¹ Μεϊδάνης Χ., Άρθρο 35- Δημόσια τάξη (*ordre public*), σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 410

²¹² Τσούκα Χρ., Οι αλλοδαποί κανόνες αμέσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1997, σελ. 154

²¹³ Μεϊδάνης Χ., Η Δημόσια Τάξη στο κοινοτικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (οι περιπτώσεις της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, του Κανονισμού 44/2001 και της Σύμβασης της Ρώμης του 1980), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2004, σελ. 56- 58

²¹⁴ Ευρυγένης Δ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 171- 172

δημόσια τάξη δεν παρεμβαίνει όταν η έννομη τάξη του forum δεν συνδέεται με την επίδικη σχέση.²¹⁵

Η έννοια της δημόσιας τάξης είναι και παραμένει εθνική και εναπόκειται στις αρμόδιες αρχές του κάθε κράτους να εκτιμήσουν πότε τίθεται ζήτημα εφαρμογής του μηχανισμού, προκειμένου να διαφυλαχθούν οι θεμελιώδεις αξίες του forum.²¹⁶ Παρατηρείται πάντως, η τάση προς τη «διεθνοποίηση» της δημόσιας τάξης, με την έννοια ότι ενσωματώνονται σε αυτή αρχές διατυπωμένες σε διεθνή συμβατικά κείμενα, οι οποίες ξεπερνούν τα εθνικά όρια. Έτσι, στην υπόθεση *Krombach*,²¹⁷ το Δικαστήριο ερμηνεύοντας το άρθρο 27 παράγραφος 1 της Σύμβασης των Βρυξελλών υπό το πρίσμα της νομολογιακής εξέλιξης αναφορικά με το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έκρινε ότι «η ρήτρα της δημόσιας τάξεως είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί στις εξαιρετικές περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εγγυήσεις που προβλέπονται από τη νομοθεσία του κράτους προελεύσεως και από την ίδια τη Σύμβαση δεν επαρκούν για να προστατεύσουν τον εναγόμενο από την κατάφωρη προσβολή του δικαιώματός του υπερασπίσεως ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους προελεύσεως, όπως το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται από την ΕΣΔΑ». Οδηγούμαστε έτσι σταδιακά, στην έννοια και το ρόλο της δημόσιας τάξης στα πλαίσια του ενωσιακού δικαίου.

Στον Κανονισμό 2016/1104, το σημείο 53 του προοιμίου, προκειμένου να προσδιορίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 31 για τη δημόσια τάξη, παραπέμπει στο άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, περί απαγόρευσης των διακρίσεων. Ο μηχανισμός της δημόσιας τάξης, αποκτά έτσι σαφές ευρωπαϊκό περιεχόμενο. Αυτό γίνεται περισσότερο σαφές, όταν καλείται σε εφαρμογή δίκαιο κράτους που επιφυλάσσει μειονεκτική θέση στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες, συνιστώντας έτσι απαγορευμένη διάκριση.

Καθώς το άρθρο 31 του Κανονισμού εντάσσεται σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο, ο έλεγχος των δικαίων των άλλων κρατών μελών θα είναι πιο περιορισμένος και η χρήση του μηχανισμού της δημόσιας τάξης θα ελέγχεται από το ευρωπαϊκό δίκαιο, τόσο ουσιαστικά, όσο και τυπικά. Στην απόφαση *Renault κατά Maxicar*,²¹⁸ το δικαστήριο έκρινε ότι για το περιεχόμενο της έννοιας της δημόσιας τάξης, σύμφωνα με το άρθρο 27 της Σύμβασης των Βρυξελλών, δεν έχει αρμοδιότητα,

---

²¹⁵ Μειδάνης Χ., *Η Δημόσια Τάξη στο κοινοτικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο* (οι περιπτώσεις της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, του Κανονισμού 44/2001 και της Σύμβασης της Ρώμης του 1980), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2004, σελ. 52- 53

²¹⁶ Gaudemet- Tallon H., *Compétence et exécution des jugements en Europe* (Règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)), LGDJ, 2010, σελ. 423- 424

²¹⁷ ΔΕΚ, 28.03.2000 στην υπόθεση C- 7/98, και συγκεκριμένα στη σκέψη 44

²¹⁸ ΔΕΚ, 11.05.2000, υπόθεση C- 38/98, και συγκεκριμένα οι σκέψεις 27 και 28 αυτής

καθώς πρόκειται για έννοια εθνική· οφείλει, εντούτοις, «να ελέγξει τα όρια εντός των οποίων το δικαστήριο ενός συμβαλλόμενου κράτους μπορεί να εφαρμόσει την έννοια αυτή για να μην αναγνωρίσει απόφαση δικαστηρίου άλλου συμβαλλόμενου κράτους» Ουσιαστικά θα ελέγχεται κατά πόσον η εφαρμογή του μηχανισμού της δημόσιας τάξης στην υπό κρίση περίπτωση είναι σύμφωνη προς τις θεμελιώδεις αρχές του ενωσιακού δικαίου, ενώ τυπικά θα ελέγχεται κατά πόσον είναι σκόπιμη η χρήση του μηχανισμού, ανάλογα με την εγγύτητα της βιοτικής σχέσης προς την έννομη τάξη του forum.²¹⁹

Η εφαρμογή του μηχανισμού της δημόσιας τάξης δημιουργεί ένα κενό. Για να καλυφθεί αυτό το κενό, δύο είναι οι προτεινόμενες λύσεις. Σε πρώτο βαθμό επιδιώκεται το κενό αυτό να καλυφθεί από τη *lex causae*,²²⁰ κατάλληλα ερμηνευόμενη ώστε να μην προσκρούει στη δημόσια τάξη του forum, ή ενδεχομένως από άλλο κανόνα της *lex causae*, όταν τέτοιος υφίσταται. Όταν δεν είναι δυνατή η εφαρμογή της *lex causae*, το κενό καλύπτεται από την εφαρμογή της *lex fori*. Υποστηρίζεται πάντως, η κάλυψη του κενού από δίκαιο τρίτου κράτους το οποίο συνδέεται στενότερα με τη σχέση.²²¹

---

²¹⁹ Peruzzeto P., The exception of public policy in family law within the European legal system, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family law for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 285 επ.

²²⁰ Παπασιώπη- Πασιά Ζ., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 98

²²¹ Μειδάνης Χ., Άρθρο 35- Δημόσια τάξη (*ordre public*), σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 413

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εξέλιξη των οικογενειακών σχέσεων και η εισαγωγή του θεσμού της καταχωρημένης συμβίωσης στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, γεννά ζητήματα σχετικά με τη ρύθμιση των περιουσιακών αποτελεσμάτων που απορρέουν από μια τέτοια σχέση. Η νομική φύση της καταχωρημένης συμβίωσης δεν είναι η ίδια σε όλα τα κράτη, ούτε όμως και οι περιουσιακές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των συντρόφων. Προβάλλεται επομένως η ανάγκη προσδιορισμού του κατάλληλου κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, δυνάμει του οποίου θα ανευρίσκεται κάθε φορά το εφαρμοστέο δίκαιο. Στο πλαίσιο του ελληνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, τη ρύθμιση των περιουσιακών σχέσεων των «αλλοδαπών» συμφώνων συμβίωσης, καλείται να αντιμετωπίσει το άρθρο 13 του νόμου 4356/2015, το οποίο υιοθετεί μια αρκετά συνοπτική ρύθμιση, η εφαρμογή της οποίας χρειάζεται περαιτέρω ερμηνεία. Το σκηνικό αναμένεται να αλλάξει με τη θέση σε εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/1104 του Συμβουλίου.

Σημαντική καινοτομία σε σχέση με την ελληνική έννομη τάξη, αναμένεται να αποτελέσει η εισαγωγή της ελευθερίας επιλογής εφαρμοστέου δικαίου από τους συντρόφους, δυνατότητα που αποκλείεται από το ισχύον ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο. Παράλληλα, μέσω των επιμέρους διατάξεων του Κανονισμού, εξασφαλίζεται υψηλού επιπέδου προστασία για τους τρίτους, οι οποίοι συναρτούν περιουσιακά δικαιώματα από το εφαρμοστέο στις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων δίκαιο. Επιπλέον, εισάγεται εν μέρει η αρχή της αναγνώρισης, λαμβάνοντας τη μορφή της αποδοχής των δημοσίων εγγράφων. Παραμερισμοί της *lex causae* λόγω των υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου και της επιφύλαξης της δημόσιας τάξης εφαρμόζονται αναλόγως.

Οι εξελίξεις σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου, αντικατοπτρίζονται σε επίπεδο ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, και παρατηρείται μια σταδιακή μετάβαση από τον ιδιόμορφο μονομερή κανόνα συγκρούσεως, όπως αυτός του άρθρου 13 του νόμου 3719/2008, προς την πιο ολοκληρωμένη ρύθμιση του Κανονισμού. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1104 του Συμβουλίου, ρυθμίζοντας συγχρόνως ζητήματα δικαιοδοσίας, εφαρμοστέου δικαίου και αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων, συνιστά ένα πληρέστερο πλαίσιο, εντός του οποίου επιχειρείται να διασφαλιστεί η ασφάλεια δικαίου και η προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Κατά πόσον οι στόχοι αυτοί θα επιτευχθούν, εναπόκειται στην πρακτική εφαρμογή του Κανονισμού να το επιβεβαιώσει ή να το διαψεύσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αγαλλοπούλου Π., Οι περιουσιακές σχέσεις των συμβιούντων, ΕφΑΔ τεύχος 1, Έτος 2^ο, 2009, σελ. 6- 12
2. Αγγελάκη Α. Ο μηχανισμός των ενισχυμένων συνεργασιών: εξέλιξη, πρακτική εφαρμογή, σκοπιμότητα, προοπτικές, ΕΕΕυρΔ, τ. 1, 2012, σελ. 29- 37
3. Αρχοντάκη Α., Ο Κανονισμός Ρώμη III, Κανονισμός 1259/2010 του Συμβουλίου της 20^{ης} 12.2010, ΕφΑΔ, τεύχος 1, έτος 7ο, 2014, σελ. 11- 20
4. Βαθρακοκοίλης Β., Το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου, Αθήνα, 2009
5. Βούλγαρης Ι., Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως στο ιδ.δ.δ.- Θεωρητική θεμελίωση και έκταση εφαρμογής της, ΕΕΕυρΔ, τευχ. 4^ο, 1994
6. Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
7. Γεωργιάδης Α., Συμφωνίες μεταξύ συντρόφων ή συμβίων, ΧρΙΔ, ΙΕ/2015, σελ. 5- 13
8. Γραμματικάκη- Αλεξίου Α., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012
9. Ευρυγένης Δ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 1973
10. Θεοδωροπούλου Φ.-Π., Ιδιωτική αυτονομία και περιουσιακές σχέσεις στο σύμφωνο συμβίωσης, ΕφΑΔ, τευχ. 8- 9, έτος 5ο, 2012, σελ. 672- 684
11. Κρεούζη Α., [2] Ενωσιακό Δίκαιο, σε Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 47- 88
12. Κρίσπη- Νικοκολετοπούλου Ε., Προσωπικά και περιουσιακά σχέσεις των συζύγων κατά το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1952
13. Μαριδάκης Γ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο: καθά ισχύει εις την Ελλάδα, Τόμος 1^{ος} , Αφοί Κλεισιούνη, Αθήνα, 1967
14. Μαριδάκης Γ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο: καθά ισχύει εις την Ελλάδα, Τόμος 2^{ος} , Αφοί Κλεισιούνη, Αθήνα, 1968
15. Μειδάνης Χ., Η Δημόσια Τάξη στο κοινοτικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (οι περιπτώσεις της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, του Κανονισμού 44/2001 και της Σύμβασης της Ρώμης του 1980), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2004
16. Μειδάνης Χ., Άρθρο 35- Δημόσια τάξη (ordre public), σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 404- 423

17. Μεταλληνός Α., σε Μπώλλος Α./ Τζάκας Δ.- Π., Το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των εξωσυμβατικών ενοχών- Κατ' άρθρον ερμηνεία του Κανονισμού 864/2007, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2014
18. Νικολαΐδης Γ., Άρθρο 1- Πεδίο εφαρμογής, σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
19. Ορφανός Σπ., Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, σε Τσούκα Χρ., Οικογενειακό διεθνές δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016 , σελ. 227- 280
20. Παπασιώπη- Πασιά Ζ., Το εφαρμοστέο δίκαιο στον τύπο του Συμφώνου Ελεύθερης Συμβίωσης (άρθρο 13 Ν 3719/2008) και συνέπειες στην προσωπική κατάσταση των αλλοδαπών συντρόφων, ΕφΑΔ, τεύχος 11, έτος 3^ο, 2010, σελ. 1147- 1155
21. Παπασιώπη- Πασιά Ζ., σε Γραμματικάκη- Αλεξίου Α./ Παπασιώπη- Πασιά Ζ./ Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012
22. Παμπούκης Χ., Η μέθοδος της αναγνώρισης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, σε: Τιμητικός Τόμος Σπυρίδωνος Βλ. Βρέλλη, Σε αναζήτηση της Δικαιοσύνης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ. 659- 678
23. Παμπούκης Χ., Άρθρο 20- Οικουμενική Εφαρμογή, σε: (επιμ) Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 193- 194
24. Παπαχρίστου Θ., Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005
25. Παπαχρίστου Θ., σε Παπαχρίστου Θ., Κουμουτζής Ν., Τσούκα Χ., Το σύμφωνο συμβίωσης, Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-1 του Ν. 3719/2008
26. Παπαχρίστου Θ., Παρατηρήσεις στην ΠΠρΚοζ 163/2008, ΕφΑΔ, έτος 3^ο, 2009, σελ. 296- 300
27. Παρασκευοπούλου Ν., Αι περιουσιακαί σχέσεις των συζύγων κατά το εσωτερικόν δίκαιον και το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Αφοί Π. Σάκκουλα, 1984
28. Πίψου Λ.- Μ., Πρόσφατες ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των διεθνών ζευγαριών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 419- 436
29. Σαϊτάκης Κ., Το νέο σύμφωνο συμβίωσης : μετά το Ν 4356/2015 : ερμηνεία-διαγράμματα- υποδείγματα, (επιμ.) Χριστοδούλου Κ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016
30. Σόφου Μ., [10] Διαζύγιο, σε (επιμ.) Τσούκα Χ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 361- 401
31. Σπυριδάκης Ι.Σ., Σύμφωνο συμβίωσης Ν.4356/2015, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε., Αθήνα, 2016

32. Σωτηροπούλου Μ., Η ελευθερία βουλήσεως στις οικογενειακές σχέσεις από πλευράς ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2006
33. Τσούκα Χρ., Οι αλλοδαποί κανόνες αμέσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1997
34. Τσούκα Χρ., Η προστασία του ασθενούς μέρους στο πλαίσιο του Κανονισμού 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), Διάλεξη στο πλαίσιο επιστημονικών εκδηλώσεων ΕΙΔΑΔ, 10.05.2010, διαθέσιμο σε: <http://www.hiifl.gr/wp-content/uploads/Tsouca-Final.pdf>
35. Τσούκα Χρ., Το σύμφωνο συμβίωσης στο ελληνικό δίκαιο, προβλήματα εφαρμοστέου δικαίου, σε: (επιμ.) Βρέλλης Σπ., Η Διεθνής Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως και ο Οικογενειακός Βίος, La Commission Internationale de l' état civil et la Vie Familiale, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 85- 93
36. Τσούκα Χ., σε Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Κατ' άρθρον ερμηνεία του Κανονισμού ΕΕ 650/2012, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 388- 403
37. Τσούκα Χρ/ Σωμαράκης Γ., [1] Μεθοδολογία, σε: (επιμ) Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 25- 45
38. Φουντεδάκη Κ., Ενώσεις προσώπων του ίδιου φύλου: Διαχρονική αντιμετώπιση τους από την ελληνική έννομη τάξη, μια νομοθετική πρόταση και οι προεκτάσεις της, σε: Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Σύμφωνο συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών, Η προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία, Αθήνα, Α.Ρ. Publications, 2015, σελ. 59- 85
39. Ψαρρά Μ., Σύμφωνο Συμβίωσης, σε: Τσούκα Χρ., Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 159- 166

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

1. ASBL- Association pour le droit des étrangers, Relation de vie commune, 2014, διαθέσιμο σε: <http://www.adde.be/ressources/fiches-pratiques/dip/relation-de-vie-commune#3>
2. Barbé C., Mariage et divorce, σε: Le nouveau droit international privé belge, Journal des tribunaux, éditions Larcier, 2005, διαθέσιμο σε: http://www.dipulb.be/fileadmin/user_files/JT_Boularbah_CODIP.pdf
3. Bogdan M., σχόλιο σε: von Hein J., “Oops, they did it again” – Remarks on the intertemporal application of the recast Insolvency Regulation, διαθέσιμο στο:

<http://conflictoflaws.net/2016/oops-they-did-it-again-remarks-on-the-intertemporal-application-of-the-recast-insolvency-regulation/#comment-474723>

4. Bollée S., Les conditions de la reconnaissance, notamment à la lumière des conventions internationales, σε: (επιμ) Lagarde P. La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 113- 120
5. Bucher A., La famille en droit international privé, Recueil des cours, τόμος 283, 2000
6. Bucher A., La dimension sociale du droit international privé, Recueil des Cours, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/ Boston, 2010
7. Buschbaum M./ Simon U., Les propositions de la Commission européenne relatives à l'harmonisation des règles de conflit de lois sur les biens patrimoniaux des couples mariés et des partenariats enregistrés, Rev. crit. DIP, 100 (4) oct.- déc. 2011, σελ. 801- 816
8. Curry-Sumner, Ian, Same-Sex Relationships in Europe: Trends Toward Tolerance?, Amsterdam Law Forum, Vol. 3, No. 2, 2011, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=1919712>
9. Droz G., Les nouvelles règles de conflit françaises en matière de régimes matrimoniaux (Entrée en vigueur de la Convention de la Haye du 14 mars 1978 sur la loi applicable aux régimes matrimoniaux), Rev. Crit. DIP, 81 (4) oct.- dec., 1992, σελ. 631- 680
10. FRA- European Union Agency for Fundamental Rights, Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a regulation on jurisdiction, applicable law and recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships, Vienna, 2012
11. Gaudemet- Tallon H., Compétence et exécution des jugements en Europe (Règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007), LGDJ, 2010
12. Kessler G., Les partenariats enregistrés en droit international privé, LGDJ, Paris, 2004
13. Kinsch P., L'apport de la jurisprudence de la Cour Européenne des droits de l'homme, σε: (επιμ) Lagarde P. La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 43- 55
14. Kohler M./ Buschbaum M., La "reconnaissance" des actes authentiques prévue pour les successions transfrontalières, Réflexions critiques sur une approche douteuse entamée dans l'harmonisation des règles de conflits de lois, Rev. Crit. DIP, 99 (4), oct.- déc., 2010, σελ. 629- 651
15. Kramer, X., The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European Private International Law Tradition Continued - Introductory Observations,

- Scope, System, and General Rules. *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)*, No. 4, 2008, διαθέσιμο στο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1314749>, σελ. 414- 424
16. Lagarde P., *Allemagne- Partenariat enregistré, Loi relative à l' élimination de la discrimination à l' égard des unions homosexuelles : Partenariats du 16 février 2001* (*Bundesgesetzblatt*, 2001.I.266), *Rev. Crit. DIP*, 90 (4), oct.- déc. 2001, σελ. 772- 773
  17. Lagarde P., *Introduction au thème de la reconnaissance des situations : Rappel des points les plus discutés*, σε: (επιμ) Lagarde P. *La reconnaissance des situations en droit international privé*, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 19- 25
  18. Lardeux G., *Rome III est mort. Vive Rome III !*, *Recueil Dalloz*, 2011, σελ. ?, διαθέσιμο στο: <http://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=RECUEIL/CHRON/2011/0218>, σελ. 1385 επ.
  19. Lequette Y., *Droit international privé de la famille*, *Recueil des Cours*, Tome : 246, 1994, σελ. 19- 226
  20. Mayer P., *La reconnaissance : Notions et méthodes*, σε: (επιμ) Lagarde P. *La reconnaissance des situations en droit international privé*, Editions A. Pedone, 2013, σελ. 27- 33
  21. Martiny D., *Objectives and values of (private) international law in family law*, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., *International family for for European union*, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 69- 99
  22. Meidanis H., *The proposal for a council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes: Effects on third parties*, *RHDI* 66 (2013), σελ. 49- 58
  23. Nagy C.I., *The European Commission's Draft Regulation on the Conflict of Laws of Matrimonial Property – Some Conceptual Questions, Harmonisation of Serbian and Hungarian law with the European Union Law*, *Thematic Collection of Papers*, Faculty of Law Novi Sad, Publishing Centre, Novi Sad/Újvidék, 2013, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=2329429>, σελ. 409- 427
  24. Nagy C.I., *Love and money: problems of characterization in Matrimonial property and maintenance matters in the European Union*, σε: (επιμ.) Beaumont, P./ Hess, B./ Walker, L./ och Spancken S., *The Recovery of Maintenance Obligations in the EU and Worldwide*, Hart Publishing, 2014, σελ. 411- 423
  25. Panopoulos G., *Proposition de règlement du conseil relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l' exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. reconnaissance, force exécutoire et exécution : full faith and credit, comment et en quoi ?*, *RHDI* 66 (2013)

26. Pataut E., La reconnaissance des actes publics dans les règlements européens de droit international privé, σε: Lagarde P., La reconnaissance des situations en droit international privé, Editions A. Pedone, Paris, 2013, σελ. 147- 166
27. Peroz H./ Fongaro E., Droit international privé patrimonial de la famille, LexisNexis, 2010
28. Peruzzeto P., The exception of public policy in family law within the European legal system, σε: Meeusen J., Pertegas M., Straetmans G., Swennen F., International family for for European union, Intersentia, Antwerpen- Oxford, 2006, σελ. 279- 302
29. Sammut I., Family law in the EU 's *acquis communautaire*: where is it going?, διαθέσιμο σε: http://www.um.edu.mt/europeanstudies/books/CD_CSP2/pdf/elatf-isammut.pdf
30. Torga M., Drawing a demarcating line between spousal maintenance obligations and matrimonial property in the context of the new instruments of European Union Private International Law, (επιμ.) Beaumont, P./ Hess, B./ Walker, L./ Spancken S., The Recovery of Maintenance Obligations in the EU and Worldwide, Hart Publishing, 2014, σελ. 425- 442
31. Tsouca C., Le partenariat enregistré en droit grec, Rev. Crit. DIP, 99 (3) juill.- sept. 2010, σελ. 615- 620
32. Tsouca C., βιβλιοκριτική σε: K., FUNKEN, Das Anerkennungsprinzip im internationalen Privatrecht- Perspektiveneines europäischen Anerkennungsrechts für Status fragen (Le principe de la reconnaissance en droit international privé- Perspectives d' un droit des conflits de la reconnaissance relatif aux questions du statut personnel, Rev. Crit. DIP, 98 (4) oct.- déc. 2009, σελ. 903- 910
33. Tsouca C., Le droit applicable aux régimes matrimoniaux à défaut de choix des époux; RHDI 66 (2013), σελ. 250- 258
34. Van Erp, S., Matrimonial Property Regimes and Patrimonial Aspects of Other Forms of Union: What Problems and Proposed Solutions? (Proposal for Rome IV Regulation), European Parliament Interparliamentary Committee Meeting – National Parliaments, Committee on Legal Affairs, Policy Department C - Citizens' Rights and Constitutional Affairs, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=1734702> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1734702>